

Archeologienota

Ieper, Jan Ypermanstraat 26
Deel 1: Verslag van Resultaten

Titel

Archeologienota Ieper, Jan Ypermanstraat 26. Deel 1: Verslag van Resultaten

Auteur(s)

Emmy Van Laere en Ann-Sophie De Witte

Erkende archeoloog

BAAC Vlaanderen bvba
OE/ERK/Archeoloog/2015/00020

BAAC-Projectnummer

2020-0694

Plaats en datum

Gent, 4 september 2020

Reeks en nummer

BAAC Vlaanderen Rapport 1550
ISSN 2033-6896

Wettelijk depot

KBR

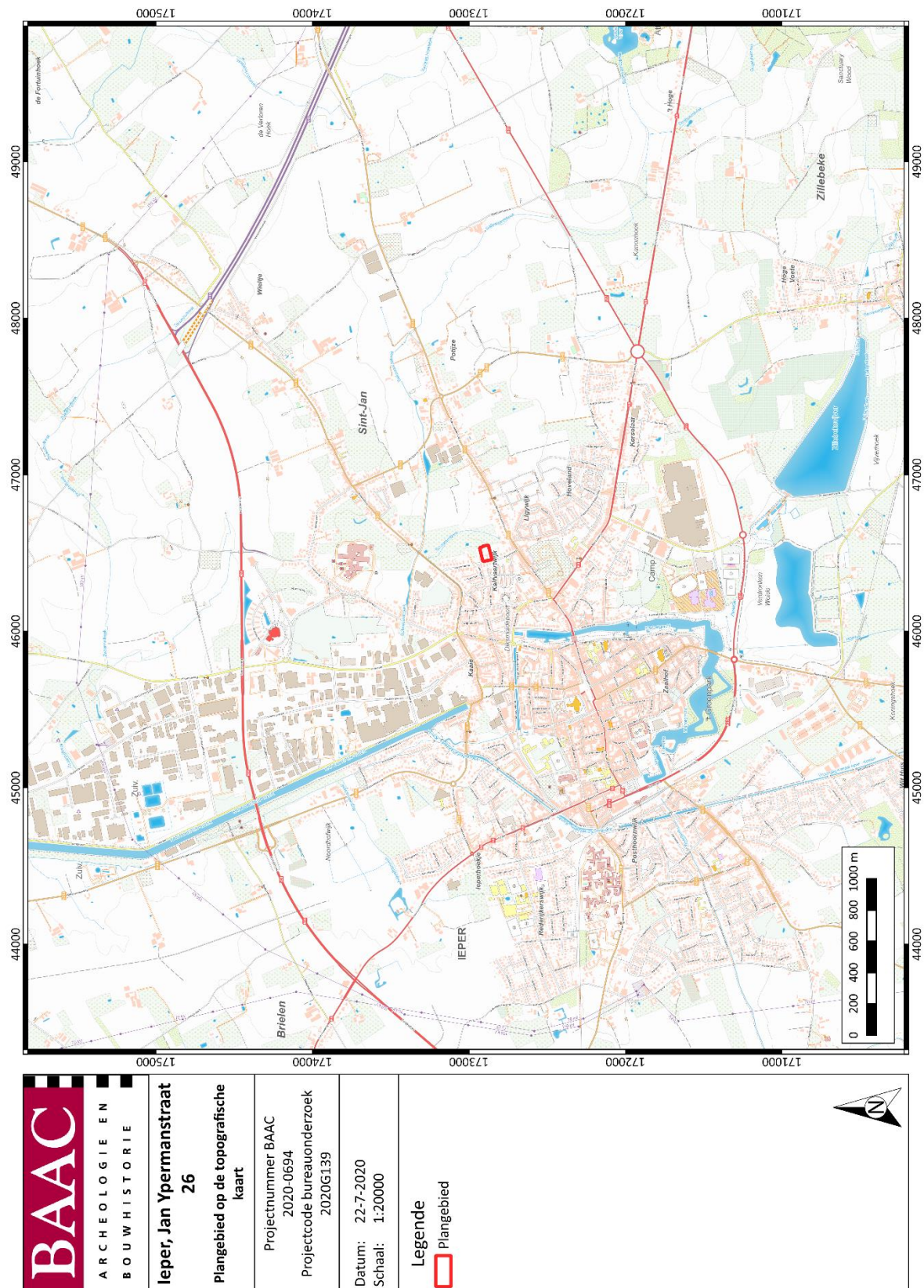
Inhoud

1	Beschrijvend gedeelte.....	1
1.1	Administratieve gegevens	1
1.2	Juridisch kader en onderzoekstraject	4
1.3	Aanleiding	4
1.3.1	Huidige situatie	6
1.3.2	Geplande werken en bodemingrepen	9
1.4	Randvoorwaarden.....	13
2	Bureauonderzoek	14
2.1	Werkwijze en strategie	14
2.1.1	Onderzoeksdoelstelling	14
2.1.2	Onderzoeksvragen	14
2.1.3	Methoden en technieken.....	14
2.2	Assessment	16
2.2.1	Landschappelijk kader	16
2.2.2	Historisch kader	29
2.2.3	Cartografische bronnen	33
2.2.4	Onderzoek Eerste Wereldoorlog.....	51
2.2.5	Orthofotografische bronnen	56
2.2.6	Archeologisch kader	60
2.3	Synthese onderzoeksresultaten.....	70
2.3.1	Datering en interpretatie onderzoeksterrein	70
2.3.2	Archeologische verwachting.....	71
2.3.3	Syntheseplan	74
2.4	Besluit.....	76
2.4.1	Potentieel op kennisvermeerdering.....	76
2.4.2	Afweging noodzaak verder vooronderzoek.....	76
2.4.3	Keuze onderzoeksmethode	77
2.4.4	Afbakening onderzoeksterrein	77
3	Samenvatting.....	79
4	Lijsten.....	80
4.1	Figurenlijst.....	80
4.2	Plannenlijst.....	80
4.3	Tabellenlijst	81
5	Bibliografie	82
6	Bijlagen	85

1 Beschrijvend gedeelte

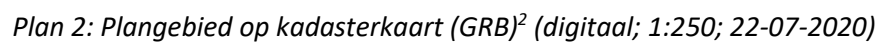
1.1 Administratieve gegevens

Naam site	Ieper, Jan Ypermanstraat 26		
Ligging	Jan Ypermanstraat 26, 8900 Ieper, West-Vlaanderen		
Kadaster	Ieper, Afdeling 2, Sectie A, Percelen 230P en 230R		
Coördinaten	Noordwest:	x: 46447.01	y: 172909.65
	Noordoost:	x: 46533.07	y: 172928.53
	Zuidwest:	x: 46458.67	y: 172852.46
	Zuidoost:	x: 46551.39	y: 172875.22
Oppervlakte plangebied	5600 m ²		
Oppervlakte geplande ingrepen	4790 m ²		
Kartering gewestplan	Woongebied (archeologische zone)		
Projectnummer BAAC Vlaanderen	2020-0694		
Bureauonderzoek	Projectcode	2020G139	
	Erkende archeoloog	BAAC Vlaanderen (Erkeningsnummer: 2015/00020)	
	Betrokken actoren	Emmy Van Laere (archeoloog) Ann-Sophie De Witte (archeoloog)	
	Betrokken derden	Birger Stichelbaut (specialist Wereldoorlog I UGent)	

Plan 1: Plangebied op topografische kaart¹ (digitaal; 1:10.000; 22-07-2020)

¹ AGIV 2020c

² AGIV 2020b

1.2 Juridisch kader en onderzoekstraject

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Het doel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen of, indien dit niet kan, het formuleren van maatregelen voor vervolgonderzoek waarbij het erfgoed *ex situ* wordt behouden.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen worden vernietigd, is een archeologisch onderzoek nodig. In eerste instantie wordt een **bureauonderzoek** uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het plangebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het plangebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het plangebied, kan het aangewezen zijn de gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren te onderzoeken middels een landschappelijk bodemonderzoek, een veldkartering en/of een geofysisch onderzoek. Deze onderzoeken maken alle deel uit van het **vooronderzoek zonder ingreep in de bodem**. Indien op basis van de resultaten van alle nodige facetten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem niet voldoende informatie verzameld kan worden om een onderbouwde uitspraak te doen aangaande de beslissing tot behoud *in situ*, vrijgave of opgraving van het terrein, moet in een volgende fase een vooronderzoek met ingreep in de bodem worden uitgevoerd.

Het doel van het eventueel **vooronderzoek met ingreep in de bodem** is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. De hiervoor aangewezen methoden zijn archeologische boringen, proefputten en/of proefsleuven. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om een eventuele site *in situ* te behouden of, indien dit niet kan, het opstellen van een programma van maatregelen voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen) in de vorm van een opgraving. Het vooronderzoek is uitgevoerd conform de Code van Goede Praktijk 4.0.

1.3 Aanleiding

Naar aanleiding van een aanvraag bij een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgemaakt. Op het terrein zal door de initiatiefnemer een nieuwbouw gerealiseerd worden. De geplande werken impliceren aanzienlijke bodemingrepen (waaronder de sloop van de huidige bebouwing, de aanleg van private wegenis en wooneenheden met carports) die qua omvang een directe bedreiging betekenen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies.

De totale oppervlakte van het plangebied *Ieper, Jan Ypermanstraat 26* bedraagt ca. 5.600 m², de geplande bodemingrepen hebben een oppervlakte van 4.790 m². Het plangebied valt buiten een beschermde archeologische site, ligt niet in een archeologisch vastgestelde zone en komt niet voor op de kaart met gebieden waarin geen archeologische waarden (meer) te verwachten zijn (GGA, gebieden

geen archeologie).³ Het plangebied ligt echter wel binnen een archeologisch vastgestelde zone, namelijk de historische stadskern van Ieper.⁴

Daarnaast werden voor het plangebied geen waarden voor 'beschermde onroerend erfgoed' opgenomen in het Geoportaal. Centraal in de historische stadskern ligt echter het Belfort met lakenhal dat erkend is als werelderfgoed (ca. 1 km ten zuidwesten van het plangebied). De binnenstad van Ieper werd als bufferzone hieromheen afgebakend.⁵ De buffer Belfort-Lakenhal, die eveneens door UNESCO Werelderfgoed beschermd is, stopt op ca. 600 m ten zuidwesten van het plangebied. In deze zone komen heel wat waarden voor 'beschermde onroerend erfgoed' voor die hier niet verder beschreven worden. In wat volgt worden enkel de dichtstbijzijnde waarden rondom het onderzoeksterrein besproken.

Ca. 280 m ten zuiden van het plangebied bevinden zich langs de Zonnebeekseweg een rij arbeiderswoningen. De lage huisjes dateren uit het begin van de jaren 1920.⁶ Eveneens langs de Zonnebeekseweg, zo'n 250 m verder in oostelijke richting, bevindt zich een vooroorlogse hoeve die verder van de straat heropgebouwd werd met een minder traditionele vormgeving van boerenhuis.⁷ Nog eens 800 m verder in oostelijke richting, bevindt zich een semi-permanente woning die beschermd is als monument. Het gaat om een symmetrisch opgevat eclectisch huisje.⁸ Vlakbij is het Potijze Burial Ground Cemetery gelegen. De bescherming van deze Britse militaire begraafplaats omvat de begraafplaats met inbegrip van alle beplantingen, de bakstenen omheiningsmuur met hekpijlers en hekwerk, de Stone of Remembrance en het Cross of Sacrifice. De begraafplaats werd gebruikt tussen april 1915 en oktober 1918. Volgens het huidige register liggen er 586 militairen begraven.⁹

Langs de Brugseweg, ca. 550 m ten noorden van het plangebied, bevindt zich een andere Britse militaire begraafplaats, genaamd White House Cemetery. De begraafplaats is genoemd naar *White House*, dat gelegen was op de weg van Ieper naar Sint-Jan. De begraafplaats werd gestart in maart 1915 en zou door gevechtseenheden gebruikt worden tot april 1918. In totaal werden meer dan 700 doden uit de omgeving en kleinere begraafplaatsen naar White House Cemetery overgebracht.¹⁰ Aan de overkant van de straat werd in 1920 een houten noodwoning gebouwd door het Albertfonds te Sint-Jan.¹¹ In de aanpalende weide, op een afstand van ca. 140 m naar het oosten, ligt een vrijstaande bovengrondse betonconstructie/bunker.¹²

Tot slot komen 500 m ten zuiden van het plangebied, langs de Meenseweg en de Zonnebeekseweg, nog een aantal beschermde monumenten gegroepeerd voor. Eerst en vooral is er de gemeentelijke begraafplaats van Ieper. Hier is een perk terug te vinden waar 23 Ieperlingen onder een gelijkaardig wit grafzerk begraven liggen. Het betreft 16 militairen uit de Eerste Wereldoorlog en zeven doden uit de Tweede Wereldoorlog. Achter het perk staat een wit kruis, dat sterk doet denken aan de typische "Cross of Sacrifice" op de Britse militaire begraafplaatsen. Op de begraafplaats zijn nog heldenhuldezerkjes terug te vinden voor oud-strijders.¹³ Naast de gemeentelijke begraafplaats is het Ypres Town Cemetery gelegen. Hier liggen eveneens *Commonwealth War Graves Commission*-doden begraven.¹⁴ Ten zuiden van deze begraafplaatsen bevindt zich het Sint-Jozefinstituut dat bestaat uit het bejaardentehuis van de zusters van Sint-Jozef, de bijhorende school en de alleenstaande

³ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020a.

⁴ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020b

⁵ IOE 2019, ID 15017

⁶ IOE 2020, ID 28698

⁷ IOE 2020, ID 30598

⁸ IOE 2020, ID 78613

⁹ IOE 2020, ID 12873, 201079

¹⁰ IOE 2020, ID 201129, 12956

¹¹ IOE 2020, ID 121116

¹² IOE 2020, ID 35359

¹³ IOE 2020, ID 26058, 213631

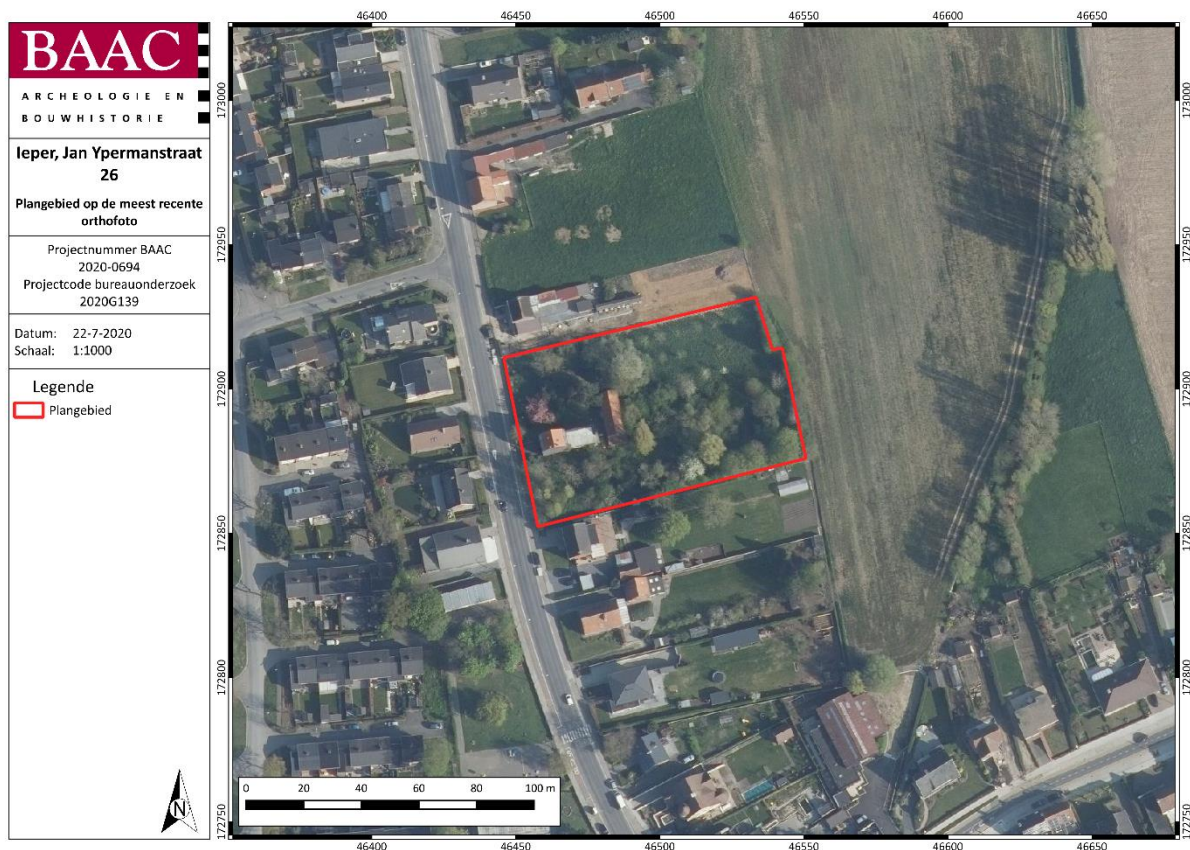
¹⁴ IOE 2020, ID 25650

directeurswoning.¹⁵ Langs de Meenseweg en de Zonnebeekse weg komen nog een aantal dorpswoningen en villa's voor die beschermd zijn als monument.

Aangezien het plangebied volgens het gewestplan in woongebied ligt en in het Geoportaal opgenomen is als archeologische zone, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt en de ingreep minstens 100 m² bedraagt (namelijk 4790 m²), is volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 een archeologienota vereist. Deze archeologienota waarvan akte wordt genomen, wordt bij de stedenbouwkundige aanvraag gevoegd.

1.3.1 Huidige situatie

Het plangebied is gelegen aan de Jan Ypermanstraat te Ieper. Het plangebied bestaat uit twee percelen waarvan op perceel 230P een woning gebouwd is, deze heeft als nummer 26. Verder wordt het plangebied ingenomen door grasland, struikgewas en bomen. Het gehele perceel is al enige tijd niet meer bewoond of onderhouden geweest waardoor er momenteel enorm veel overgroeide struiken aanwezig zijn. Dit werd vastgesteld na een plaatsbezoek op 04-09-2020 (zie Figuur 3 tot en met Figuur 5)

Plan 3: Plangebied op de meest recente orthofoto (digitaal; 1:1; 22-07-2020)

¹⁵ IOE 2020, ID 55053, 30396

Figuur 1: Vooraanzicht van de woning ter hoogte van het projectgebied

Figuur 2: Zone tussen de woning en het stalgedeelte

Figuur 3: Struiken en bomen ten oosten van de stal

Figuur 4: Struikgewas ter hoogte van de toekomstige tuinzone

Figuur 5: Struikgewas ter hoogte van de toekomstige tuinzone

1.3.2 Geplande werken en bodemingrepen

Algemeen

De opdrachtgever plant op het terrein de bouw van zes halfopen woningen. Hierbij worden eventueel in het plangebied aanwezige archeologische waarden onherroepelijk vernietigd. De aard en omvang van de ingrepen worden hieronder beschreven. De plannen worden in bijlage in hoge resolutie meegegeven.

Alvorens de werken te kunnen starten, dienen de bestaande bouwvolumes gesloopt te worden. Deze bevinden zich alle ter hoogte van perceel 230P. Het gaat om woning nr. 26 met aanpalende garage en achterliggende bijgebouwen (Plan 4). Ook de huidige verhardingen dienen uitgetrokken te worden. Er zijn geen plannen beschikbaar van de bestaande bebouwing. Het is niet geweten of kelders aanwezig zijn onder de huidige gebouwen.

Na de sloop van de gebouwen en het uitbreken van de verhardingen kan overgegaan worden tot de bouw van de toekomstige wooneenheden met carports en het aanleggen van de nieuwe verhardingen (Plan 4). Er worden drie afzonderlijke woonblokken ingeplant die bestaan uit halfopen woningen. De bouwvolumes bestaan steeds uit twee halfopen woningen. De noordelijke en zuidelijke bouwvolumes hebben een oppervlakte van ca. 164 m² elk. Het centrale bouwvolume heeft een oppervlakte van ca. 145 m². De woningen bestaan uit twee verdiepingen (gelijkvloers en eerste verdieping). Er wordt geen kelderniveau voorzien. De woningen worden klassiek gefundeerd op een algemene funderingsplaat met vorstranden. De funderingsplaat heeft een dikte van 30 cm. De vloeropbouwhoogte bedraagt 25 cm. De plaat heeft bijgevolg een maximale verstoringsdiepte van 50-55 cm onder het maaiveld. De vorstranden worden voorzien op een diepte van minstens 80 cm onder het huidige maaiveld.

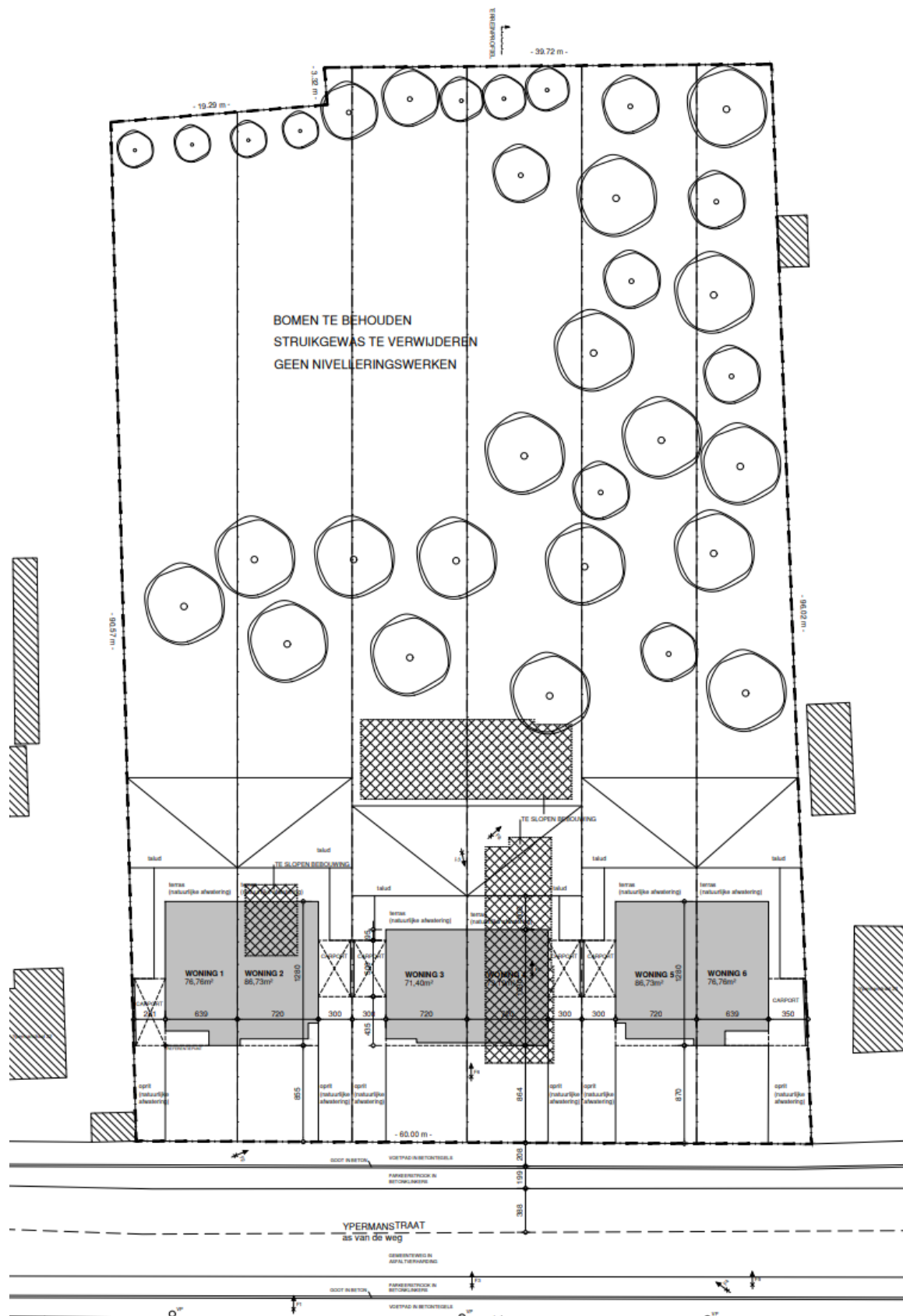
Grenzend aan de woningen worden carports gebouwd, zes in totaal. De oppervlakte van een carport bedraagt ca. 15 m². Er wordt geen openbare wegenis voorzien op het terrein. Wel worden private opritten aangelegd naar de carports toe. De opritten worden hoogstwaarschijnlijk uitgevoerd in polierbeton waarbij er een natuurlijke afwatering voorzien wordt. De buitenverhardingen hebben een maximale dikte van 40 cm (onderfundering + beton). De nieuwe vloerpad zal enkele cm lager liggen dan het huidig maaiveld. Hoe het terrein precies genivelleerd zal worden, is nog niet bepaald. De nivellering zal minimaal zijn en blijft beperkt ter hoogte van de woningen.

De regenwaterputten en de infiltratiezones zullen zich in de onmiddellijke nabijheid van de woningen bevinden. De nutsvoorzieningen kennen een standaard uitvoering. Er worden zes buizen vanaf de woningen naar de openbare riolering aan de straatkant getrokken. Hiervoor wordt per woning één sleuf getrokken met een diepte van 80 cm. Per woning wordt een regenwaterput voorzien van 10.000 l. Per woning wordt een infiltratieput van 1250 l voorzien.

Achter de woningen wordt per woning een terras aangelegd in talud. Het terras wordt eveneens aangelegd in verharding met natuurlijke afwatering. In de tuinzone achter de terrassen worden verder geen werken voorzien buiten het verwijderen van het struikgewas met een bosmaaier. Bomen zullen niet verwijderd worden en er vinden geen nivelleringswerken of afgravingen plaats.

Plan 4: Plangebied op de meest recente orthofoto met aanduiding van de sloopwerken en de geplande werken (digitaal; 1:1; 28-08-2020)

Figuur 6: Inplantingsplan toekomstige situatie¹⁶

¹⁶ Plan verkregen via initiatiefnemer

Impactanalyse

Ter hoogte van de toekomstige woningen, carport, terras en oprit zal een impact zijn op de bodem. Deze bedraagt gemiddeld 50 cm ten opzichte van het huidig maaiveld. De rioleringen, waterputten zullen dieper gaan. De riolering wordt aangelegd op een diepte van 80 cm. Funderingen zullen eveneens tot op vorstvrije grond gefundeerd worden, ca. 80 cm onder het maaiveld.

In het oostelijke deel van het plangebied worden geen werken voorzien buiten het verwijderen van het struikgewas.

1.4 Randvoorwaarden

Aangezien het voor de opdrachtgever economisch onwenselijk is en er nog te slopen gebouwen zijn binnen het plangebied, wordt de archeologienota opgemaakt in uitgesteld traject. Dit houdt in dat het archeologisch vooronderzoek, uitgeschreven in het bijhorende Programma van Maatregelen, pas uitgevoerd kan worden wanneer er akte genomen is van deze archeologienota.

2 Bureauonderzoek

2.1 Werkwijze en strategie

2.1.1 Onderzoeksdoelstelling

Een bureauonderzoek kadert binnen een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. Het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek, het vaststellen van de aan- of afwezigheid van een archeologische vindplaats, zonder de mogelijk aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten. Het bureauonderzoek bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem door de studie van gekende of ontsloten informatiebronnen.

2.1.2 Onderzoeksvragen

Volgende onderzoeksvragen zullen in dit bureauonderzoek behandeld worden:

- Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens en welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de dikte en de opbouw van het aanwezige bodemarchief?
- Zijn er archeologische waarden aanwezig binnen het onderzoeksterrein?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn binnen het onderzoeksterrein:

- Wat is de aard van deze waarden?
- Wat is de impact van de geplande bodemingrepen op deze waarden?

2.1.3 Methoden en technieken

Het doel van het bureauonderzoek is de formulering van een archeologische verwachting van de onderzoekslocatie. Deze verwachting wordt opgesteld op basis van gekende landschappelijke, geologische, archeologische, historische en geografische bronnen.

Een eerste stap bij het formuleren van een archeologische verwachting voor de onderzoekslocatie is deze te situeren binnen een breder landschappelijk kader. Hierbij wordt beroep gedaan op de gekende geografische en geologische bronnen en kaarten.

Administratieve en geografische kaarten:

- GRB/kadasterkaart
- Topografische kaart
- Orthofoto
- Digitaal hoogtemodel
- Tertiairgeologische kaart
- Quartairgeologische kaart

- Bodemkaart

De basis van de desktopstudie bestaat verder uit een historische studie van de onderzoekslocatie en zijn directe omgeving. Hierbij wordt de gekende archeologische en historische vakliteratuur over de onmiddellijke omgeving van het plangebied geconsulteerd.

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal. Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19^e eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Een concrete huisgeschiedenis is uit het cartografisch materiaal alleen niet af te leiden. De kaarten kunnen wel ondersteunend werken. Naast de gangbare historische kaarten is ook Cartesius geraadpleegd.¹⁷

Volgende historische kaarten werden opgezocht en geanalyseerd:

- CAI-kaart
- Villaretkaart
- Ferrariskaart
- Atlas der Buurtwegen
- Poppkaart
- Vandermaelenkaart
- Historische kaarten uit *leper à la carte* (Vanrolleghem 2006)¹⁸
- Topografische kaarten 19de-20ste eeuw (Cartesius)

De CAI-kaart wordt weergegeven met het grootschalig referentiebestand als onderkaart. De onmiddellijke omgeving rondom wordt op de Ferraris-, Atlas der Buurtwegen, Popp- en Vandermaelenkaart besproken. De beschrijving gebeurde onder meer op basis van de legende uit *België in kaart*.¹⁹ Indien er een bijzondere locatie op te merken is, wordt deze, indien mogelijk, vernoemd bij naam en uitgebreider beschreven. De historische en archeologische kaarten worden gebruikt om een historisch-archeologische interpretatie van de locatie te bekomen.

Bij dit onderzoek werd extern specialist dr. Birger Stichelbaut (Centrum voor Historische en Archeologische Luchtfotografie, UGent Vakgroep Archeologie) gecontacteerd. Er werd wetenschappelijk advies ingewonnen met betrekking tot de lokalisatie van mogelijk aanwezige relictten uit de Eerste Wereldoorlog binnen het plangebied.²⁰

¹⁷ CARTESIUS 2020

¹⁸ VANROLLEGHEM 2006

¹⁹ BEYAERT et al. 2006

²⁰ De desktopstudie a.d.h.v. historische luchtfoto's en loopgravenkaarten is toegevoegd als bijlage.

2.2 Assessment

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de beschikbare kennis inzake bodemkunde, geomorfologie, historie, cartografie en archeologie met betrekking tot het plangebied en omgeving. Deze informatie vormt de basis voor de archeologische verwachting van het onderzoeksgebied.

2.2.1 Landschappelijk kader

Hieronder volgt een overzicht van het grondgebruik en de aardkundige, hydrografische en fysisch-geografische gegevens van het plangebied.

Topografische situering

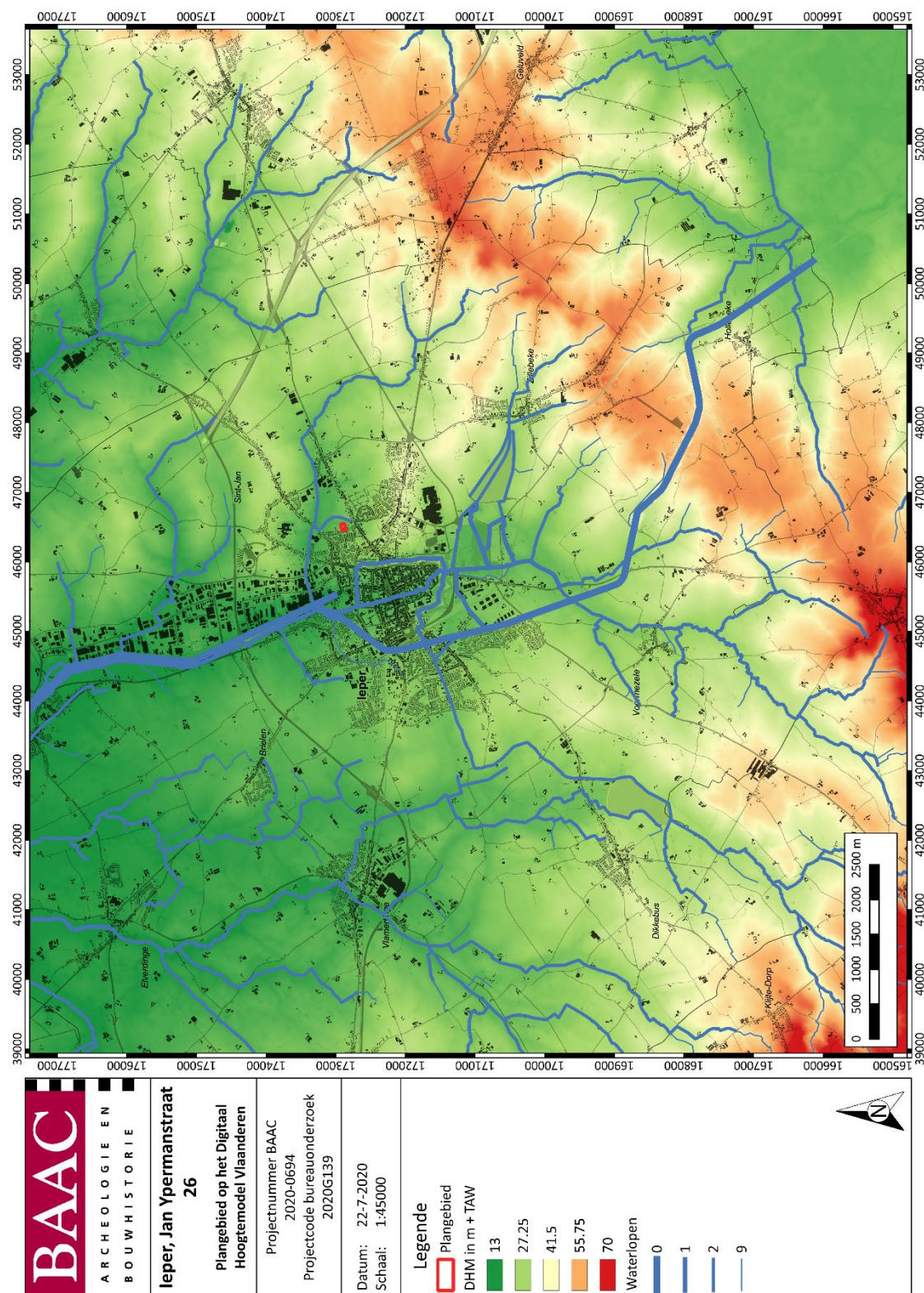
Ieper is een stad gelegen in de Westhoek, in het zuidwesten van de Belgische provincie West-Vlaanderen. In het noorden grenst Ieper aan de gemeenten Vleteren, Lo-Ringe, Langemark-Poelkapelle, oosten aan de gemeente Zonnebeke, in het zuiden aan de gemeente Heuvelland en in het westen aan de gemeente Poperinge. Ieper kan onderverdeeld worden in 11 deelgemeenten: het stadscentrum Ieper, Boezinge, Brielen, Dikkebus, Elverdinge, Hollebeke, Sint-Jan, Vlamertinge, Voormezele, Zillebeke en Zuidschote. In Boezinge ligt nog het gehucht Pilkem. Ten oosten van het stadscentrum liggen een aantal gehuchten als Wieltje, Potyze en Verlorenhoek. In Zuidschote ligt het gehucht Lizerne, in Voormezele het gehucht Sint-Elooi.

De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op kadasterkaart (Plan 2). Het projectgebied bevindt zich op de uiterste rand van de historische stadskern van Ieper. Het terrein is met andere woorden gelegen op de grens tussen het sterk verstedelijkte stadscentrum en de meer open agrarische gebieden rondom deze stadskern. Het plangebied bevindt zich ten oosten van de Kalfvaartwijk. (arbeiderswoningen gesitueerd aan de Brugseweg, Vrijheidsstraat, Duivenstraat, Lindendreef en Rozenlaan). Het plangebied zelf wordt in het westen begrensd door de Jan Ypermanstraat. De noordelijke grens wordt gevormd door de oprit van woning met huisnr. 40. Ca. 250 m ten noorden ligt de Brugseweg. Langs de zuidelijke perceelsrand bevinden zich de gebouwen van woning huisnr. 32 en ca. 200 m ten zuiden loopt de Zonnebeekseweg. Ten westen van het plangebied liggen akker- en weilanden. Op het akkerland van het aangrenzende perceel 231B bevindt zich een opgedroogde plas (op de topografische kaart staat deze nog weergegeven). Kadastraal betreft het perceel 232V en 232W uit afdeling 2, sectie A. Op de bodemgebruikskaart staat het merendeel van het plangebied aangeduid als weiland. Langs de straatkant komt 'andere bebouwing' voor en centraal loopt een strook die gekarteerd staat als akkerland. Op de aanduiding van het akkerland na, komt deze voorstelling overeen met de reële situatie.

De stad Ieper is gelegen aan de noordelijke voet van de Vlaamse heuvels. Het hoogste punt van deze kamlijn bevindt zich in het zuiden op een hoogte van 154 m + TAW (de Kemmelberg), in het oosten ligt het hoogste punt op 58 m + TAW. De oostelijke uitloper van deze kamlijn staat gekend als de heuvelrug van Passendale-Wijtschate. De omgeving rond het projectgebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen 15 en 42 m + TAW (thv. Het gehucht Hoge Voete). Het plangebied bevindt zich in de vallei van de Ieperlee, tussen twee langgerekte, west-oost georiënteerde uitlopers van de kustrug van Passendale-Wijtschate. Het plangebied zelf bevindt zich tussen 20,5 en 22 m + TAW (Plan 6). Er is dus sprake van een vlak terrein met minimale hoogteverschillen van 1,5 m. Het plangebied helt af in oostelijke richting naar de Schaartjesbeek. Hieruit is opnieuw duidelijk te zien dat het onderzoeksterrein gelegen is tussen de hoger gelegen bebouwde kom en de lager gelegen landbouwgronden.

Rondom het plangebied zijn een aantal waterlopen gesitueerd. Ca. 215 m ten zuiden van het plangebied ontspringt de Schaartjesbeek, een restant van de tweede omwalling van Ieper (*Uterste*

Veste) en gracht. De Schaartjesbeek loopt 125 m ten oosten van het plangebied richting het noorden om op een afstand van 312 m van het terrein uit te monden in de Bellewaerdebeek. De Bellewaerdebeek mondt uit in de Ieperlee (ca. 1,1 km ten westen van het plangebied). De Ieperlee is een deels gekanaliseerde waterloop die van het West-Vlaams Heuvelland via de stad Ieper naar de rivier de IJzer loopt. Tussen Ieper en de IJzer is de Ieperlee gekanaliseerd en wordt daar ook het Kanaal Ieper-IJzer genoemd. Langs de linkerkanaaloever loopt enigszins parallel nog de Oude Ieperlee, die ter hoogte van Drie Grachten in het kanaal loost. Tot slot is er nog de Kasteelbeek, een restant van de oude stadsomwalling van Ieper, die op afstand van ca. 550 m ten zuidwesten van het plangebied loopt.

Plan 5: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM)²¹ met waterwegen (digitaal; 1:1; 22-07-2020)

²¹ AGIV 2020a

²² AGIV 2020a

Landschappelijke en hydrografische situering

Het onderzoeksterrein bevindt zich volgens de kaart met aanduiding van traditionele landschappen in stedelijk- en havengebied. Ca. 60 m ten oosten van het projectgebied begint de uitgestrekte zandleem- en leemstreek, gelegen in de zuidelijke IJzervlakte en het land van Ieper (Figuur 7).²³

In landschappelijk en geomorfologisch opzicht situeert het plangebied zich in het interfluvium van de kustvlakte en de Leievallei.²⁴ Traditioneel wordt het landschap rond Ieper tot zandlemig Binnen-Vlaanderen gerekend. Lokaal wordt dit landschap door de heuvelrug Passendale – Wijtschate onderverdeeld in een centraal deel (de driehoek Roeselare – Menen – Kortrijk) en de Westhoek. Het is in dit laatste deellandschap dat Ieper gelegen is. De westhoek kent een licht golvend landschap, dat in het zuiden wordt begrensd door de getuigenheuvelrug van Heuvelland en in het noorden door de IJzervlakte en de kustpolders. De golvende heuvels in dit landschap zijn vrijwel allemaal lage uitlopers van de getuigenheuvels van het Heuvelland of van de cuestasrug Passendale – Wijtschate.

De hydrografie van het landschap wordt in grote mate bepaald door de IJzer. Deze zorgt voor de belangrijkste afwateringsweg, richting de Noordzee. Ook de belangrijkste waterweg van Ieper, de Ieperlee, die ontspringt in de heuvels van Heuvelland, mondt uit in de IJzer. De waterlopen rondom het plangebied behoren ook tot het stroomgebied van de IJzer en het IJzerbekken. Deze waterlopen zijn bovendien natuurlijke rivieren die reeds lange tijd in het landschap aanwezig zijn (cfr. quartairgeologische kaart, Ferrariskaart en kronkelend verloop).

Figuur 7: Overzicht van de traditionele landschappen rond Ieper²⁵

²³ ANTROP et al. 2002

²⁴ DE MOOR & MOSTAERT 1993

²⁵ MATTHIJS 2002

Paleogeen en Neogeen (Tertiair)

Op basis van de *Databank Ondergrond Vlaanderen*²⁶ wordt binnen het onderzoeksgebied het tertiair substraat gevormd door het lid van Aalbeke, dat een onderdeel is van de Formatie Kortrijk (Plan 7).

Het tertiaire substraat van het onderzoeksgebied werd gevormd in het paleogeen tijdens het vroeg en midden Ypresiaan. De formatie kan gevonden worden in het westen en centraal deel van België. Ze komt aan het oppervlak bij Hanaut, het zuidelijke en centrale deel van West-Vlaanderen, het zuiden van Oost-Vlaanderen en het zuidwesten van Brabant. Uitlopers in het Basin van Namen en ten zuiden van de Sambre. De formatie heeft een dikte van 125 m in het noordelijke deel van West-Vlaanderen, deze neemt af in oostelijke en zuidelijke richting.

De Formatie van Kortrijk is hoofdzakelijk opgebouwd uit mariene afzettingen, die voornamelijk bestaat uit kleiige sedimenten. De opbouw van oude naar jong bestaat uit:

- Een afwisseling van horizontale gelaagde glauconiethoudende kleiige zanden en compacte kleiige silt of siltige klei, lokaal gebioturbeerd. De basis bestaat uit geoxideerde en verhard kleiig zand, met lenzen van puur zand.
- Een homogene afzetting van zeer fijne siltige klei, met soms tussenvoegingen van grof siltige klei of kleiige zeer fijne silt.
- Een minder homogene laag afzetting van kleiige grof of medium silt en zandhoudende lagen. Af en toe fosielrijke lagen. De gehele afzetting wordt meer zandig naar het oosten en het zuiden.
- Zeer fijne siltige klei.

De formatie is opgedeeld in het Lid van Zoute, het Lid van Mont Héribu, Het Lid van Orchies, het Lid van Roubaix en het Lid van Aalbeke. Binnen het onderzoeksgebied komt het Lid van Aalbeke aan het oppervlak dat bestaat uit donkergrijze tot donkerblauwe klei met glimmers.²⁷

Quartair

Op de quartairgeologische kaart (1:200.000) is het plangebied gekarteerd als eolische afzettingen (zand tot silt) van het weichseliaan (laat-pleistoceen), mogelijk vroeg-holocene. Het gaat om zand tot zandleem in het noordelijke en centrale deel van Vlaanderen en silt (loess) in het zuidelijke gedeelte (ELPw). Daaronder bevinden zich hellingsafzettingen van het quartair (HQ) (Type 1) (Plan 9 Plan 8, Figuur 8).

Een 10-tal meter ten oosten en ten noorden van het plangebied behoren de quartaire afzettingen tot type 1a. De eolische afzettingen worden bedekt door fluviatiele afzettingen (organochemisch en perimariën inclus), afzettingen van het holocene en mogelijk tardiglaciaal (laat-weichseliaan). Onder de eolische afzettingen bevinden zich nogmaals fluviatiele afzettingen van het weichseliaan (laat-pleistoceen). Deze afzettingen komen voor ter hoogte van de Schaartjesbeek en de Bellewaerdebeek, wat betekent dat deze waterlopen een natuurlijke oorsprong hebben.

Op de quartairgeologische kaart (1:50.000) is te zien dat het quartaire substraat in de omgeving van het plangebied uit eolische afzettingen bestaat (Plan 9). Ter hoogte van het plangebied zelf behoren de afzettingen tot profieltype 4 (Figuur 9). Dit wil zeggen dat bovenop het tertiair substraat (\$) diachrone hellingselementen (Hh) voorkomen. De diachrone hellingssedimenten (H en h) ontstaan bij transport langs hellingen van tertiair en/of quartair materiaal. Dit heeft waarschijnlijk gedurende periglaciale omstandigheden plaats gevonden (dooi- en vorstwerking). Het ontstaan van een opdoilaag op de permafrost in deze omstandigheden zal gedurende de lente- en zomermaanden de

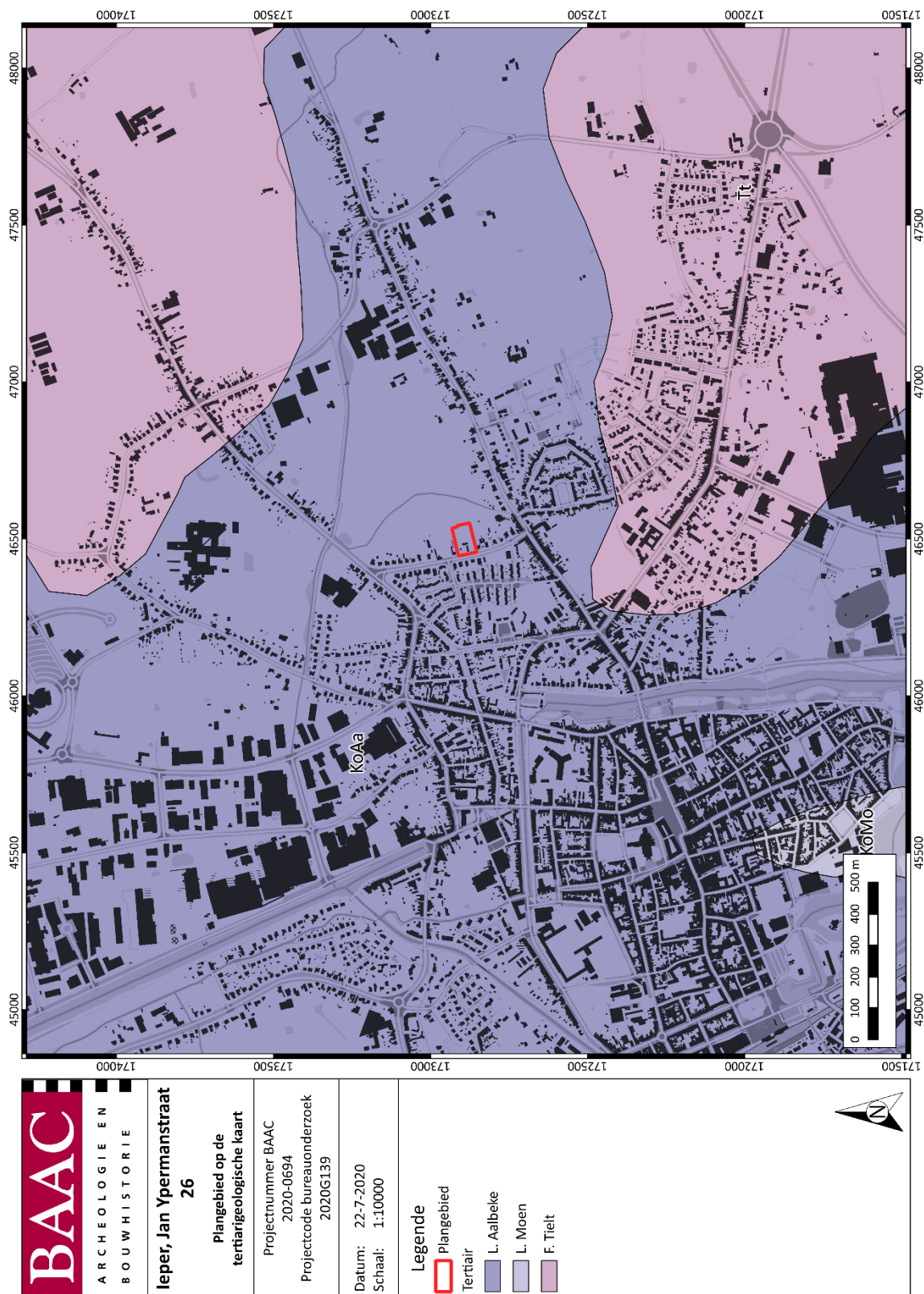
²⁶ DOV Vlaanderen, 2016a.

²⁷ LAGA P. e.a., 2001. pp. 139-140.

vorming van solifluxipakketten langs hellingen in de hand gewerkt hebben. Het diachrone hellingselement is uit fijn materiaal opgebouwd. Lokaal zijn de bovenlopen van sommige beken opgevuld met sediment dat enkel gevormd wordt door het meer grove hellingsmateriaal. Dit materiaal lijkt vooral afkomstig te zijn van de terrasafzettingen op het interfluvium tussen Wijtschate en Passendale.²⁸

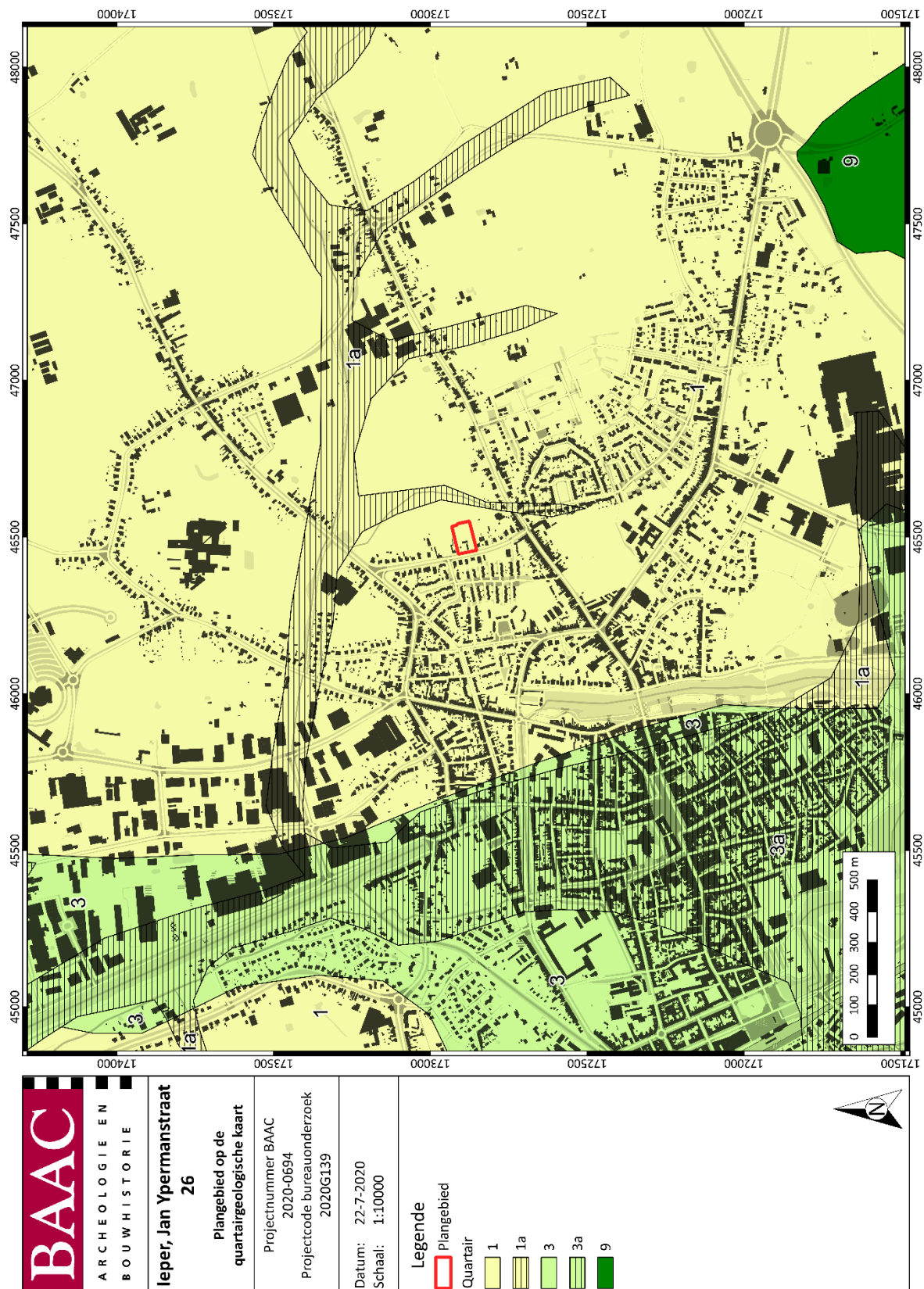
Net ten noorden wordt het tertiair substraat bedekt door hellingsedimenten van het weichseliaan (profieltype 7). Net ten zuiden komen afzettingen voor van profieltype 19 waarbij het bovenste leempakket uit het weichseliaan op een eolisch zandpakket uit het weichseliaan gelegen is, bovenop het tertiair substraat. Ter hoogte van de nabijgelegen beken komt holoceen alluvium voor (profieltype a).

²⁸ MATTHIJS 2002

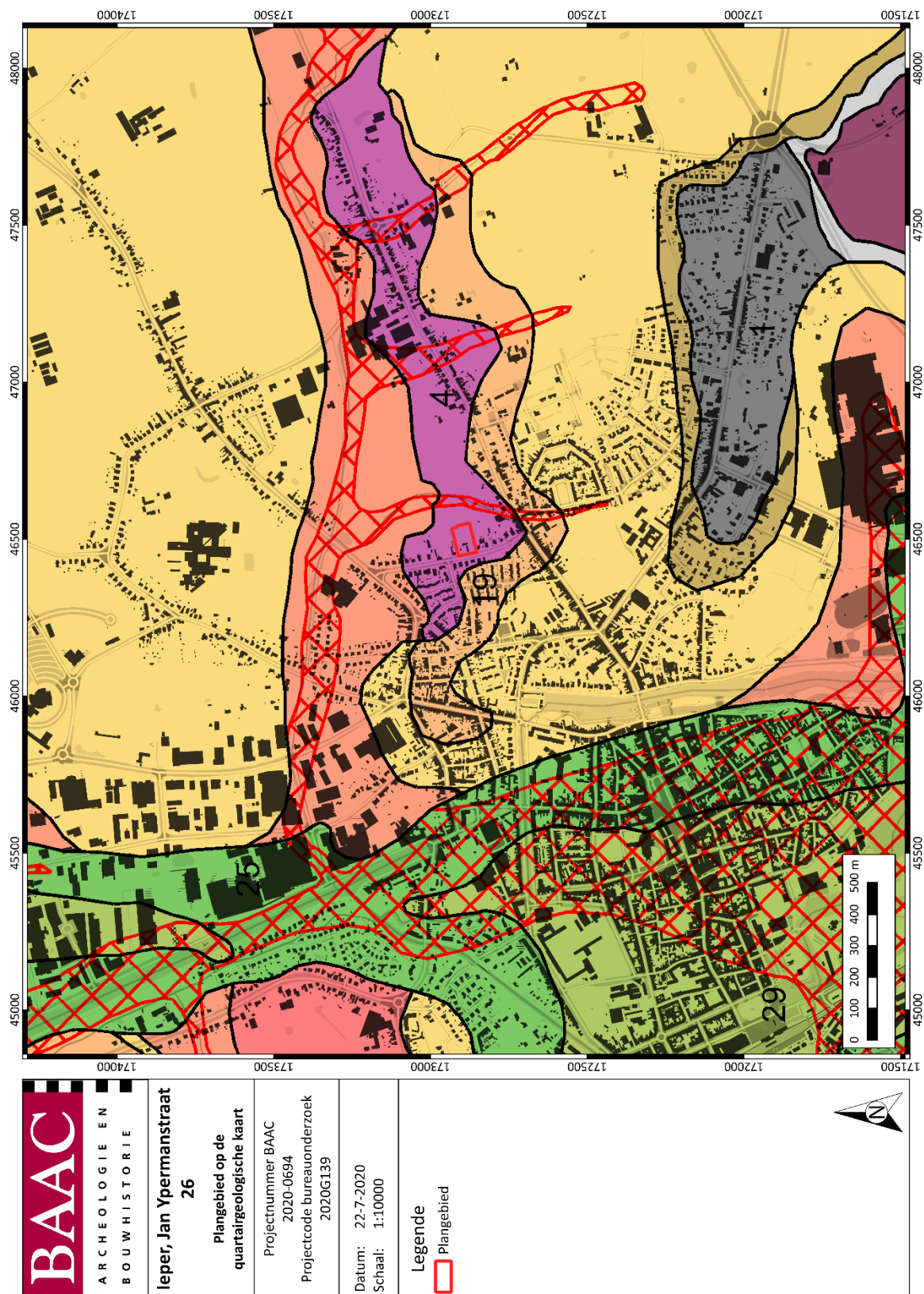
Plan 7: Plangebied op de tertiairgeologische kaart²⁹ (digitaal; 1:50.000; 22-07-2020)

²⁹ DOV VLAANDEREN 2020b

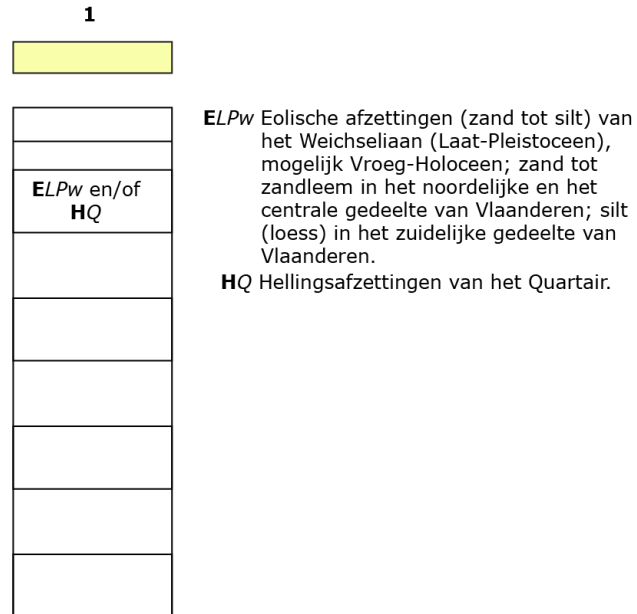
Plan 8: Plangebied op de quartaairgeologische kaart 1:200.000³⁰ (digitaal; 1:200.000; 22-07-2020)

³⁰ DOV VLAANDEREN 2020c

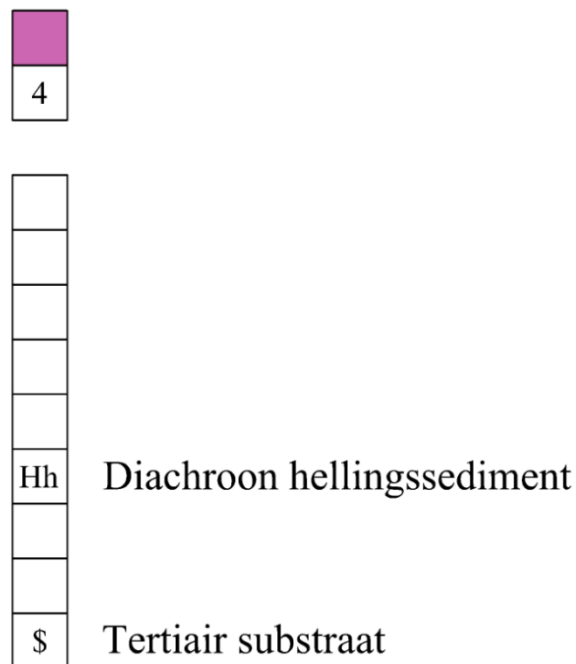

Plan 9: Plangebied op de quartairgeologische kaart 1:50.000³¹ (digitaal; 1:200.000; 22-07-2020)

³¹ DOV VLAANDEREN 2020c

Figuur 8: Kenmerken van de quartairgeologische kaart (1:200.000) betreffende het plangebied³²

Figuur 9: Kenmerken van de quartairgeologische kaart (1:50.000) betreffende het plangebied³³

Bodem

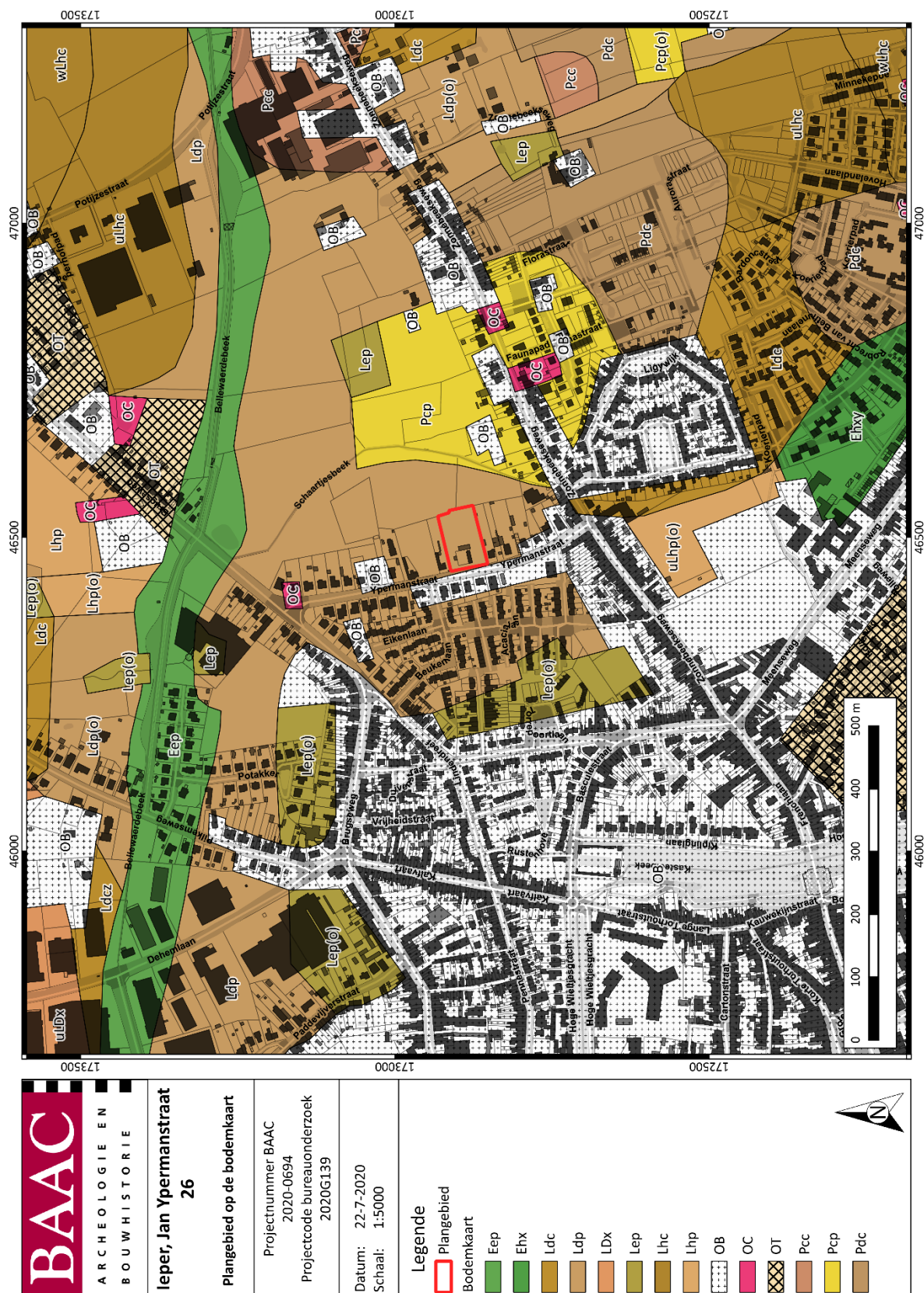
Ook op de bodemkaart komt de landschappelijke ligging van het plangebied duidelijk naar voren. Ten westen van het onderzoeksterrein bevindt zich de bebouwde zone (OB) van de historische stadskern van Ieper. Bodemtype OB bestaat uit kunstmatige gronden binnen bebouwde zones. Soms wordt het bodemprofiel namelijk door het ingrijpen van de mens gewijzigd of vernietigd (kunstmatige gronden). De bodems in de bebouwde zone (OB) zijn daar een voorbeeld van. De meer landelijke gebieden, net

³² DOV VLAANDEREN 2020c

³³ MATTHIJS 2002

buiten de stad zijn nog niet gewijzigd door ingrijpen van de mens en bestaan overwegend uit zandlemige bodems.

Binnen het plangebied zelf komt een matig natte zandleembodem voor zonder profiel (**Ldp-type**). Deze bodems omvatten colluviale gronden, gekenmerkt door een laag recent geërodeerd sediment. Meestal wordt op geringe tot matige diepte een bedolven textuur B (p(c), p1, po) of een tertiair substraat aangetroffen. Het colluviaal dek onderscheidt zich van het autochtoon zandleem door de aanwezigheid van kleine houtskool- en baksteenrestjes. Roestverschijnselen beginnen tussen 50 en 80 cm. De waterhuishouding is gekenmerkt door wateroverlast in de winter; ze is goed in de zomer.

Plan 10: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen³⁴ (digitaal; 1:20.000; 22-07-2020)

³⁴ DOV VLAANDEREN 2020a

2.2.2 Historisch kader

Het onderzoeksgebied ligt net ten oosten van de historische stadskern van Ieper. De stad werd voor het eerst vermeld in 1066³⁵. Men vermoedt dat de oorsprong bij een Karolingische villa ligt. Deze was ten oosten van de Ieperlee (een zijrivier van de IJzer) gelegen. Men situeert de curtis langs de huidige Elverdingestraat en de Korte en Lange Meersstraat. Er zijn aanwijzingen voor het bestaan van een gracht en een neerhof³⁶.

De ligging van Ieper op het kruispunt van de Ieperlee met de weg Brugge-Rijsel zorgde ervoor dat het tijdens de 12de en 13de eeuw uitgroeide tot een bloeiende stad. De verbinding met het Leiebekken, Noord-Frankrijk en de kustvlakte met haar uitgebreide wolproductie maakte een uitgebreide productie van en handel in textielproducten mogelijk³⁷.

De stadsontwikkeling begon al in de 10de eeuw. Door een toename in de landbouwproductie en een bevolkingsstijging werd ten oosten van de Ieperlee een markt opgericht waar domaniale producten verkocht werden. Ten zuiden van het neerhof ontstond een ambachtelijke wijk waar deze producten verwerkt werden. De Vlaamse graaf organiseerde de nederzetting door een netwerk van straten vast te leggen. De Sint-Jacobsstraat, de D'hondtstraat en de Rijselsestraat vormden de hoofdassen en waren met elkaar verbonden door haakse straten tussen de Ieperlee en de oostelijke gracht³⁸. Deze gracht is archeologisch vastgesteld en wordt de Sceudelgracht genoemd. Het vormde een halve cirkel rond de nederzetting aan de Ieperlee en werd vermoedelijk aangelegd ter verdediging. Uit de kronieken weet men dat Graaf Arnulf I de Grote begin 10de eeuw opdracht gaf om een aarden wal aan te leggen ten oosten van de Ieperlee. Later werden ook verscheidene stenen poorten gebouwd³⁹.

Binnen de Sceudelgracht, in de zuidoostelijke hoek van de Grote Markt, lag het *Rooden Steen*. Dit gebouw werd opgetrokken met ijzerhoudende zandsteen afkomstig van de Kemmelberg. Deze steen was er al uitgeput rond 1150 en we kunnen het gebouw dus zeker als ouder interpreteren. Het toont aan dat binnen de gracht niet enkel ambachtsmannen woonden, maar ook belangrijke personen⁴⁰.

Er ontstonden verschillende bewoningskernen. De Sint-Maartenskern ontstond uit de versterking van de graaf van Vlaanderen. Rond de Sint-Pieterskerk ontstond een handelscentrum of portus. Al in de eerste helft van de 12de eeuw werd er een belangrijke jaarmarkt gehouden.⁴¹ Kort na 1128 werd een tweede castrale motte met neerhof opgericht op het Zaalhof tegenover de Sint-Pieterskerk⁴². In 1138 werd de Sint-Jacobskerk gesticht⁴³. Deze kernen werden beschermd door een systeem van waterlopen, grachten, aarden wallen, palissaden en poorten. De stadsdelen groeiden eind 11de eeuw-begin 12de eeuw naar elkaar toe door de uitbreiding van handelsactiviteiten, lakennijverheid en een bevolkingstoename⁴⁴. Geleidelijk aan verhuisden de grafelijke ambtenaren en militairen naar de Grote Markt.

³⁵ HANECA et al. 2009, p.123.

³⁶ MUS 1998, p.43.

³⁷ HANECA et al. 2009, p.123.

³⁸ MUS 1998, p.43.

³⁹ VANROLLEGHEM 2006, p.13.

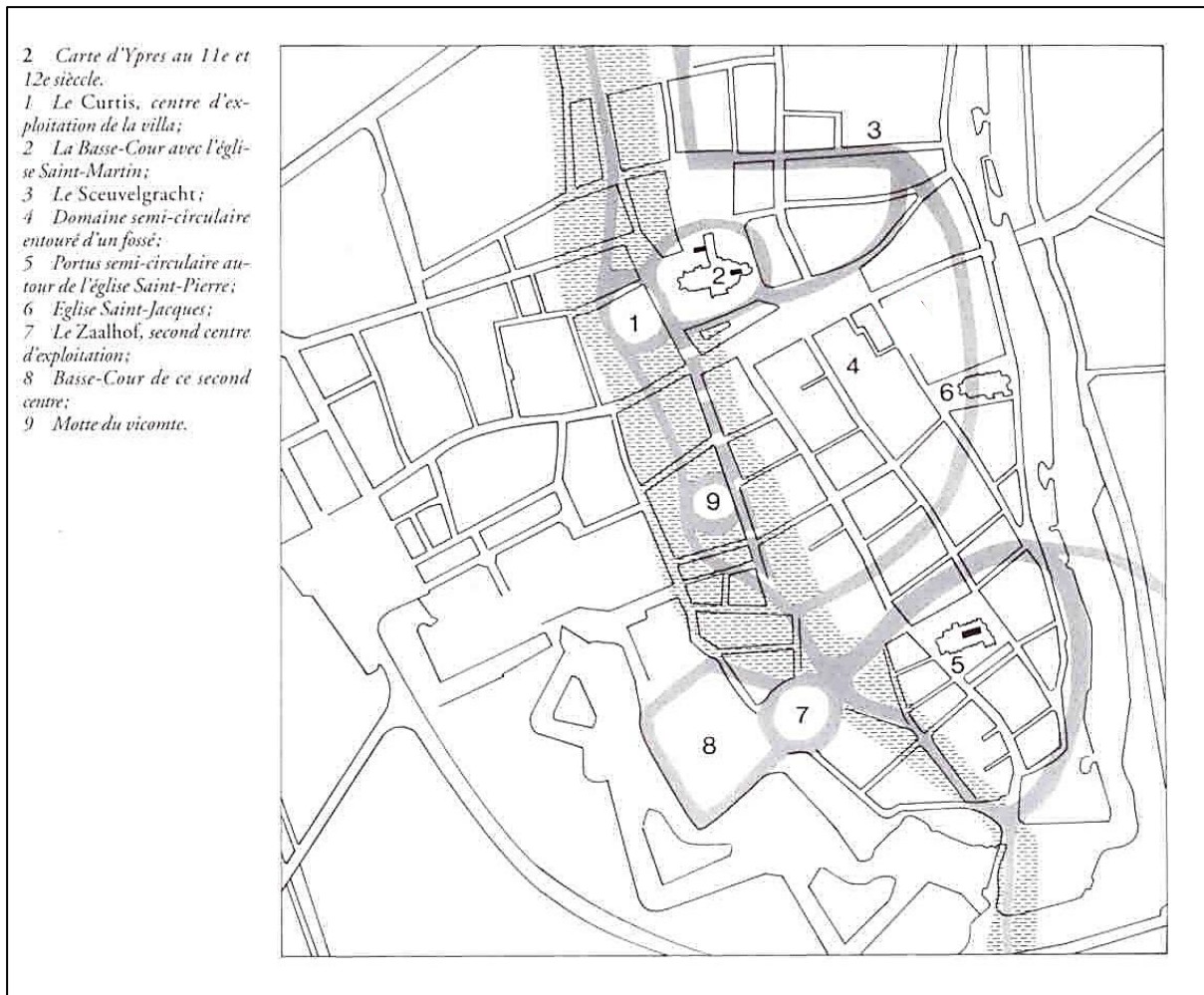
⁴⁰ MUS 1998, p.44.

⁴¹ MUS 1998, pp.44–45.

⁴² HANECA et al. 2009, p.123.

⁴³ MUS 1998, pp.46–47.

⁴⁴ GENOOTSCHAP VOORGESCHIEDENIS EN VESTINGBOUWKUNDE 2017.

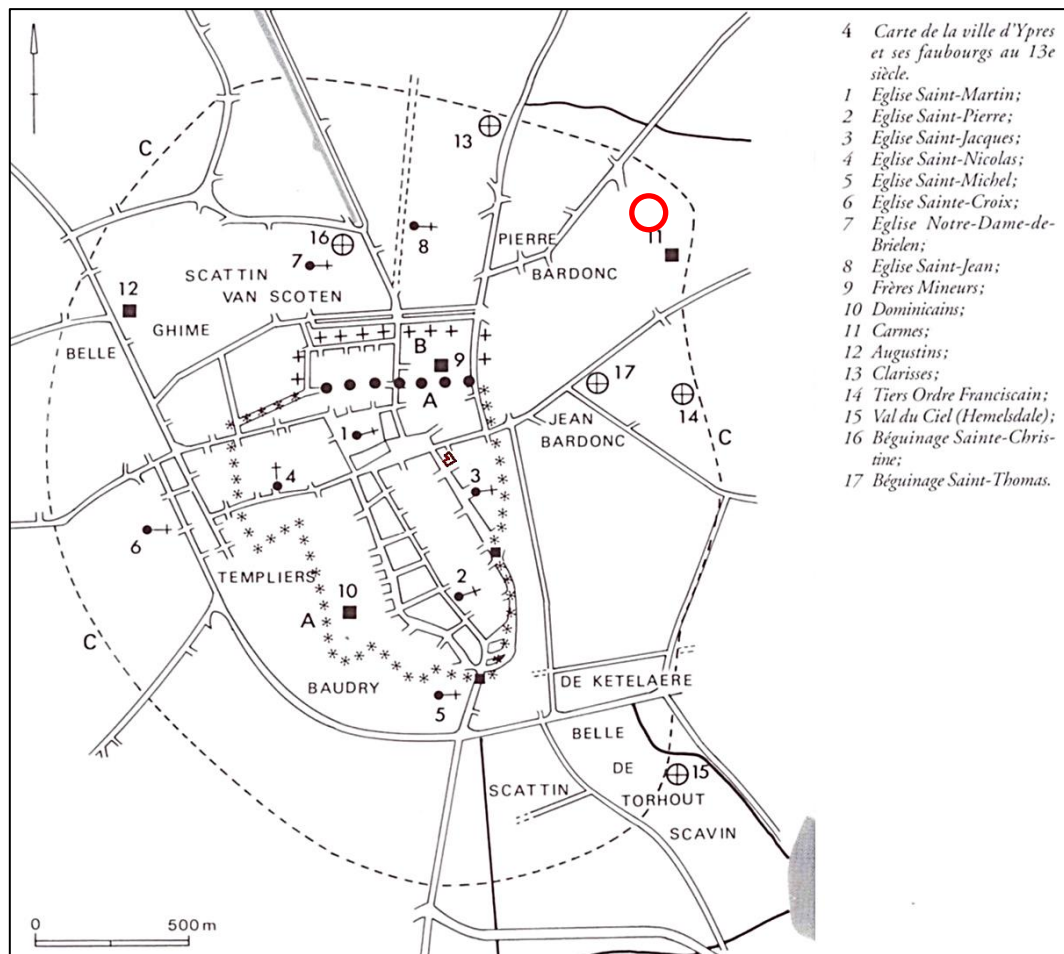
Figuur 10: Ieper in de 11de-12de eeuw. Het plangebied kan gesitueerd worden ten noordoosten van de stadskern, net buiten het kader (noorden is bovenaan)⁴⁵

In 1214 liet Ferdinand van Portugal een nieuwe omwalling aanleggen. De ontstane stadskernen werden zo gefusioneerd. Intussen waren in het noorden twee nieuwe parochiekerken opgericht. De kerk van Brielen (1196) en van Sint-Jan (1200). Onder druk van een verder toenemend bevolkingsaantal ontstonden rond deze parochiekerken buitenwijken⁴⁶. Pas in de eerste helft van de 13de eeuw breidde de stad zich uit ten westen van de Ieperlee. De Sint-Niklaasparochie en de Sint-Kruisparochie ontstonden. In dezelfde periode werd ten zuiden van de stad de Sint-Michielsparochie gesticht⁴⁷.

⁴⁵ MUS 1998, p.45.

⁴⁶ MUS 1998, p.50.

⁴⁷ HANECA et al. 2009, p.123.

Figuur 11: leper en de voorsteden in de 13de eeuw (plangebied bij benadering aangeduid (rood))⁴⁸

De lakenproductie te leper vierde zijn hoogtij tijdens de tweede helft van de 13de eeuw. Dit kon door een grotere specialisatie en het gebruik van Engelse wol⁴⁹. Rond 1200 domineerde het lepers laken op de mediterrane markten. Rond 1210 verschoof de lakenhandel van Italië naar de jaarmarkten van Champagne. Op de gedempte gracht van het oude neerhof in leper werd rond 1250 een nieuwe lakenhal gebouwd. De Grote Markt werd min of meer genivelleerd en werd het nieuw economisch centrum. Het werd de belangrijkste markt van West-Europa tijdens de tweede helft van de 13de eeuw. In de buitenwijken rond de stad ontstond geleidelijk een gemeenschap van ambachtslieden.

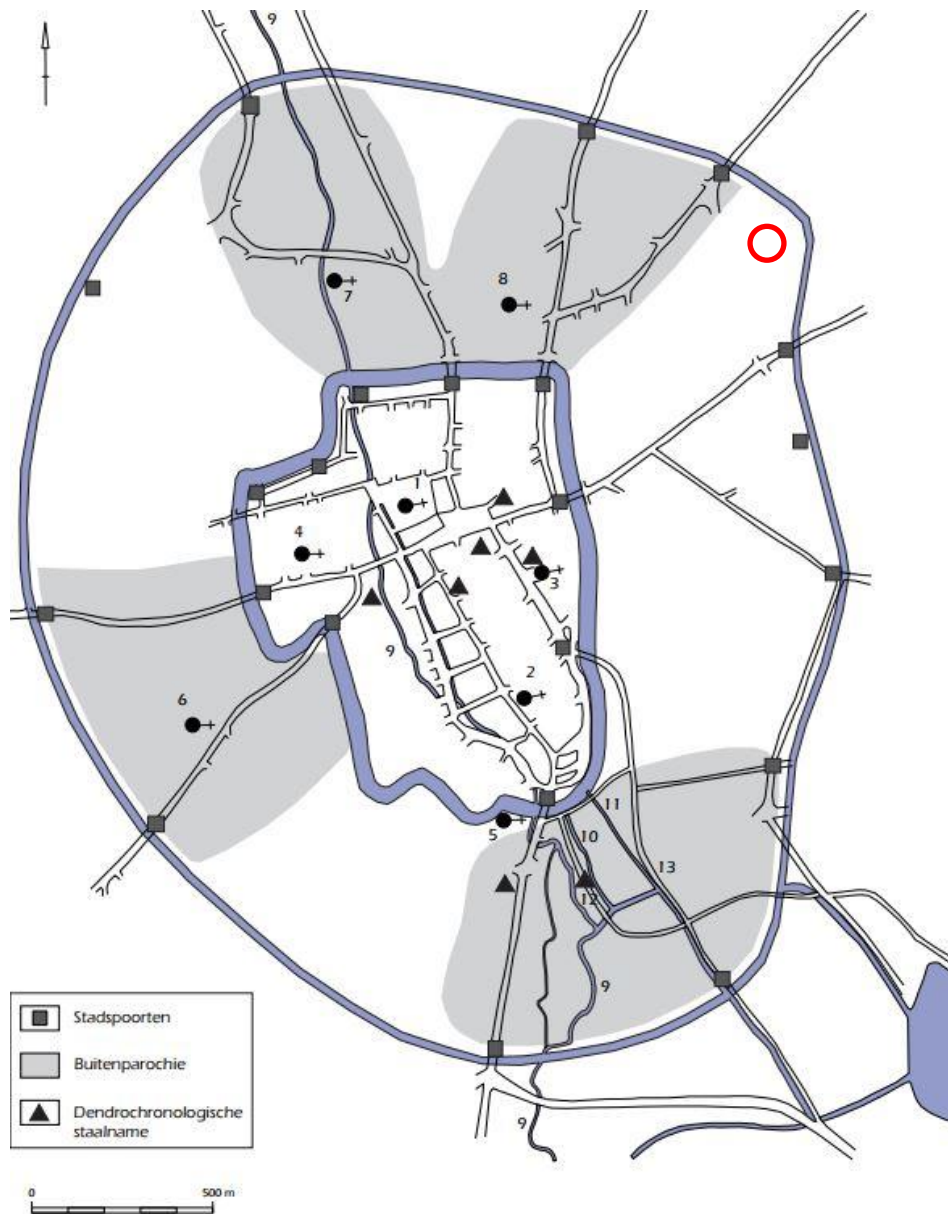
De belangrijkste uitbreiding van de middeleeuwse versterkingen rond leper startte in 1302 en bestond uit de aanleg van een omwalling rond de buitenwijken van leper, de zogenaamde *Uterste Veste*. Het belang van deze versterking was erg groot, aangezien deze buitenwijken – waar zich vrijwel alle ambachtelijke activiteiten concentreerden – een bijzondere economische waarde hadden. De realisatie van de *Uterste Veste* was echter niet enkel een technisch huzarenstuk, ook de vele politieke strubbelingen binnen het bestuur van de stad bemoeilijkten de werken. Hierbij stonden de kleine grondbezitters en ambachten – voorstanders van de aanleg van de vestingen – lijnrecht tegenover de Fransgezinde patriciërs, die de schaarse middelen van de stad liever naar de restauratie van de oude stadsomwallingen zagen gaan. De *Uterste Veste* werd in 1325/1328 voltooid⁵⁰.

⁴⁸ MUS 1998, p.48.

⁴⁹ MUS 1998, p.49.

⁵⁰ MUS 1998, p.51.

Tijdens de 12de en de 13de eeuw werden rond de stad *voorgeborghen* of buitenparochies gebouwd. Toen stichtte men ook nieuwe parochiekerken. De onderzoekslocatie ligt binnen het gebied van de voormalige Sint-Jansparochie en O.L.V. Ten Brielen. In deze parochies buiten de stadsomwalling vestigden zich vooral handarbeiders. Pas op het einde van de 13de eeuw besliste men om een buitenste verdedigingsgordel oftewel *uterste veste* aan te leggen⁵¹. Het beschermdde vooral de zogenaamde vervuilende ambachten zoals het leerlooien of het verven en vollen van stoffen.

Figuur 12: Kaart met situering van de buitenparochies rond leper tijdens de volle middeleeuwen (plangebied bij benadering aangeduid (rood), ten noorden ervan loopt de voorloper van de Brugseweg, ten zuiden van de Zonnebeekseweg).⁵²

Het beleg van leper in 1383 betekende echter het einde van deze *voorgeborghen* en de *uterste veste*. De buitenwijken werden niet meer heropgebouwd en de buitenste omwalling niet meer hersteld. In

⁵¹ VANDENBULCKE 2005, p.41.

⁵² HANECA et al. 2009, p.124.

1386 besliste men zelfs dat deze gebieden niet meer bewoond mochten worden⁵³. De bewoners moesten uitwijken naar de stad of naar andere parochies. Er volgde een periode waarin het succes van leper keerde. Aanhoudende conflicten, overregulering van de handel, toenemende concurrentie en een tekort aan grondstoffen zorgde ervoor dat de lakenhandel afnam. Mede door ziekte kende ook het bevolkingsaantal een forse terugval.

Aan het einde van de 14de eeuw had leper als grensstad wel een stenen omwalling gekregen⁵⁴. De kosten van het vestingonderhoud werden echter te hoog voor de verzwakte stad, waardoor de vorsten moesten bijspringen. Bovendien was de omwalling met torens niet aangepast aan de opkomst van vuurwapens. Onder de Habsburgers werden deze aangepast, werd een citadel gebouwd en versterkte men de havenkom zodat de zogenaamde Neerstad ontstond⁵⁵. Na de Franse verovering in de 17de eeuw werden de stadsomwallingen aangepast volgens het gebastioneerde systeem. Vauban was verantwoordelijk voor de plannen van deze nieuwe verdedigingswerken⁵⁶. In de 18de eeuw kreeg Oostenrijk de voogdij over de Spaanse Nederlanden. Omdat leper in het grensgebied met Frankrijk lag, kreeg de stad een speciaal statuut. De Noordelijke Nederlanden waren er bevoegd over de militaire zaken en de vestingwerken⁵⁷.

Tijdens de 17de en de 18de eeuw kende de stad een economische vooruitgang, voornamelijk door de kantnijverheid. Op het einde van de 18de eeuw werd de stad voor een deel gedemilitariseerd. Na de Franse Revolutie echter viel leper opnieuw in Franse handen. Na de nederlaag van Napoleon maakte leper deel uit van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. De bestaande vestingen werden hersteld en aangevuld met enkele nieuwe gebouwen. Vanaf 1852 werden de leperse versterkingen ontmanteld⁵⁸. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werden de oude muren van Vauban als beschutting gebruikt. De rest van de stad werd toen met de grond gelijk gemaakt⁵⁹. De stad werd na de oorlog heropgebouwd, op een aantal aanpassingen na, net zoals voorheen.

2.2.3 Cartografische bronnen

Guillaume du Tielt (1383)

De 17de-eeuwse gravure van Guillaume du Tielt geeft enkele sleutelmomenten weer uit het beleg van leper in 1383. Toen vielen de Engelsen en de Gentenaars de lakenstad leper aan vanuit economisch winstbejag (Figuur 13).⁶⁰

Op de kaart van Guillaume du Thielt is het plangebied gelegen buiten de stadsomwalling. Aan het begin van de 14de eeuw beschermde een tweede vestingwal de vier woonwijken buiten de eigenlijke stadsmuur. De Uterste Veste was 7,6 km lang en omsloot een areaal van ca. 500 ha. Op de gravure van Guillaume du Tielt worden onder andere de oudste stadsversterkingen en de Uterste Veste weergegeven. Even ten noorden van het onderzoeksterrein wordt de voorloper van de huidige Brugseweg afgebeeld en ten zuiden de Zonnebeekseweg (Figuur 14). Tussen deze wegen wordt een bewoningskern weergegeven, met onder andere bewoning langsheen de wegen een parochiekerk en een staakmolen. Er worden ook tentenkampen afgebeeld van de Engelsen en de Gentenaren die de buitensingel en de buitenparochies innamen. Verder zijn verschillende brandende gebouwen op te merken. Deze geven de desastreuze vernieling van de buitenwijken weer. De leperlingen hadden een groot deel van de voorsteden in as gelegd om de vijand geen schuilplaats te geven. Ook de Engelsen

⁵³ VANDENBULCKE 2005, p.46.

⁵⁴ VANROLLEGHEM 2006, p.47.

⁵⁵ VANROLLEGHEM 2006, p.75.

⁵⁶ VANROLLEGHEM 2006, p.127.

⁵⁷ VANROLLEGHEM 2006, p.187.

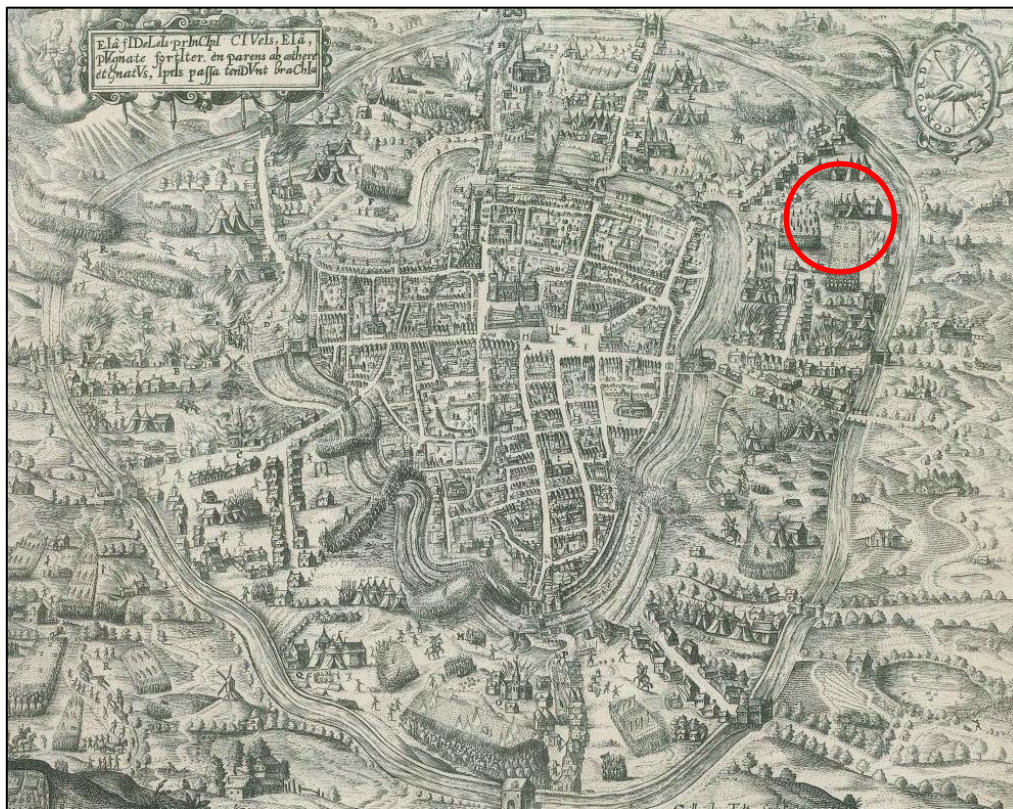
⁵⁸ VANROLLEGHEM 2006, p.225.

⁵⁹ GENOOTSCHAP VOORGESCHIEDENIS EN VESTINGBOUWKUNDE 2017.

⁶⁰ VANROLLEGHEM 2006

en de Gentenaars zouden bij hun aftocht gebouwen in brand gestoken hebben.⁶¹ Het is niet zeker of dit een waarheidsgetrouwe weergave is van de toenmalige situatie, gezien de gravure een latere reconstructie is.

Reeds in 1329 – na de nederlaag van het Vlaamse Kerelsleger bij de Slag in Kassel in 1328 – werd op bevel van de Franse koning Filips van Valois de Uterste Veste alweer afgebroken. Dit weerhield de ambachten er echter niet van de walgrachten rond de versterking intact te houden. Een ander element binnen de vergeldingsmaatregelen van de Franse koning was de restauratie en versterking van de binnenste stadsvesten, hetgeen uiteraard in de kaart speelde van de Fransgezinde patriciërs. Het beleg van Ieper in 1383 – een veldslag tijdens de Gentse opstand tussen het Fransgezinde Ieper en een Engels belegeringsleger – betekende het definitieve einde van de Uterste Veste. Het waren de inwoners van Ieper zelf die inzagen dat deze grote vesting niet te verdedigen was en vernietigden ze voor de aankomst van het Engelse leger. Ook de buitenwijken werden volledig verlaten en vernietigd. De buitenwijken kwamen dit verval niet te boven, onder andere door de economische malaise in de stad na de Gentse Opstand en het bouwverbod uitgevaardigd door Filips de Stoute.⁶²

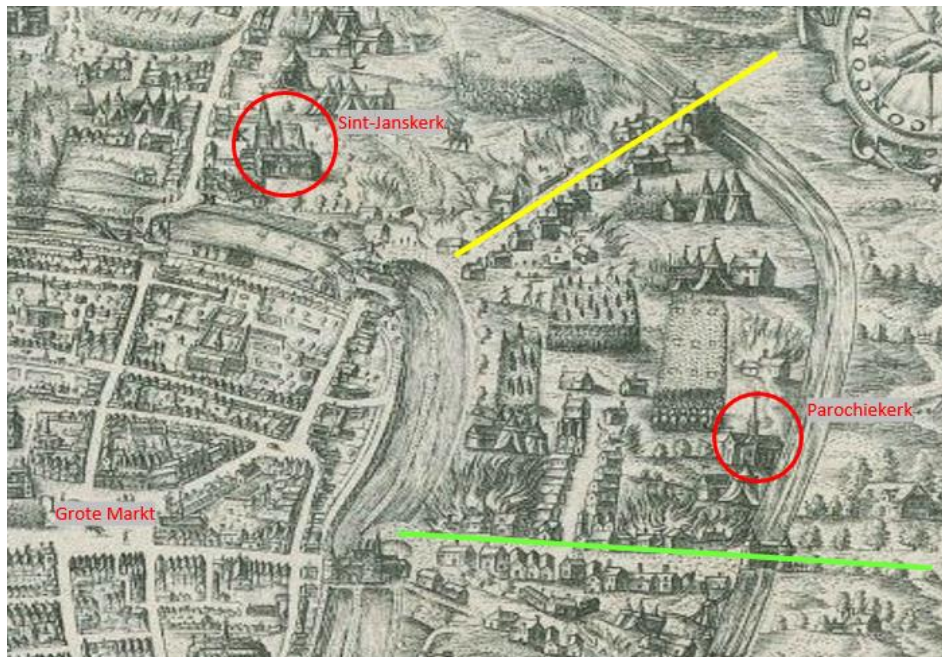

Figuur 13: Kaart van het beleg van Ieper in 1383 op een 17de-eeuwse gravure van Guillaume du Tielt (plangebied bij benadering aangeduid (rood)) (noorden is bovenaan).⁶³

⁶¹ VANROLLEGHEM 2006

⁶² VANROLLEGHEM 2006

⁶³ VANROLLEGHEM 2006

Figuur 14: Detail gravure van Guillaume du Tielt. Het plangebied kan bij benadering gesitueerd worden ten noorden van de parochiekerk (tussen de voorloper van de Brugseweg (geel) en de Zonnebeekseweg (groen)) (noorden is bovenaan) ⁶⁴

Lodovico Guicciardini (1581)

De Italiaanse koopman en pseudo-historicus Lodovico Guicciardini (1521-1589) schetste in zijn *Beschrijving der Nederlanden* een historisch en geografisch beeld van de welvaart in de steden van de Lage Landen. Ter illustratie liet Guicciardini enkele stadsplannen graveren, waaronder dat van Ieper. ⁶⁵

Op deze gravure is de zogenaamde *Bourgondische vestingsmuur* rond Ieper weergegeven (Figuur 15). Filips de Stoute vatte rond 1386 het plan op om de oude – binnenste – stadsomwallingen te renoveren en uit te breiden. Dit plan bestond onder andere uit de aanleg van deze eerste volledige stenen omwalling, voor een groot deel opgebouwd uit puin van de verlaten buitenwijken. De vesting omvatte een gekartelde vestingsmuur, stadspoorten versterkt met ronde stenen torens en enkele kanonbatterijen. Deze omwalling zou tot 1678 vrijwel intact blijven. ⁶⁶ In deze periode werd de versterking her en der aangepast: onder Maximiliaan van Oostenrijk werden een aantal poorten afgeschreven. Deze waren immers zwakke schakels in de omwalling. Onder keizer Karel V werd in 1537 de stenen omwallingsmuur aan de binnenzijde versterkt met een aarden omwalling (ook te zien op de gravure). Deze ingreep beschermde de muur tegen de grote destructieve kracht van kanonkogels. Ten slotte werden de hoge, ronde Bourgondische torens verlaagd en voorzien van een artillerieplatform. ⁶⁷

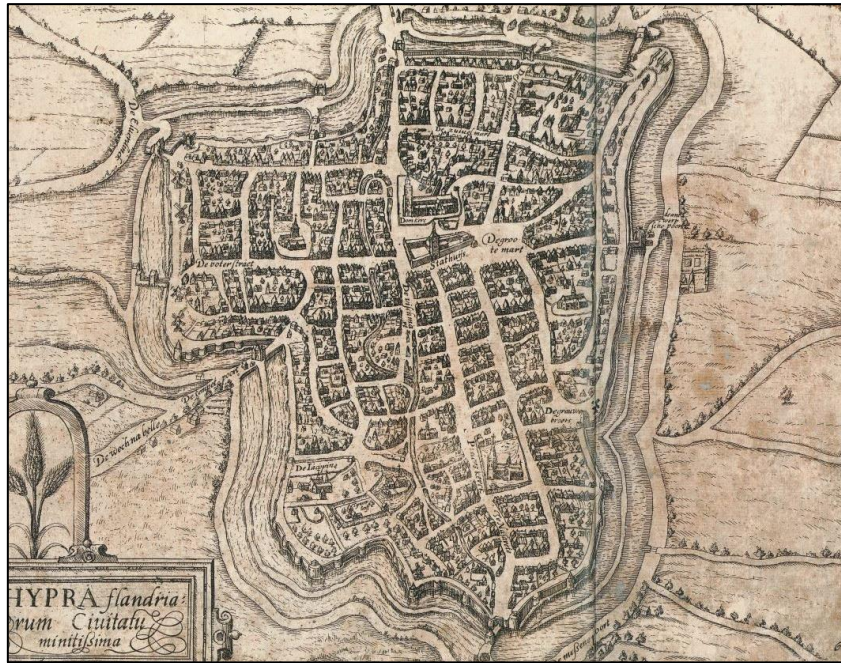
Het onderzoeksterrein valt net buiten het gebied dat weergegeven wordt op de kaart. Het plangebied bevindt zich ten noordoosten van de stadskern, in de vrijwel volledig verlaten zone tussen de oude stadsomwalling en de Uterste Veste. De omgeving van het plangebied kent een erg ruraal en open landschap. De omgeving wordt echter vermoedelijk slechts schematisch weergegeven, aangezien bij dergelijke kaarten de nadruk op de stad gelegd wordt. Er wordt eerder een beeld van de omgeving geschetst, zonder oog voor detail, om een algemene indruk weer te geven.

⁶⁴ VANROLLEGHEM 2006

⁶⁵ VANROLLEGHEM 2006

⁶⁶ VANROLLEGHEM 2006

⁶⁷ VANROLLEGHEM 2006

Figuur 15: Ieper omstreeks het jaar 1581 op een gravure van Lodovico Guicciardini. Het plangebied kan gesitueerd worden ten noordoosten van de stadskern, net buiten het kader (noorden is bovenaan).

Sanderus (1641)

De stadsplattegrond van A. Sanderus, de *Nova et accurata comitatus et ditiones Alostane in Flandria Imperiali Tabula Flandriae tabula* werd opgemaakt in 1641.

Op de kaart van Sanderus is de situatie gelijkaardig als op de gravure van Guicciardini. De kaart geeft echter een ruimer beeld van de stad Ieper waarbij ook de rurale omgeving buiten de Bourgondische vesting in beeld gebracht wordt (Figuur 16). Het open onbebouwde en landelijke karakter van de omgeving komt duidelijk naar voren. Ook hier dient rekening gehouden te worden met het feit dat de omgeving waarschijnlijk slechts schematisch weergegeven wordt. Het is niet omdat geen bebouwing afgebeeld wordt dat er ook geen bebouwing geweest is. Het plangebied kan op deze kaart dus wel bij benadering gesitueerd worden. Ook de *Wegh naer Brugghe* en de *Wegh naar Sonnebek* staan aangeduid. Langs beide wegen staat een houten molen.

Verder valt op deze gravure de eerste aanzet van een ravelijn op, ten zuidwesten van het onderzoeksterrein. Ook werd het aantal stadspoorten teruggebracht tot zes.

Figuur 16: Weergave van leper op een kaart van Sanderus (1641). Plangebied bij benadering aangeduid (rode cirkel).⁶⁸

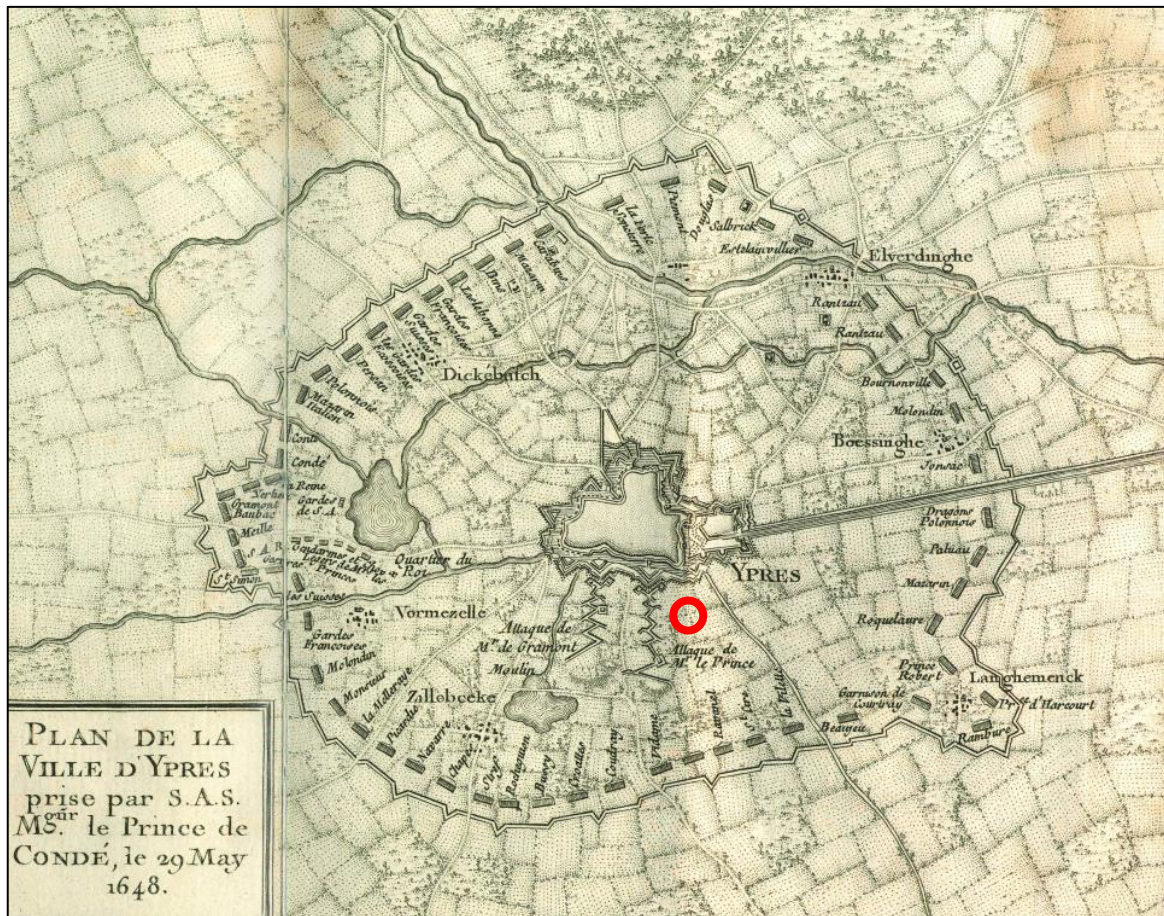
Goubaut (1648)

Deze carte-mémoire werd opgemaakt door de Franse ingenieur Goubaut. Ze herinnert aan de inname op 29 mei 1648 van de stad Ieper door de prins van Condé.

Een belangrijk deel van geschiedenis van de 17de eeuw in Europa stond in het teken van verschillende conflicten tussen Spanje – waartoe Vlaanderen behoorde – en Frankrijk. Dit conflict betekende een permanente militaire dreiging voor Ieper, dat vrijwel op de grens tussen beide mogendheden lag. Deze dreiging bracht grote ingrepen aan de militaire infrastructuur rond de stad met zich mee. Zo werd onder Filips IV de havenkom bij het kanaal Ieper-Nieuwpoort versterkt met een vesting en een waterpoort. Na een eerste succesvolle belegering van de stad door de Fransen in 1648 – en een onmiddellijke herovering door de Spanjaarden in 1649 – werd de stadsomwalling uitgebreid met negen halvemaaanvormige ravelijnen. De kaart van Goubaut toont de versterkingen van de stad na deze uitbreidingen. De negen ravelijnen en de versterking van de havenkom worden duidelijk weergegeven. Verder is te zien dat de stad omsingeld is door verschillende garnizoenen. Ten zuiden van de stad bevond zich het hoofdkwartier van de Franse koning. Aan de rechterflank (ten oosten) vielen de prins van Condé (*Attaque de Mr. le Prince*, net ten zuiden van het plangebied) en de graaf van Gramont

⁶⁸ VANROLLEGHEM 2006

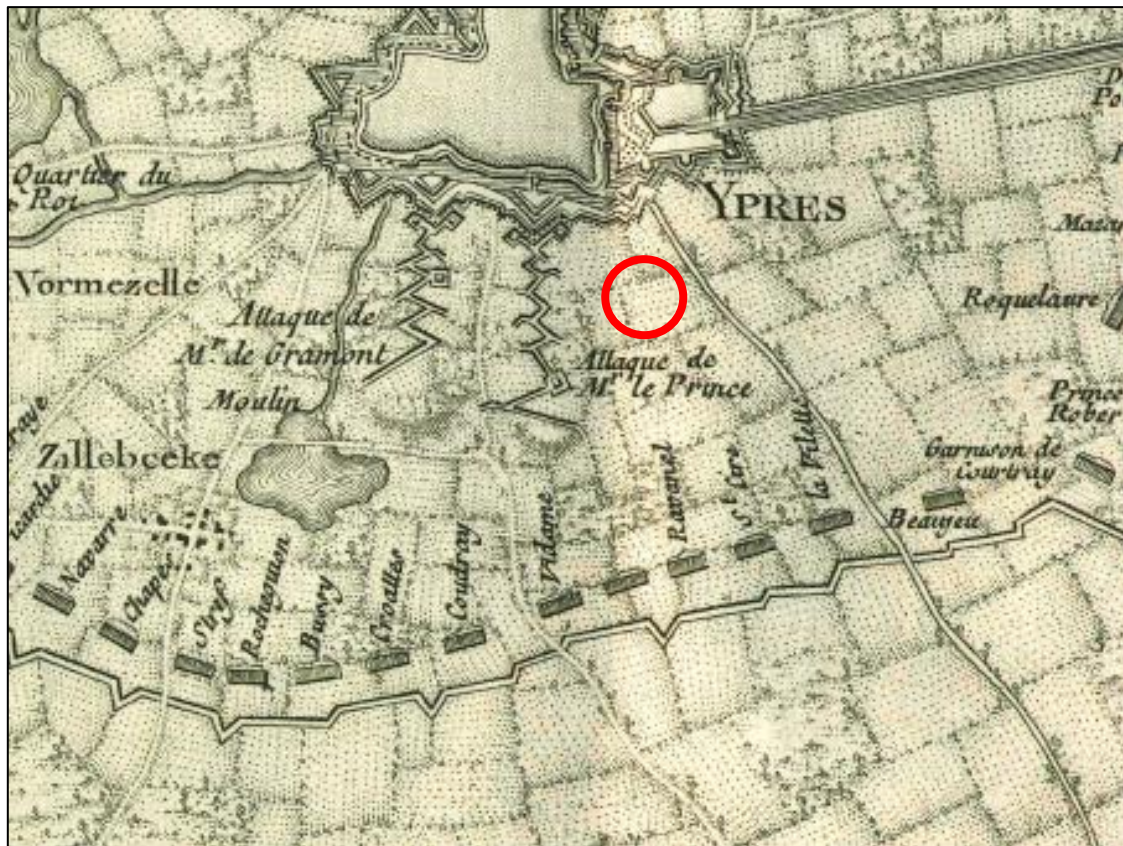
(Attaque de Mr. De Gramont) de stad aan, terwijl de op de slagorde gestelde troepen de omgeving controleerden (Figuur 18).⁶⁹

Figuur 17: Ieper tijdens het beleg van 1648 op een gravure van Goubaut (plangebied bij benadering aangeduid (rood), noorden is rechts).⁷⁰

⁶⁹ VANROLLEGHEM 2006

⁷⁰ VANROLLEGHEM 2006

Figuur 18: Detail gravure van Goubaut, 1648 (plangebied bij benadering aangeduid (rood), noorden is rechts).⁷¹

Vereecke (1670)

Na de Vrede van Aken in 1668 – het einde van de Devolutieoorlog – verloor Spanje grote delen van Vlaanderen aan Frankrijk. Ieper bleef in handen van Spanje, maar kwam tussen twee Franse gebieden te liggen. Als reactie hierop bouwde koning Karel II in 1669 aan de oostelijke flank van de Bourgondische omwalling, achter de Sint-Jacobskerk, een citadel. Reeds enkele jaren later, bij het beleg van Ieper in 1678 door Louis XIV, werd de citadel succesvol belegerd.⁷²

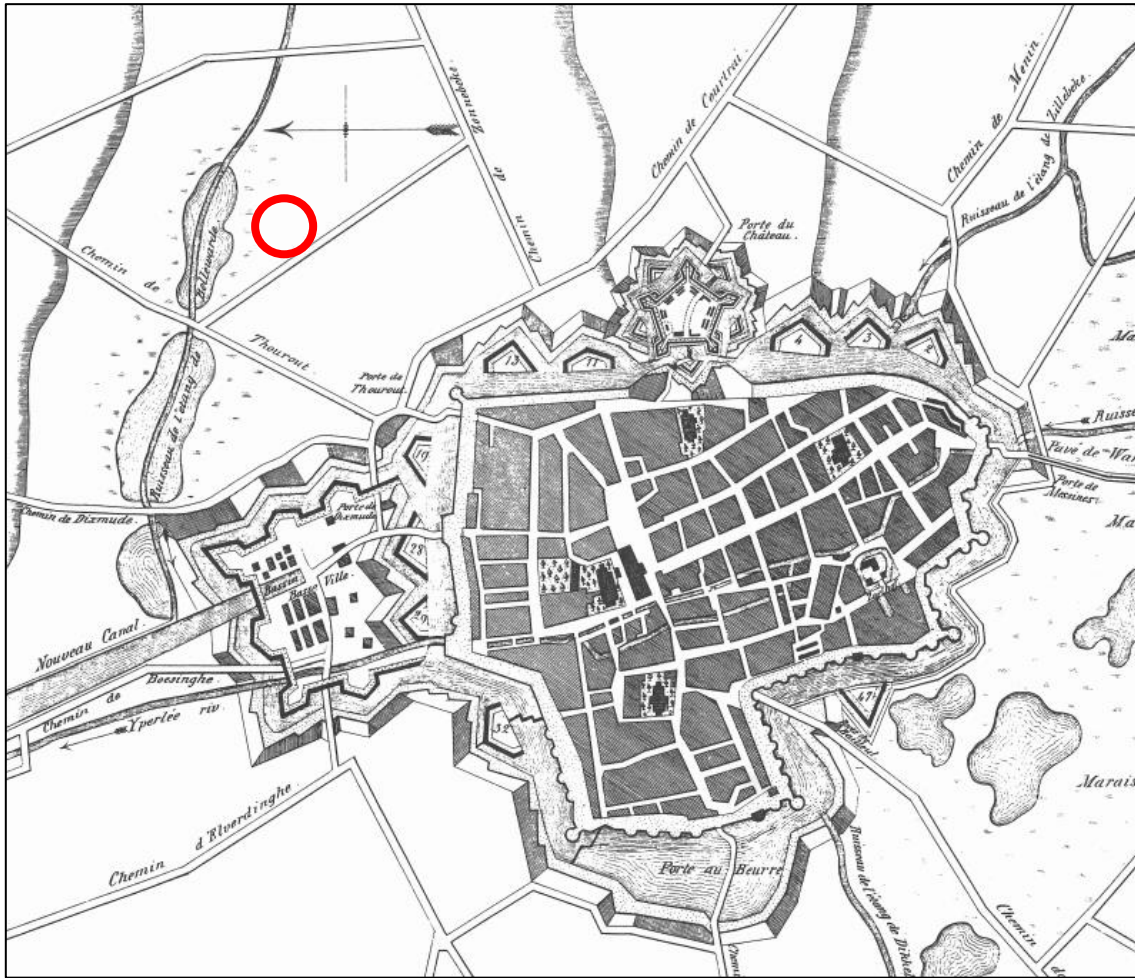
Hoe dit bouwwerk er precies uitzag, is niet geweten. De enige cartografische bron die de citadel afbeeldt, is een reconstructie plan uit de Vereecke-atlas. Deze werd echter pas in het midden van de 19de eeuw opgemaakt. Op deze kaart wordt de citadel generiek weergegeven als een vijfpointige sterfortificatie. Deze weergave was echter niet gebaseerd op historische feiten, maar eerder op de toenmalige algemene kennis over de fortenbouw in het midden van de 17de eeuw.⁷³

Het plangebied bevindt zich een 100-tal meter ten noorden van deze citadel (Figuur 19). Op deze kaart is voor het eerst de voorloper van de Jan Ypermanstraat te zien, waarlangs het onderzoeksterrein gelegen is. De Jan Ypermanstraat is een verbindingsweg tussen *Chemis à Zonnebeke* (huidige Zonnebeekseweg) en de *Chemin de Thourout* (huidige Brugseweg die leidt naar de *Porte de Thourout*). Ook de lager gelegen natte terreinen langs de Bellewaerdebeek ten noorden van het plangebied worden weergegeven.

⁷¹ VANROLLEGHEM 2006, fig.5.17.

⁷² VANROLLEGHEM 2006, p.127

⁷³ VEREECKE 1858.

Figuur 19: Weergave leper op de kaart van de citadel in de Atlas van Vereecke (plangebied bij benadering aangeduid (rood), noorden is links).⁷⁴

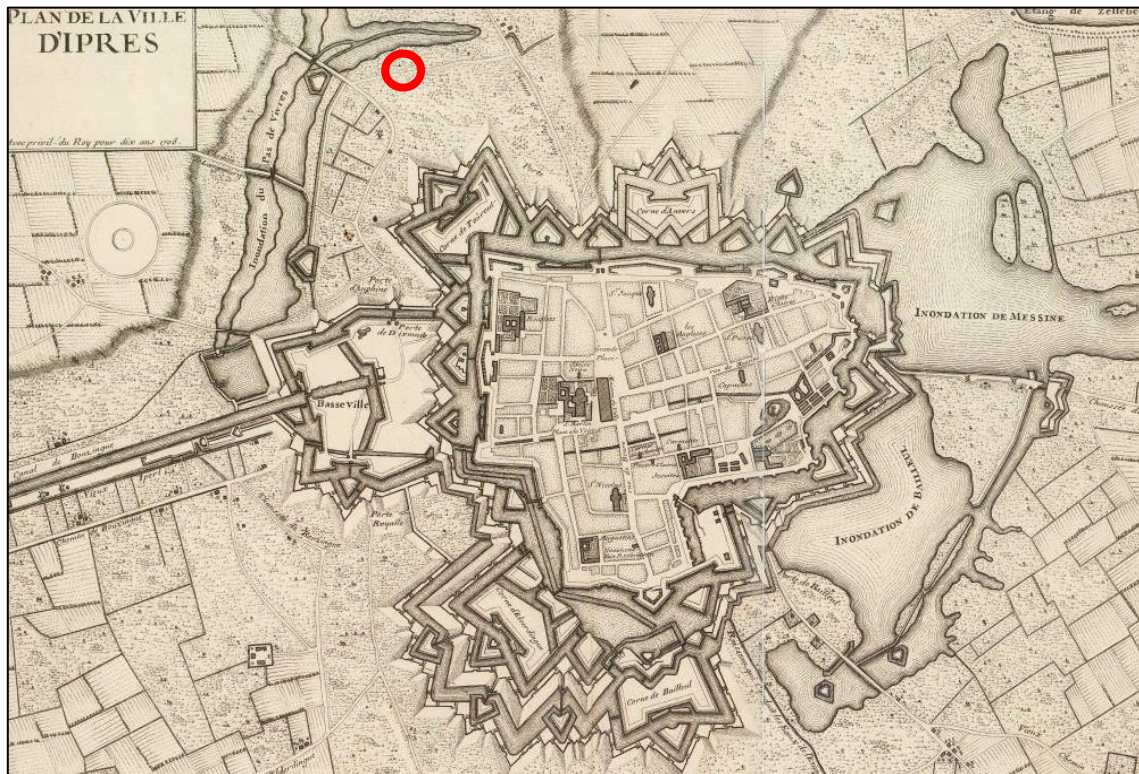
Gaspard Baillieu (1708)

De zwaktes van de oude versterkingen en vestingen rond Ieper toonden tijdens de verschillende belegeringen in de 17de eeuw grote zwaktes. Na de succesvolle belegering in 1678 besloten de Franse bezetters door middel van immense infrastructuurwerken deze zwakten in de stadsverdediging op te lossen. De nieuwe vestingen rond de stad werden ontworpen door Sébastien Le Prestre de Vauban (Figuur 20). Meest ingrijpende werken waren de afbraak van de Bourgondische omwalling – behalve aan de zuidwestelijke zijde van de stad – en de installatie van enkele grote hoornwerken. Tijdens deze infrastructuurwerken werd de citadel vernietigd en vervangen door een uitgebreid hoornwerk, het hoornwerk van Antwerpen. Veel van de overige Spaanse ravelijnen bleven wel in gebruik. Verder werden ook een heel aantal stadspoorten – zwaktes in de vestingmuren – afgebroken. Ter hoogte van de Neerstad – rond de havenkom - werden drie bolwerken opgericht en aan de voormalige Tempelpoort werd een nieuwe poort gebouwd. Ten slotte werden de inundaties van Mese en Belle uitgebreid.

Op de kaart van Baillieu is te zien dat het plangebied zich buiten de Vauban-versterking bevindt (Figuur 21). Het onderzoeksterrein bevindt zich ca. 200 m ten oosten van het hoornwerk van Torhout. Ten noorden van het plangebied loopt de Schaartjesbeek, een restant van de tweede omwalling en gracht van de Uterste Veste. Het plangebied wordt ingenomen door grasland. Het is echter niet uit te sluiten

⁷⁴ VEREECKE 1858.

dat hier toch bebouwing gestaan heeft. Doorheen het plangebied lijkt een weg te lopen. Dit is de Jan Ypermanstraat die niet helemaal correct weergegeven wordt. In werkelijkheid ligt deze weg een aantal meter naar het zuiden (zoals op voorgaande kaart van Vereecke).

Figuur 20: Weergave van de Vauban versterkingen rond Ieper in 1708 op de kaart van Gaspard Baillieu (ca. 1708) (plangebied bij benadering aangeduid (rood), noorden is links).⁷⁵

Figuur 21: Detail kaart van Gaspard Baillieu (ca. 1708) (plangebied bij benadering aangeduid (rood), noorden is links).⁷⁶

⁷⁵ VANROLLEGHEM 2006

⁷⁶ VANROLLEGHEM 2006

Ferraris (1771-1778)

Na de vrede van Utrecht in 1713 kwamen de Spaanse Nederlanden in handen van de Oostenrijkse troon. De decennia die op de machtsoverdracht volgden, waren nog steeds erg tumultueus. Frankrijk bleef immers ondanks de diplomatieke vrede op een uitbreiding van het territorium in de Spaanse Nederlanden azen. Onder andere in 1744 belegerde Louis XV de stad succesvol. In 1748 werd Ieper na de Tweede vrede van Aken terug aan de Oostenrijkers overgedragen. Vanaf dan nam de oorlogsdreiging voor Ieper sterk af. Het huwelijk van Marie-Antoinette (zus van de Oostenrijkse keizer Jozef II) met de Franse koning Louis XVI bezegelde de diplomatieke stabiliteit tussen beide naties. De diplomatieke rust bracht keizer Jozef II er toe grote delen van de militaire infrastructuur van Ieper af te breken en militaire terreinen te verkopen.⁷⁷ Door de hevige opstanden in de nasleep van de Franse revolutie in 1789 verlieten de Oostenrijkers de Nederlanden. Ook Ieper werd aan zijn lot overgelaten. Vrijwel meteen trachtten de Fransen de stad te veroveren, hetgeen mislukte. Dit beleg zette de Oostenrijkers aan de stad opnieuw te versterken en te verdedigen. Een groot deel van de militaire infrastructuur werd gerenoveerd en opnieuw in gebruik genomen. In 1794 werd Ieper alsnog door de Fransen veroverd. Deze hadden weinig interesse in de stad, zeker vanuit militair standpunt, waardoor de vestingen rond de stad opnieuw in verval raakten.

De Ferrariskaart heeft een gelijkaardig beeld van de Vauban-versterking en de binnenstad van Ieper als op de kaart van Baillieu. Het rurale landschap rondom de versterkte binnenstad begint echter geleidelijk aan te veranderen (Plan 11). Tot nu toe werd de omgeving gekenmerkt door een ruraal open landschap met zeer weinig bebouwing. In de tweede helft van de 18de eeuw neemt de bebouwing langs de landwegen toe. De huizen worden omgeven door moestuintjes. De gronden worden in gebruik genomen als landbouwgronden en de akkers worden onderverdeeld in repelvormige percelen die door hagen afgebakend worden. Het open landschap transformeert meer en meer naar een gesloten heggelandschap. De lagergelegen gronden in de beekvalleien worden in gebruik genomen als gras- en weilanden. De windmolen langs de Brugseweg is verdwenen, langs de Zonnebeekseweg zijn drie windmolens gelegen.

Het plangebied kan op deze kaart voor het eerst iets exacter gesitueerd worden. Al is de aangeduide locatie nog twijfelachtig en is het best mogelijk dat, gezien een minder accurate georeferering van deze kaart, het plangebied in werkelijkheid enkele meters meer naar het zuiden lag. Het plangebied is op deze kaart volledig gesitueerd in akkerland.

Vandermaelen (1846-1854)

Na de val van Napoleon in 1815 werd Ieper onderdeel van een verdedigingsgordel tegen nieuwe Franse agressie. De vesting werd opnieuw gerenoveerd. Zoals op de Vandermaelenkaart te zien is, werden wel vrijwel alle hoornwerken vernietigd. Enkel het hoornwerk van Antwerpen bleef in gebruik. Verder werden de versterkingen rond de havenkom uitgebreid. Het plangebied zelf wordt hoofdzakelijk ingenomen door akkerland (Plan 12). Een klein stuk in het oosten staat gekarteerd als weiland. De bebouwing binnen het plangebied lijkt verdwenen te zijn. Dit is mogelijk te wijten aan de onnauwkeurige georeferering van de Ferrariskaart, waardoor deze bebouwing zich op de Vandermaelenkaart ten noorden van het plangebied bevindt (wat vermoedelijk ook meer overeenstemt met de werkelijkheid).

Atlas der Buurtwegen (1843-1845)

Het opmerkelijkste verschil tussen de Atlas der Buurtwegen en voorgaande kaarten is dat de Vauban-versterking niet langer weergegeven wordt. Na de versterking herhaaldelijke keren hersteld en opnieuw afgebroken te hebben, wordt deze in 1853 definitief gesloopt. Jozef II beveelt de sloop van

⁷⁷ VANROLLEGHEM 2006, p.187.

zo goed als alle buiten- en voorwerken. Deze worden nog enkele malen in ere hersteld en opnieuw afgebroken, tot ze in 1853 definitief gesloopt worden. Op de vestingwallen kwam een wandelpark naar het ontwerp van ingenieur Fuchs. De militaire gronden van de voorversterkingen werden verkaveld en dienden als stadsuitbreidingsgebied.

Voor het plangebied zelf verandert er weinig. Het plangebied is gelegen op een onbebouwd perceel *aan Chemin n°2* (de huidige Jan Ypermanstraat). De percelering ten oosten van het plangebied doet herinneren aan de voormalige omwalling van de Oude Veste. De Schaartjesbeek die hier loopt, is eveneens een restant van de oude gracht van deze verdedigingswal (Plan 13).

Popp (1842-1879)

De situatie op de Poppkaart blijft ongewijzigd. Op deze kaart is te zien dat het plangebied het perceel 230 omvat (Plan 14). Deze grenzen komen nog niet overeen met de huidige percelering.

Topografische kaart 1883

Na de definitieve afbraak van de Vauban-versterking in 1853 vindt de eerste stadsuitbreiding plaats. Zoals op de topografische kaart van 1883 te zien is, komen nu ook buiten de historische binnenstad bebouwde zones voor. De landbouwgronden zijn echter nog extensief aanwezig. Ook het plangebied is nog steeds onbebouwd.

Topografische kaart 1911

Op de topografische kaart van 1911 wordt het plangebied ingenomen door een soort van parklandschap met twee haaks op elkaar liggende paden. In de zuidwestelijke hoek van het plangebied is een gebouw aanwezig. Dit is niet de bestaande bebouwing.

Topografische kaart 1961

Op de topokaart van 1961 zijn nu de contouren van de huidige bebouwing reeds aanwezig. Het gaat hier om drie gebouwen waarbij het gebouw haaks op de straat de woning omvat. Zowel ten noorden als ten zuiden is bebouwing ingepland.

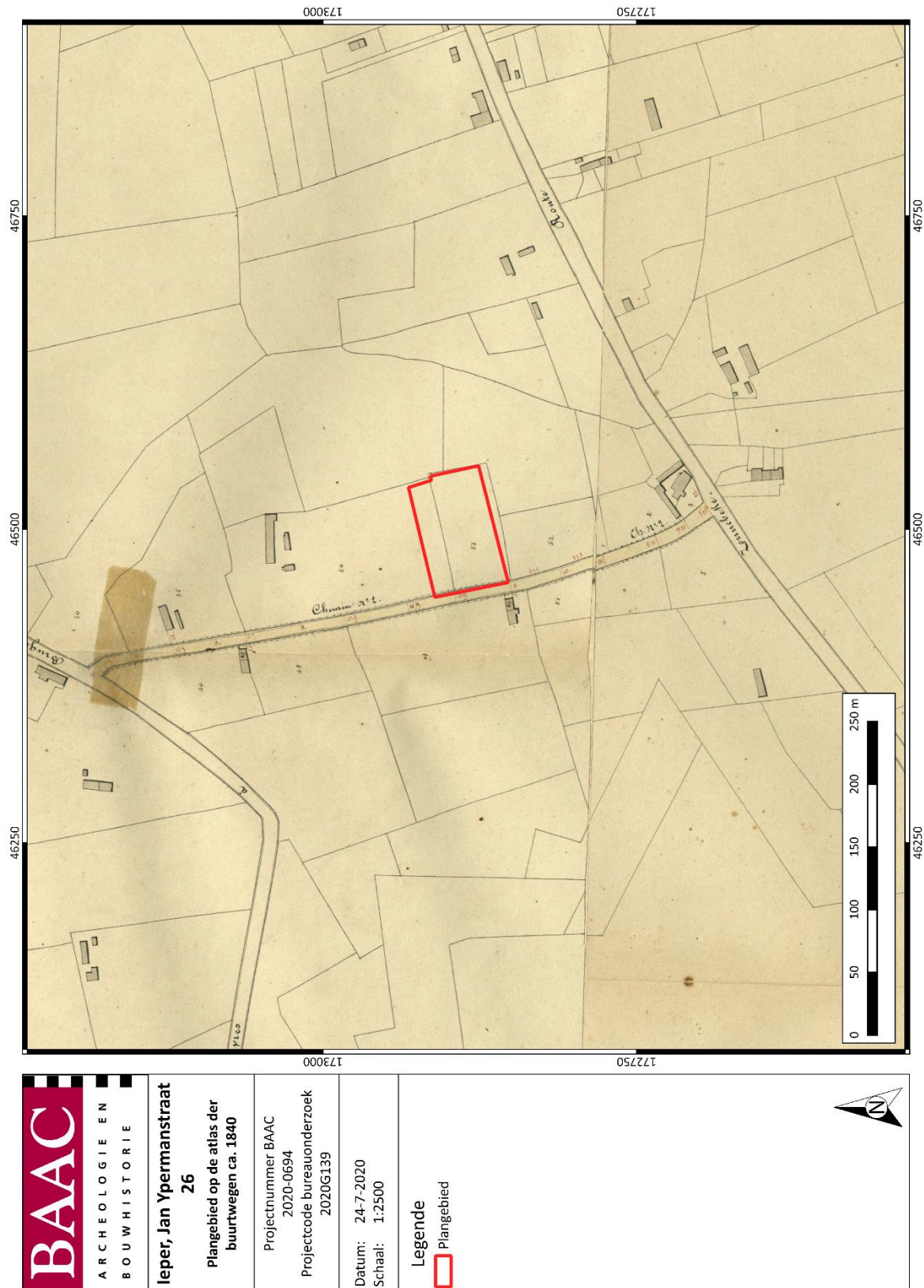
Plan 11: Plangebied op de Ferrariskaart⁷⁸ (analoog; 1:25.000; 24-07-2020)

⁷⁸ GEOPUNT 2020b

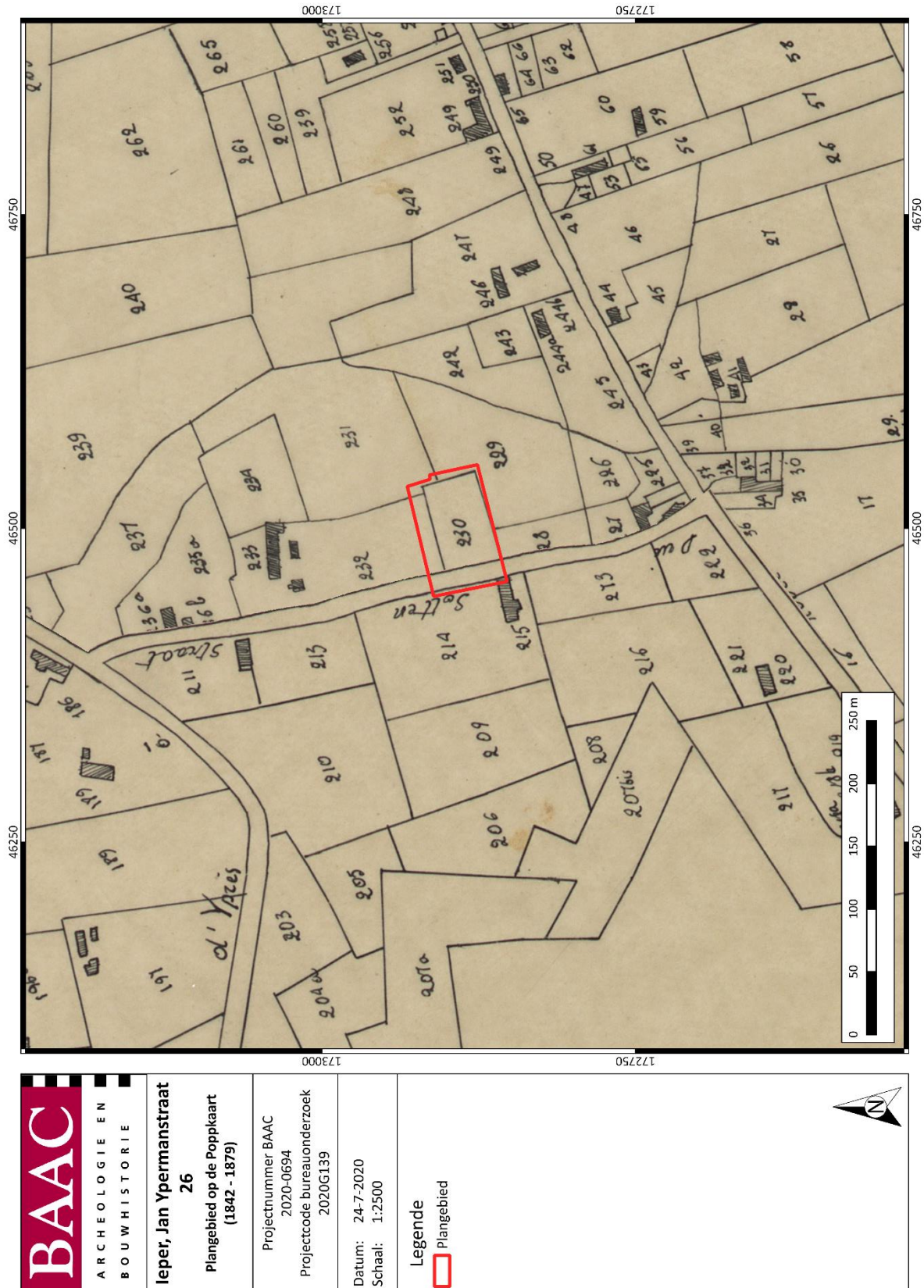
Plan 12: Plangebied op de Vandermaelenkaart⁷⁹ (analoog; 1:20.000; 24-07-2020)

⁷⁹ GEOPUNT 2020c

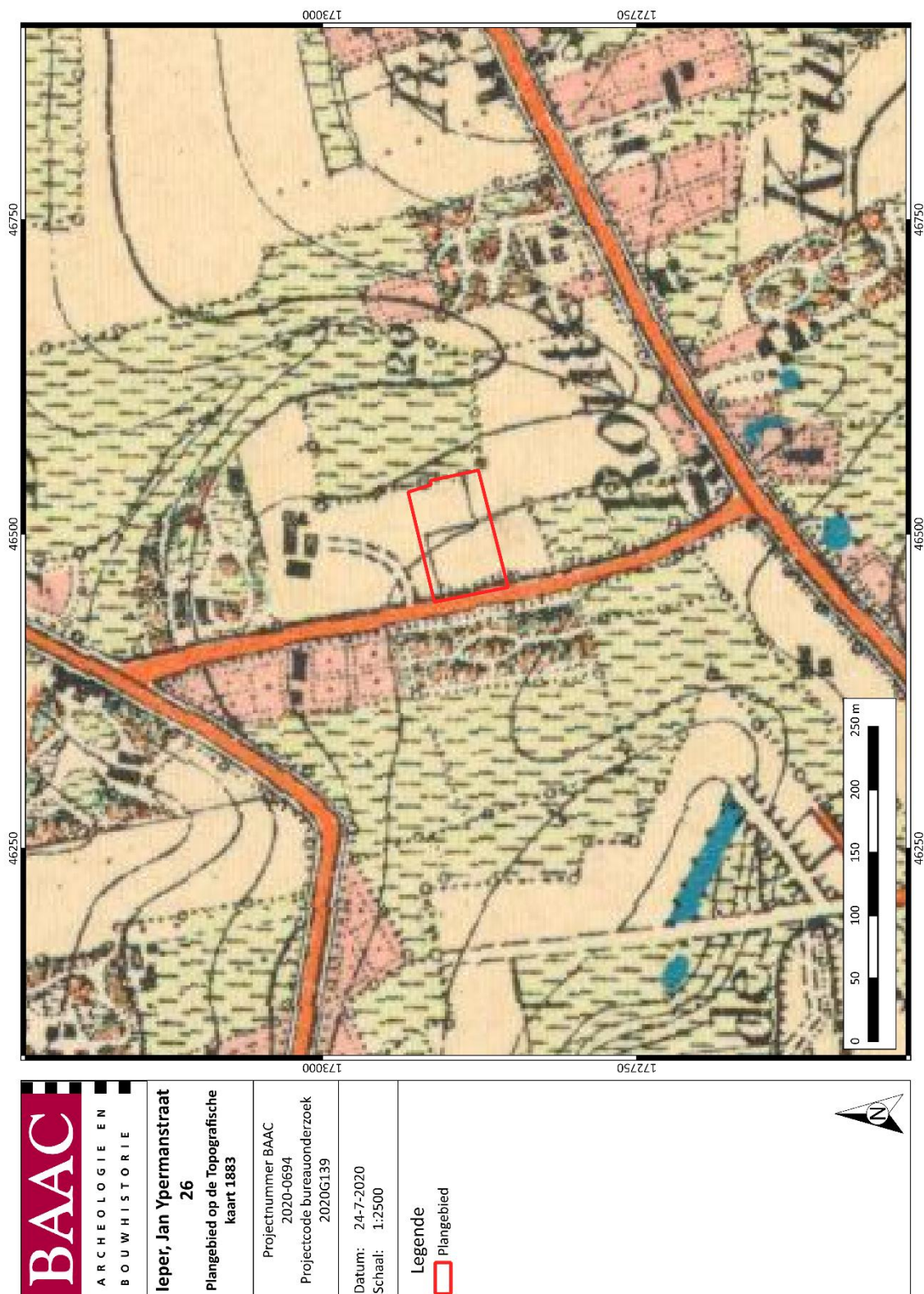
Plan 13: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen⁸⁰ (analoog; 1:2500; 24-07-2020)

⁸⁰ GEOPUNT 2020a

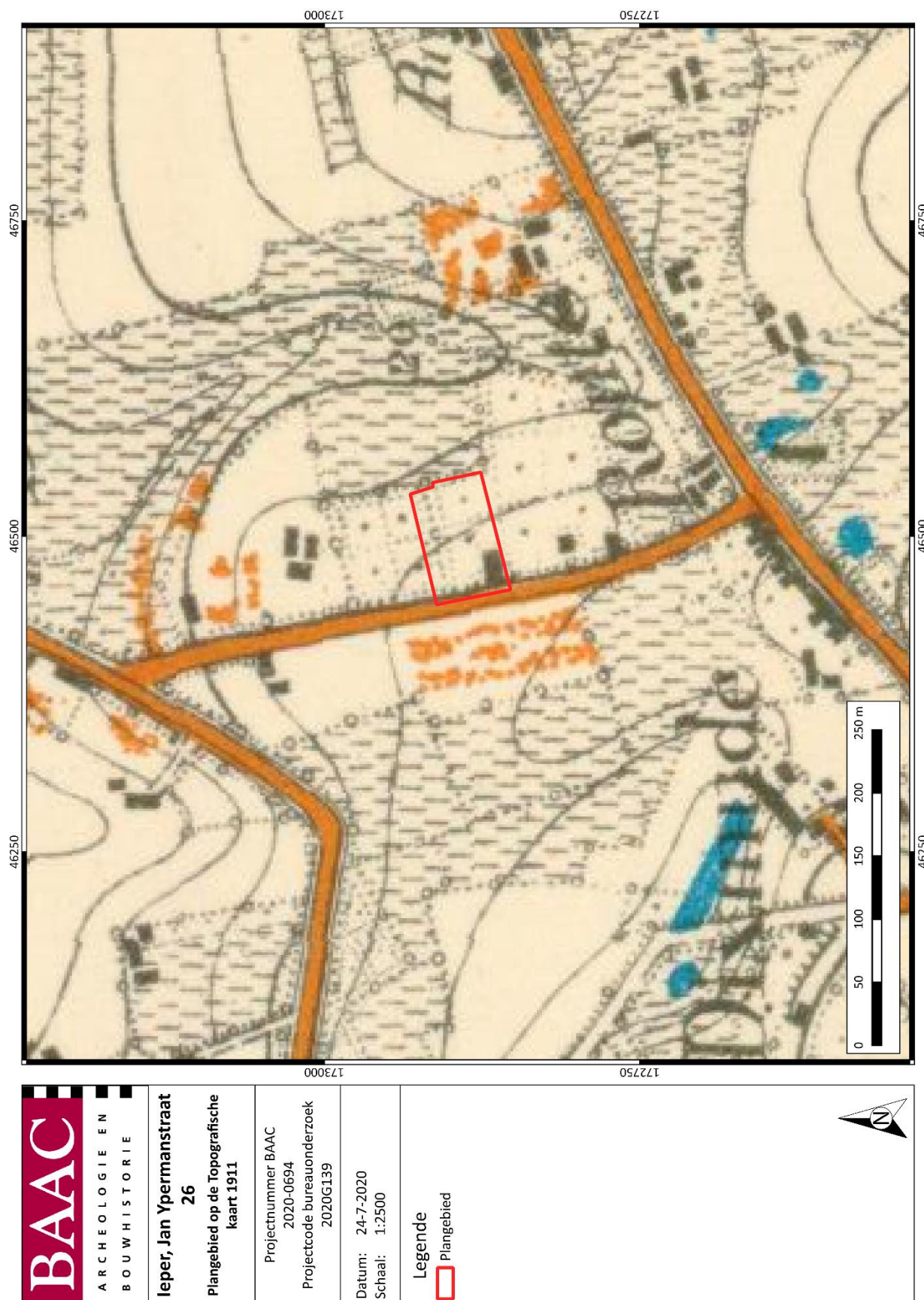

⁸¹ GEOPUNT 2020d

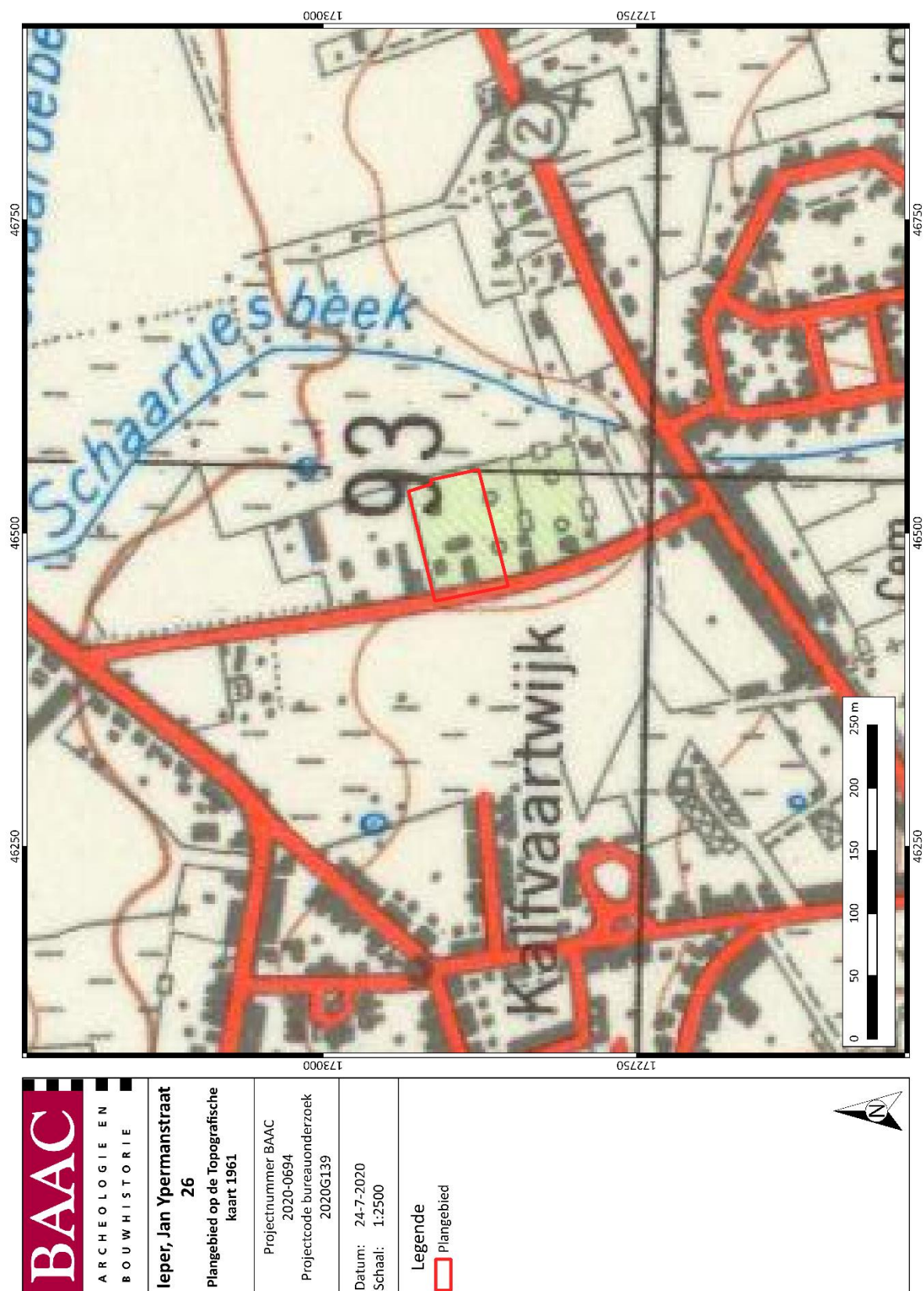
Plan 14: Plangebied op de Poppkaart⁸¹ (analoog; 1:1.250-1:7.500; 24-07-2020)

Plan 15: Plangebied op de topografische kaart van 1883 (analoog; 1:1; 24-07-2020)

Plan 16: Plangebied op de topografische kaart van 1911 (analoog; 1:1; 24-07-2020)

Plan 17: Plangebied op de topografische kaart van 1961 (analoog; 1:1; 24-07-2020)

2.2.4 Onderzoek Eerste Wereldoorlog

Om mogelijk aanwezige resten uit de Eerste Wereldoorlog te lokaliseren werd, in het kader van voorliggende archeologienota, een bijkomend historisch (desktop-)onderzoek uitgevoerd door dr. Birger Stichelbaut.⁸² Dit onderzoek is uitgewerkt aan de hand van luchtfoto's waarop een GIS-inventarisatie wordt gemaakt van zichtbare sporen die mogelijk nog ondergronds bewaard zijn.

Het projectgebied bevond zich gedurende het grootste gedeelte van de oorlog op geruime afstand achter de frontlijn (1915-1917) in het Britse achterland. Na de Eerste Slag bij Ieper (19 oktober – 22 november 1914) slaat de bewegingsoorlog om in een patstelling in de loopgraven in de Westhoek. Het front komt in een wijde boog rondom Ieper – de Ieperboog of *Ypres Salient* – te liggen. Het projectgebied ligt in die periode op 4 tot 7,5 kilometer achter de Britse en Franse linies. Uit deze periode zijn geen sporen te verwachten binnen het projectgebied (Figuur 22).

Op 22 april 1915 lanceren Duitse troepen vanuit hun voorste linies een aanval met chloorgas. De geallieerden worden door deze actie verrast en in de paniek ontstaat een gat in de linies. De Duitse troepen slagen erin om op sommige punten tot wel 4 kilometer ver door te storen in de noordelijke Ieperboog⁸³. De verwachte doorbraak door de Ieperboog is er niet gekomen. Het projectgebied bevindt zich aan het einde van de Tweede Slag om Ieper op circa 2,4 kilometer achter de Britse frontlijn bij Wieltje en Verlorenhoek.

De vroegste bruikbare luchtfotografische opname van het projectgebied dateert van 16 september 1916. Op dit beeld zijn geen militaire sporen te herkennen. Enkel de ruïnes van twee civiele gebouwen tekenen zich af. Deze komen overeen met de huidige gebouwen op het terrein. De situatie is het best af te lezen op een foto die genomen is op 26 september 1916 (Figuur 23). Op geen enkele luchtfoto of loopgavenkaart tot aan de start van de Derde Slag om Ieper zijn sporen te zien.

Op 31 juli 1917 startte de Derde Slag bij Ieper. Dit grootschalige offensief had als bedoeling om doorheen de patstelling van het Westelijke Front heen te breken en op te rukken naar de haven aan de Belgische kust waar de Duitsers hun onderzeebootbasis hebben. Als gevolg van het offensief schuift de frontlijn steeds verder oostwaarts op tot uiteindelijk op 10 november 1917 het gefaalde offensief wordt stopgezet nadat Passendale is veroverd. Aan het einde van het offensief ligt het projectgebied voor een periode van enkele maanden op circa 6 kilometer achter de Britse frontlijn. Hierdoor verandert ook de functie van deze regio rondom het projectgebied van zone net achter het front tot logistiek achterland.

De vroegste sporen die met het Britse offensief in verband staan, zijn terug te vinden op een Duitse loopgavenkaart van 7 oktober 1917. Hierop is voor het eerst een Britse geschutopstelling gemarkeerd. Het bootvormige symbool staat in de legende uitgelegd als 'geschutopstelling gekarteerd via luchtfoto's en vurend' (Figuur 24). Dezelfde opstelling staat nog gemarkeerd op een kaart van 9 oktober 1917, op geen enkele van ruim 30 aanvullende kaarten is deze opstelling nog weergegeven in 1917 of 1918.

De situatie na de Derde Slag bij Ieper wordt pas goed duidelijk zichtbaar op een luchtfoto van 29 januari 1918 (Figuur 25). Op dit beeld zijn de sporen van de geschutopstellingen te zien. Het gaat om een langgerekt rij van een zevental geschutopstellingen. Het zijn opstellingen die bestaan uit een U-vormige aarden wal waarachter de artilleriestukken stonden opgesteld. Gezien het ontbreken van deze opstellingen op de talrijke beschikbare kaarten zijn deze slechts kortstondig gebruikt. In de noordoostelijke hoek van het projectgebied zijn op deze foto een reeks kuilen te zien. Mogelijk gaat

⁸² STICHELBAUT 2019 (Zie bijlage voor volledige desktopstudie).

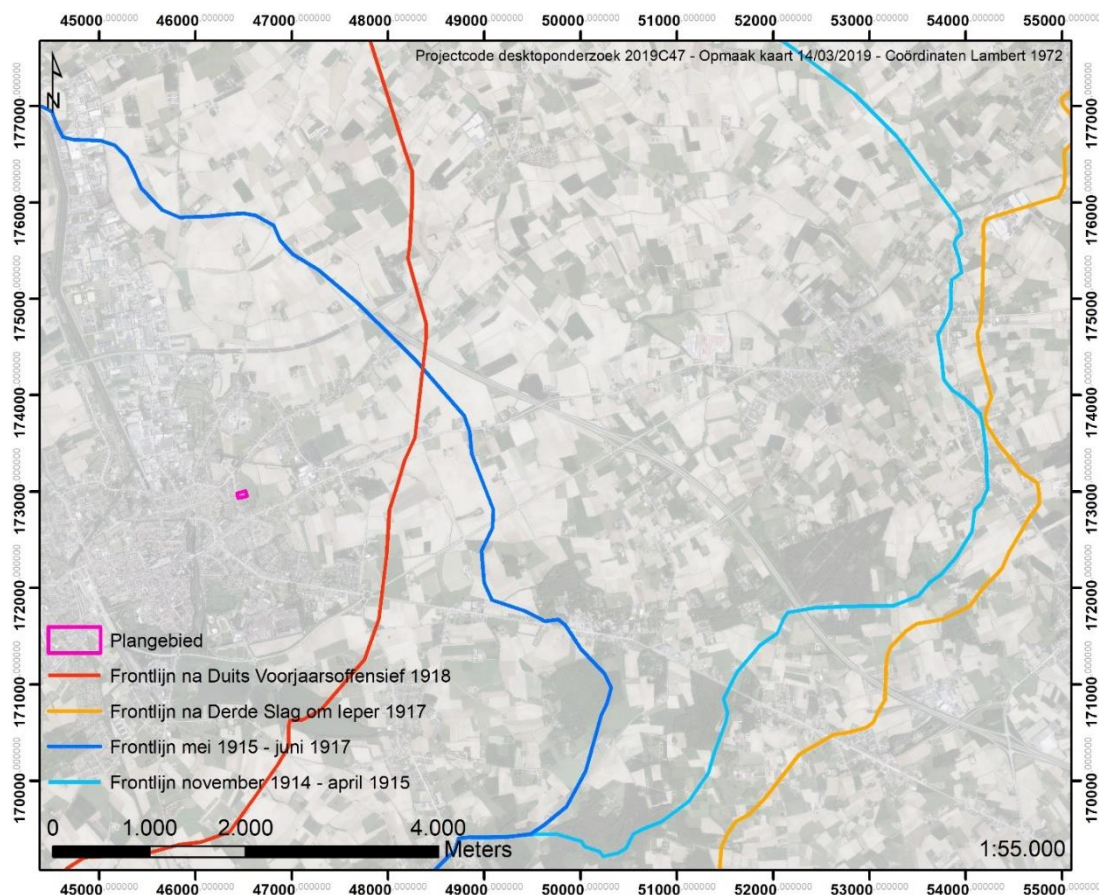
⁸³ EDMONDS 1925

het hier om een verlaten tentenkamp waarbij de resten van kleine zandzakken muurtjes zichtbaar blijven nadat de tenten zijn verdwenen. Omwille van deze twijfel worden ze niet in GIS-gekarteerd.

Ten westen van de straat ligt een uiterst uitgestrekt Brits militair kamp. Op deze luchtfoto zijn de sporen te zien van tientallen granaattrechters als gevolg van Duitse beschietingen.

Door de Russische Revolutie en de ineenstorting van het Russische leger krijgt Duitsland eind 1917 maar met één front meer te maken. Als gevolg hiervan komen grote hoeveelheden troepen vrij en plannen de Duitsers nogmaals een offensief om de kanaalhavens aan de Noord-Franse kust te bereiken vooraleer verse Amerikaanse troepen aan het Westelijke Front ingezet kunnen worden. Op 9 april begint in Vlaanderen *Operatie Georgette* onder leiding van Ludendorff. Vanaf 12 april trekken de Britten een groot deel van hun troepen terug uit de volledige leperboog en houden ze slechts enkele voorposten bezet. Op 25 en 26 april wordt zwaar gevochten om de Kemmelberg in het zuiden van de leperboog. Het offensief loopt echter opnieuw vast, in minder dan een maand tijd wordt volledig het terrein vrijgegeven dat veroverd werd tijdens de Derde Slag bij Ieper.

Na dit Duitse voorjaarsoffensief komt de frontlijn opnieuw vast te liggen op circa 1,6 kilometer ten oosten van het projectgebied (Figuur 22). Binnen het projectgebied zijn er echter tot aan het einde van de oorlog geen nieuwe sporen waar te nemen op luchtfoto's of loopgravenkaarten. Wel komt het projectgebied opnieuw in het bereik van de Duitse artillerie. Ter volledigheid wordt nog de laatste beschikbare tijdsopname van 22 augustus 1918 afgebeeld ter illustratie van het ontbreken van bijkomende sporen (Figuur 26).

Figuur 22 Ligging projectgebied ten opzichte van de voornaamste frontlijnen (bron orthofoto: agiv.be)

Figuur 23 Britse luchtfoto (26 september 1916) (bron luchtfoto: AWM)

Figuur 24 Duitse loopgravenkaart (7 oktober 1917) (bron: Captured German Trench Map cdrom)

Figuur 25 Britse luchtfoto 29 januari 1918 met talrijke Britse geschutsopstellingen (bron luchtfoto: IWM)

Figuur 26 Britse luchtfoto 22 augustus 1918 (bron: KLM-MRA)

Conclusie

Algemeen kan gesteld worden dat het potentieel wat betreft WOI-relicten hoog is. Aan zowel de westelijke als oostelijke grens bestaat er de mogelijkheid om restanten van Britse geschutsofstellingen aan te treffen. In de noordwestelijke hoek van het plangebied bevond zich een burgerwoning, mogelijk werd deze versterkt en gebruikt als schuilplaats.

Dit geeft een indicatie waar er tijdens de oorlog bepaalde sites gebouwd werden. Het is puur op basis van de historische luchtfoto's niet mogelijk om na te gaan wat precies de impact geweest is in de bodem. Tijdens talrijke archeologische vooronderzoeken/opgravingen in de regio is echter gebleken dat de impact van WO1-sites substantieel is.

Op basis van deze desktopstudie kunnen de volgende aandachtspunten worden geformuleerd (Figuur 27):

- Britse geschutsofstellingen uit de periode 1917 (derde slag om Ieper) aan de westelijke zijde van het projectgebied
- Mogelijk militair kamp in de noordoostelijke hoek van het projectgebied (afvalkuilen)
- Mogelijke Britse schuilplaats in ruïnes gebouw (werd later reeds overbouwd door de huidige woning)
- Op basis van de op luchtfoto zichtbare vernielingen en hoge densiteit aan granaattrekkers is er tevens niet ontplofte oorlogsmunitie te verwachten. Ook in de nabijheid van de Britse geschutsofstellingen is een verhoogde kans tot het terugvinden van achtergelaten niet afgevuurde oorlogsmunitie.

Figuur 27 Kartering WO1-sporen op basis van historische luchtfoto's (bron orthofoto: GDI Vlaanderen)

2.2.5 Orthofotografische bronnen

Op de orthofoto van 1971 is het bestaande huis reeds aanwezig. In de decennia nadien verandert er weinig binnen de contouren van het plangebied. De bebouwing blijft hetzelfde en de groenzone (Plan 18).

Op de orthofoto van 1979 – 1990 is een meer gedetailleerder beeld te zien van het plangebied. Hierop blijkt echter dezelfde situatie afgebeeld (Plan 19).

Ten opzichte van de meest recente orthofoto is weinig verandering merkbaar met de oudere orthofoto's. Binnen het plangebied zelf raakt de groenzone in het centrale deel en oostelijke deel meer verwilderd en zijn er enkele bomen bijgeplant.

Plan 18: Plangebied op de orthofoto van 1971 (analoog; 1:1: 24-07-2020)

BAAC ARCHEOLOGIE EN BOUWHISTORIE	leper, Jan Ypermanstraat 26 Plangebied op de orthofoto van 1979-1990	Projectnummer BAAC 2020-0694 Projectcode bureauonderzoek 2020G139	Datum: 24-7-2020 Schaal: 1:2500	Legende Plangebied	

Plan 19: Plangebied op de orthofoto van 1979 – 1990 (analoog; 1:1; 24-07-2020)

Plan 20: Plangebied op de meest recente orthofoto (digitaal; 1:1; 24-07-2020)

2.2.6 Archeologisch kader

Centrale Archeologische Inventaris

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) is een databank van archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Dit overheidsinstrument helpt een inschatting maken over het archeologisch potentieel van het plangebied. Voor het plangebied zelf zijn geen/ archeologische waarden gekend (Plan 21).⁸⁴ Rondom het projectgebied zijn de volgende meldingen gekend (Tabel 1):

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.⁸⁵

CAI-NUMMER	OMSCHRIJVING
Binnen Uterste Veste	
152754	TWAALF APOSTELN: OPGRAVING: MIDDELEEUWEN: GEBOUW PLATTEGROND, RIJSELSEWEG
152646	BEGIJNHOF SINT-THOMAS: HISTORISCH ONDERZOEK: LATE MIDDELEEUWEN: BEGIJNHOF
152647	BEGIJNHOF SINT-CHRISTINE: HISTORISCH ONDERZOEK: LATE MIDDELEEUWEN: BEGIJNHOF
71265	RIJSELSEWEG: CARTOGRAFIE (POPP): LATE MIDDELEEUWEN: SITE MET WALGRACHT
71260	ORCHIDEEËNLAAN: CARTOGRAFIE (POPP): LATE MIDDELEEUWEN: SITE MET WALGRACHT
71262	JOOS GRIETTENSTRAAT: CARTOGRAFIE (POPP): LATE MIDDELEEUWEN: SITE MET WALGRACHT
219928	UTERSTE VESTE: OPGRAVING: LATE MIDDELEEUWEN: 14DE EEUW: VERDEDIGINGSGRACHT EN WAL
76478	SINT-JANSPAROCHIE: CONTROLE WERKEN: LATE MIDDELEEUWEN: AFVALPUTTEN/BEERPUTEN
75955	VERDRONKEN WEIDEN: OPGRAVING: - MIDDELEEUWEN: MUNTEN, AARDEWERK, METAAL, NATUURSTEEN, ORGANISCH MATERIAAL - LATE MIDDELEEUWEN: TEXTIELVERWERKING, LEEMWINNING, WAL UTERSTE VESTE, KOMENPOORT, KOMENSTRAAT, LINTBEBOUWING, AANLEGPLAATS
164458	DIKKEBUSSEWEG: PROEFSLEUVEN:

⁸⁴ CAI 2020

⁸⁵ CAI 2020

	- LATE MIDDELEEUWEN: KUILEN EN GRACHT - NIEUWE TIJD: 17DE EEUW: WALLICHAAM - NIEUWSTE TIJD: GOTEN, GRACHT, KUILEN
217651	ZUIDERRING: OPGRAVING: - LATE MIDDELEEUWEN: OPHOGINGSLAAG, GESP, BESCHOEIING GRACHT - NIEUWE TIJD: OPHOGINGSLAGEN, DEMPINGSPAKKETTEN VESTINGGRACHT - NIEUWSTE TIJD: DEMPINGSPAKKET VESTINGSGRACHT
155675	PICANOLSITE: OPGRAVING: - LATE MIDDELEEUWEN: GRACHT HOORNWERK, ARTISANALE ZONE - NIEUWE TIJD: 17DE EEUW: GEBOUWPLATTEGRONG, WEG, RIOLERING - ONBEPAALED: MENSELIJK SKELET, HOEFIJZERVROMIGE OVEN EN BIJGEBOUWTJE
219469	LUNET: OPGRAVING: - MIDDELEEUWEN: OPHOGINGSLAGEN, GRACHTEN, GOOTJE - NIEUWSTE TIJD: 19DE EEUW: BASTIONS VAUBAN-VERSTERKING
76555	DE WATERKANT: CONTROLE WERKEN: NIEUWE TIJD: 17DE EEUW: MUURWERK HOORNWERK VAN ELVERDINGE
155676	VELODROOMSTRAAT: CONTROLE WERKEN: NIEUWE TIJD: GRACHTEN HOORNWERK VAN ELVERDINGE
152179	CITADEL: HISTORISCH ONDERZOEK: NIEUWE TIJD: 16DE EEUW: CITADEL/HOORNWERK VAN ANTWERPEN
152718	ATLETIEKPISTE: CONTROLE WERKEN: NIEUWE TIJD: 17DE EEUW: HOOFDWAL HOORNWERK VAN ANTWERPEN
219476/219478	LUNET: CARTOGRAFIE (VANDERMAELEN): NIEUWE TIJD: 17DE EEUW: BASTIONS VAUBAN-VERSTERKING
163937	MAARSCHALK FRENCHLAAN: OPGRAVING: - NIEUWE TIJD: 17DE EEUW: MUURRESTEN VAUBAN VERSTERKING - NIEUWSTE TIJD: 20STE EEUW: WO I: PAARDENSKELETEN, BOMKRATERS
207032	WESTKAAI: OPGRAVING: - NIEUWE TIJD: 17DE EEUW: WAL/MUURWERK STADSVERSTERKING, BAKSTEENOVENS - NIEUWSTE TIJD: 19DE EEUW: MUREN, VLOEREN, BEERPUT

219525	RIJSELSEPOORT: METAALDETECTIE: NIEUWSTE TIJD: 20STE EEUW: WO I: ARTILLERIE ONTSTEKERS
Buiten Uterste Veste	
207080	DE VLOEI: PROEFSLEUVEN: • ROMEINSE TIJD: AARDEWERK, BOUWFRAGMENTEN, LEEMONTGINNINGSKUILEN • NIEUWE TIJD: VELDOVEN BAKSTEENPRODUCTIE • NIEUWSTE TIJD: 20STE EEUW: WO I: LOOPGRAVEN
157074	BRUGSE WEG: TOEVALSVONDST: LATE MIDDELEEUWEN: AARDEWERK
71263	MEENSEWEG: CARTOGRAFIE: LATE MIDDELEEUWEN: SITE MET WALGRACHT
71220	MAALDESTEDESTRAAT: CARTOGRAFIE: LATE MIDDELEEUWEN: SITE MET WALGRACHT
71241	KRUISKALSIJDESTRAAT: CARTOGRAFIE: LATE MIDDELEEUWEN: SITE MET WALGRACHT
71246	WIELTJE: CARTOGRAFIE: LATE MIDDELEEUWEN: SITE MET WALGRACHT
71245	ZONNEBEEKSEWEG: CARTOGRAFIE: LATE MIDDELEEUWEN: SITE MET WALGRACHT
159894	MEENSEWEG: PROEFSLEUVEN: • NIEUWE TIJD: AFVALKUIL, PERCEELSGREPPELS • NIEUWSTE TIJD: 20STE EEUW: WO I: LOOPGRAVEN
151222	ZUIDERRING: OPGRAVING: NIEUWSTE TIJD: 20STE EEUW: WO I: MUNITIEDEPOT, VERBANDPOST, RESTEN TWEE BRITSE SOLDATEN, KABELS, BUISSEGMENTEN, GOLFIJZERPLATEN, VELDFLESSEN, GASFLESSEN, GAMEL...

In bovenstaande tabel werd een onderscheid gemaakt tussen enerzijds de CAI-meldingen die zich binnen de Uterste Veste en buiten de oude stadsomwalling van Ieper bevinden en anderzijds de CAI-meldingen die zich buiten de Uterste Veste vinden, maar in de directe omgeving van het plangebied gelegen. Beide selecties zijn dus relevant voor het onderzoeksterrein. De scheidingslijn wordt logischerwijze gevormd door de Uterste Veste zelf (CAI: 219928). Deze defensieve gordel uit de late middeleeuwen bestond uit een gracht met aarden wal langs de binnenzijde. Boven op de aarden wal was wellicht een houten pallisade opgetrokken. Op de invalswegen werden poorten gebouwd. Het exacte verloop is niet gekend. Archeologisch werd de buitenste walling waargenomen bij het archeologisch onderzoek op de locatie van de Verdronken Weiden en in de Augustijnenstraat (Ruben Willaert, 2017). De trogvormige gracht was ca. 18 m breed en had een diepte tot 1,75 m. Het plangebied bevindt zich tussen de 100 en 150 m van deze omwalling. Op de CAI-kaart is bovendien duidelijk te zien dat de Schaartjesbeek, restant van de omgrachting, het tracé van deze omwalling volgt.

CAI-meldingen binnen de Uterste Veste

Eerst en vooral worden de relevante waarden binnen de Uterste Veste besproken. Hier werd reeds veel archeologisch onderzoek uitgevoerd, waarvan een groot deel aan opgravingen toegeschreven kan worden. Ten zuiden van Ieper, ter hoogte van Twaalf Apostels, werd tijdens een opgraving een middeleeuwse gebouw plattegrond aangetroffen (CAI: 152754). Er werden resten gevonden van mogelijk vier houten constructies. Eén ervan heeft een kruisvormige palenzetting, mogelijk een verankering van een windmolen. Een andere heeft een fundering en onderbouw die opgetrokken is uit ijzerzandsteen (molenaarshuis?). Er werden ook twee veldovens, afvalputten, waterputten en een beerput gedocumenteerd. Ook de voorloper van de Rijselseweg werd aangesneden met denieren van de 12de-13de eeuw. Op de hoek van de A. Stoffelstraat en de Brugseweg bevond zich de Sint-Jansparochie. Deze werd tijdens het beleg van 1383 vernield. De nederzetting was gelegen op de noordflank van de pleistocene zandrug, ten oosten van de Ieperse stadskern. Tijdens de controle van werken werden afval- en beerputten aangesneden (CAI: 76478). De afvalputten behoorden vermoedelijk tot het verdwenen gehucht van de Sint-Jansparochie. De oude loopvlakken bleken volledig verdwenen door nivellerings- en puinlagen van kort na de Eerste Wereldoorlog. Tussen de Jaime Picañollaan, Rijselseweg, Komenseweg en de Zillebekevijverdreef werd, in de vallei van de Ieperlee, een opgraving uitgevoerd (CAI: 75955). Dit relatief oude onderzoek (tweede helft van de jaren '90 van vorige eeuw) richtte zich op restanten van de Sint-Michielsparochie. Deze middeleeuwse parochie lag net ten zuidoosten van de oude stadsomwalling, binnen de Uterste Veste. Na het beleg van Ieper in 1383 werd de parochie vernietigd en de omgeving omgevormd tot een extensief bewoond en bewerkt weidelandschap. De oprichting van de Vaubanversterking, aan het einde van de 17de eeuw, ging gepaard met een grootschalige inundatie van het landschap ten zuidoosten van de stadskern van Ieper, waarbij ook de omgeving van de Sint-Michielsparochie onder water kwam te staan. De uitzonderlijke conservatieomstandigheden – onder het inundatiemeer – zorgden er voor dat bijzonder veel organisch materiaal uit het verleden bewaard bleef. De meest opvallende vondsten waren een uitgebreid drainage- en greppelsysteem met houten beschoeiingswerken, verschillende huizen met houten funderingen uit de 13de en 14de eeuw en restanten van ambachtelijke activiteit (lakenindustrie?). Vlakbij, langs de Rijselseweg, werd in 2018 een vondstmelding gedaan (CAI: 219525). Aan de hand van metaaldetectie werden artillerie ontstekers uit de Eerste Wereldoorlog gevonden (Duitsland Dopp Z15 uit 1915).

Het merendeel van de meldingen die zich in deze zone bevinden hebben echter betrekking op de vestingwerken van de stad Ieper. Zo werden tijdens verschillende onderzoeken restanten van de versterkingen in kaart gebracht zoals vestingsgrachten, aarden wallen, dempings- en ophogingspakketten, muurwerk van de Vauban-versterking, restanten van de hoornwerken enzovoort... (zie Tabel 1; CAI: 217651, 164458, 155675, 219469, 76555, 155676, 152179, 152718, 219476, 219478, 163937, 207032). Verder zijn er ook twee meldingen toe te schrijven aan begijnhoven: het begijnhof Sint-Thomas (CAI: 152646) en Sint-Christine (CAI: 152647). Daarnaast kwamen, volgens cartografische bronnen, binnen de tweede omwalling ook verschillende sites met walgracht voor (CAI: 71265, 71260, 71262).

CAI-meldingen buiten de Uterste Veste

Naast de meldingen binnen de Uterste Veste is het ook belangrijk om de CAI-waarden, die buiten deze tweede omwalling gelegen zijn, in de onmiddellijke omgeving van het plangebied van naderbij te bekijken. Ook deze vindplaatsen kunnen meer informatie verschaffen over de archeologische verwachting binnen het plangebied. De oudste vindplaats waarvan de CAI melding maakt, dateert uit de **Romeinse periode** (CAI: 207080). Naar aanleiding van de aanleg van een nieuwe woonwijk, ca. 280 m ten zuidoosten van het plangebied, werd in 2013 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd door ADEDE. Het terrein bevindt zich op de oost- west georiënteerde rug die afhelt naar de Schaartjesbeek en Bellewaardebeek. Tijdens het onderzoek werden enkele kuilen met Romeins aardewerk en

bouwfragmenten aangetroffen. De kuilen zijn mogelijk te interpreteren als restanten van zand/leemontginningen die gelinkt kunnen worden aan een nabij gelegen nederzetting. Er werden ook sporen van een veldoven voor baksteenproductie uit de nieuwe tijd gevonden. Het onderzoeksgebied lag in het hinterland van de frontlinie. In 1917-1918 werd hier *Sapper Camp* aangelegd, tijdens de 4de slag bij Ieper werd eveneens een loopgravenstelsel uitgegraven. Bij het proefsleuvenonderzoek werden loopgraaffragmenten, bomkraters, muurresten, afvalmateriaal en een grafkuil aangetroffen (met resten van vijf militairen).

Vervolgens zijn er heel wat meldingen die dateren uit de **late middeleeuwen**, hoofdzakelijk sites met walgracht. In 1991 werd op een terrein, ca. 250 m ten noorden van het plangebied, een toevalsvondst gedaan (CAI: 157074). Op de percelen, die gelegen zijn in de hoek gevormd door de Bellewaardebeek en de Brugseweg, werd grijs reducerend gebakken aardewerk gevonden. In minder mate werd ook oxiderend gebakken aardewerk en steengoed ingezameld. Het aardewerk kon gedateerd worden in de tweede helft van de 14de eeuw. Op de Ferrariskaart en de Poppkaart staan in de onmiddellijke omgeving van het plangebied ook verschillende laat middeleeuwse sites met walgracht weergegeven. Van sommige walgrachten zijn nog relictten zichtbaar in het huidige landschap (CAI: 71241, 71246). Van de walgrachtsite langs de Meenseweg (CAI: 71263) en langs de Zonnebeekseweg (CAI: 71245) zijn geen overblijfselen meer te zien. Op een iets grotere afstand, ca. 1,8 km ten zuidoosten van het onderzoeksterrein (langs de Maaldestedestraat in Zillebeke) werd een bijkomende veldprospectie uitgevoerd (CAI: 71220). Hieruit bleek dat de westelijke walgracht nog volledig aanwezig is. Op het eiland staan bomen. Er is nog een relict van het westelijke deel van de oostelijke, binnenste gracht in de vorm van een halve cirkelomtrek. In de topografie van het weiland is er nog een relict van de buitenste gracht te zien. De buitenrand van deze gracht wordt aangegeven door een steilrand van ca 1,5 m. De hoeve is buiten de omwalling gelegen.

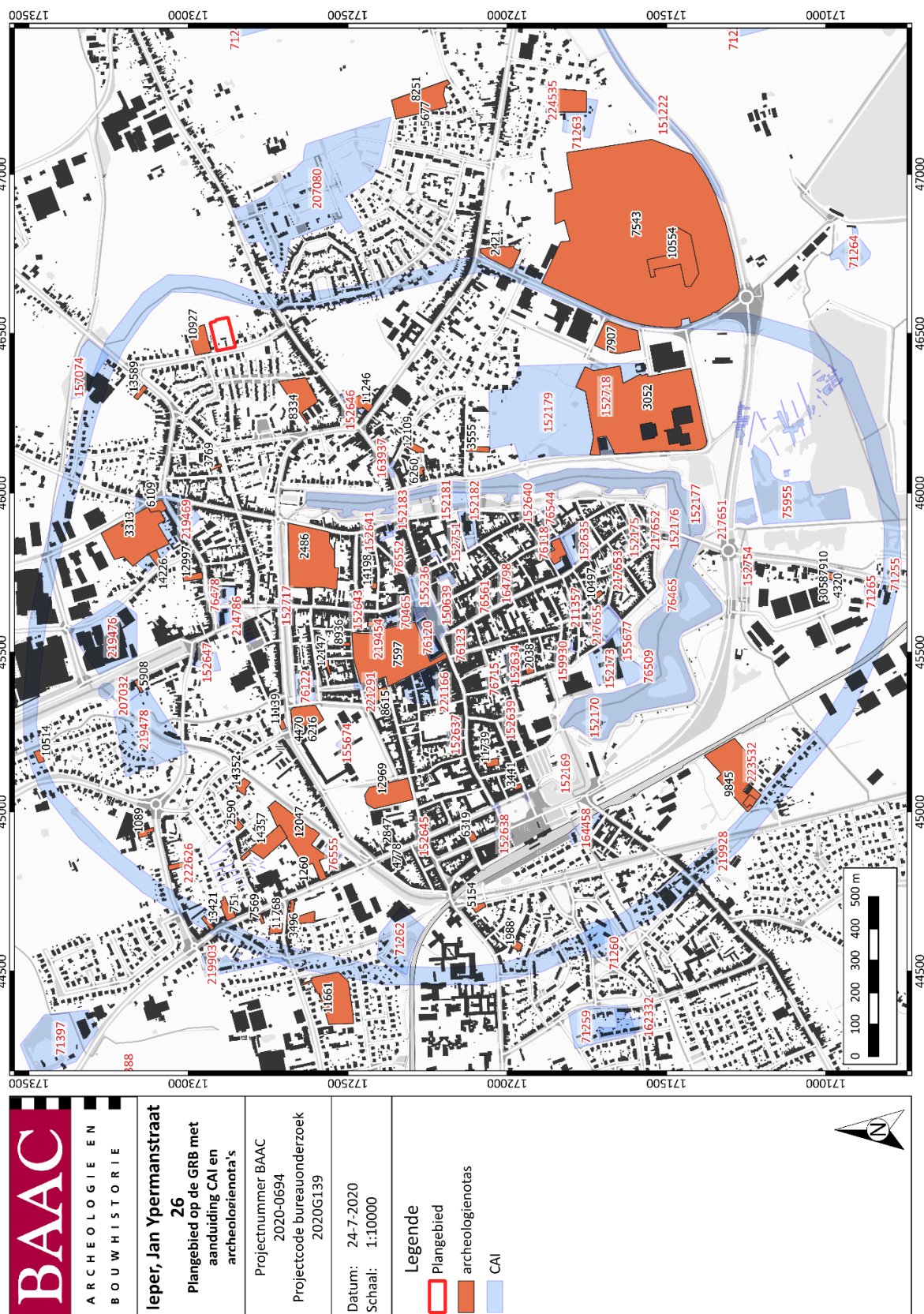
Naast de bovenbeschreven sporen (veldoven en loopgraven) die aan het licht kwamen tijdens het proefsleuvenonderzoek van ADEDE (CAI: 207080), komen nog een aantal meldingen voor uit de **nieuwe en nieuwste tijd**. In 2011 werd door Ruben Willaert een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd langs de Meenseweg, ca. 1,5 km ten zuidoosten van het plangebied (CAI: 159894). Er werden een aantal afvalkuilen en resten van post-middeleeuwse perceelsgreppels aangesneden. Er werden ook sporen van de Eerste Wereldoorlog aangetroffen. Naast 67 bomkraters, projectielen en geweermunitie werden de restanten van een loopgraaf met fire-bay aangesneden. De houten resten zijn geïnterpreteerd als delen van een A-frame; golfplaten schraagden waarschijnlijk oorspronkelijk de wanden van de loopgraaf. Een tiental meter ten zuiden van dit onderzoek werd een opgraving uitgevoerd (CAI: 151222). Het betreft de opvolging van de aanleg van het wegtracé Zuiderring door de Diggers. De prospectie gebeurde met een vergunning van het IAP (Instituut Archeologisch Patrimonium). De werken vonden plaats in een gebied dat wat aanwezigheid van sporen van de Grote Oorlog betreft zeker niet oninteressant is. Het oostelijk stuk van het tracé ligt immers vlak bij het beruchte *Hellfire Corner*. De totale oppervlakte van de geprospecteerde strook (ca. 1 km lang) bedroeg iets minder dan 3 ha. Hier werden zoals verwacht verschillende relictten van de Eerste Wereldoorlog aangetroffen (zie Tabel 1).

Conclusie

Uit bovenstaande CAI-gegevens kan afgeleid worden dat in de nabije omgeving van het plangebied verscheidene meldingen zijn van sites uit verschillende periodes, gaande van de Romeinse tijd tot en met de nieuwste tijd. Onder de meldingen zitten behoorlijk veel aanwijzingen van nederzettingssites. Dit wil zeggen dat de omgeving in de volle en late middeleeuwen een hoge aantrekkingskracht uitoefende op de bewoners om zich te gaan vestigen, dit onder andere wegens een gunstige locatie nabij belangrijke wegen en waterlopen en door de aanwezigheid van het economische centrum van de stad Ieper. Vondsten die dateren uit de steentijd, metaaltijden, Romeinse tijd, vroege middeleeuwen komen volgens de CAI minder of niet voor in de onmiddellijke omgeving van het

plangebied. Het minder frequent voorkomen van dergelijke archeologische vindplaatsen kan enerzijds een gevolg zijn van het gebrek aan systematisch archeologisch onderzoek in de regio, anderzijds is het eveneens mogelijk dat de CAI hier (voorlopig) geen of minder melding van maakt. Uiteraard kan de CAI ook een weerspiegeling zijn van de werkelijkheid en zijn er in de nabije omgeving effectief minder dergelijke archeologische sites aanwezig.

De meldingen die het meest relevant zijn voor het onderzoeksterrein, zijn deze die zich op een gelijkaardige locatie bevinden als het projectgebied, zijnde binnen de Uterste Veste en buiten de oude stadsomwalling van Ieper. De meldingen die zich op deze locaties bevinden, handelen grotendeels over restanten van de verschillende vestingwerken van Ieper (vestinggrachten, aarden wallen, dempings- en ophogingspakketten, muurwerk van de Vauban-versterking, restanten van de hoornwerken...). Ook kwamen verschillende sites met walgracht voor. Verder tonen de CAI-meldingen op deze locaties aan dat het landschap in de perifere stadszone intensief bewoond en bewerkt werd. Deze activiteiten concentreerden zich in eerste instantie in enkele buitenparochies. De onderzoekslocatie ligt binnen het gebied van de voormalige Sint-Jansparochie en O.L.V. Ten Brielen. Na het verval van de Uterste Veste en de buitenparochies, na de slag om Ieper in 1383, wordt het landschap net buiten de stadsomwalling verlaten. Dit proces werd bevestigd tijdens recent archeologisch onderzoek. Hoe het landschap toen gebruikt en ingericht werd, is niet duidelijk. Meer dan waarschijnlijk werd het omgevormd tot een extensief exploitatielandschap, zonder intensieve bebouwing. Archeologisch onderzoek toonde aan dat dit potentieel bijzonder interessante locaties zijn. Daarnaast maak de CAI melding van verschillende WOI-relicten in de omgeving. Een bijkomende desktopstudie heeft aangetoond dat ook binnen het plangebied sporen van de Eerste Wereldoorlog aanwezig kunnen zijn (Plan 21).

Plan 21: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart⁸⁶ (digitaal; 1:1; 24-07-2020)⁸⁶ CAI 2020

Ander archeologisch onderzoek in de regio

In de nabije omgeving werd de afgelopen jaren nog ander archeologisch onderzoek uitgevoerd dat nog niet opgenomen is in de CAI. Zo komen rondom het plangebied *Ieper, Jan Ypermanstraat* een aantal bekrachtigde archeologienota's voor en één bekrachtigde nota (ID: 8334). De (archeologie)nota's bevinden zich alle ten zuiden en ten westen van het plangebied. (Tabel 2, Plan 21)

Tabel 2: Bekrachtigde (archeologie)nota's in de omgeving

ID	TOPONIEM	UITVOERDER	JAAR	ADVIES
5510 ⁸⁷	Ieper, Basculestraat	Ruben Willaert	2017	Proefsleuvenonderzoek
8334 ⁸⁸	Ieper, Basculestraat	Ruben Willaert	2018	Geen vervolgonderzoek
3769 ⁸⁹	Ieper, Lindendreef 11	Ruben Willaert	2017	Geen vervolgonderzoek
3313 ⁹⁰	Ieper, Albert Dehemlaan 1	Acke & Bracke	2017	Geen vervolgonderzoek
2486 ⁹¹	Ieper, Wieltjesgracht	Ruben Willaert	2017	Vlakdekkende opgraving
6260 ⁹²	Ieper, Bloemenstraat	Ruben Willaert	2018	Geen vervolgonderzoek
3555 ⁹³	Ieper, Vaubanstraat	BAAC Vlaanderen	2017	Geen vervolgonderzoek
2421 ⁹⁴	Ieper, Karel Steverlyncklaan	Ruben Willaert	2017	Geen vervolgonderzoek
5677 ⁹⁵	Ieper, Oude Kortrijkstraat	Acke & Bracke	2017	Proefsleuvenonderzoek in uitgesteld traject
10927	Ieper, Ypermanstraat 34	BAAC Vlaanderen	2019	Geen vervolgonderzoek

⁸⁷ DE GRUYSE, THYS, VAN GOIDSENHOVEN, DE TOLLENAERE & WILLAERT 2017a

⁸⁸ LEFERE & SLABBINCK 2018

⁸⁹ DE GRUYSE, THYS, VAN GOIDSENHOVEN, DE TOLLENAERE & WILLAERT 2017c

⁹⁰ ACKE & BRACKE 2017

⁹¹ DE GRUYSE, THYS, DE TOLLENAERE & WILLAERT 2017b

⁹² DE GRUYSE, THYS, VAN GOIDSENHOVEN, DE TOLLENAERE, WILLAERT, et al. 2017b

⁹³ DEMOEN 2017

⁹⁴ DE GRUYSE, THYS, DE TOLLENAERE & WILLAERT 2017a

⁹⁵ ACKE et al. 2017

Hoewel bovenstaande onderzoeksterreinen gelegen zijn op archeologisch zeer interessante locaties werd, gezien de beperkte impact van de geplande werken op het bodemarchief, voor de meeste terreinen geen vervolgonderzoek geadviseerd. Slechts voor drie locaties werden wel maatregelen opgesteld voor verder archeologisch onderzoek. Enkel op de percelen aan de Basculestraat, ca. 230 m ten zuidwesten van het plangebied *Ieper, Jan Ypermanstraat*, werd dit vervolgonderzoek met ingreep in de bodem reeds uitgevoerd. De resultaten van het onderzoek zijn reeds beschikbaar en worden hieronder besproken.

Naar aanleiding van de geplande realisatie van verschillende appartementen met ondergrondse en bovengrondse parkeergelegenheden, wegenis, een wadi, een speelveld en een groenzone werd in juli 2018 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd door Ruben Willaert. Tijdens het uitgevoerde proefsleuvenonderzoek werden vijf sleuven getrokken. Er werden tijdens de aanleg van de proefsleuven twee bodemkundige referentieprofielen geplaatst waarbij een duidelijke A/C opbouw werd herkend. De A-horizont was echter verstoord, waardoor geen origineel bodemprofiel bewaard is gebleven. Tijdens de aanleg van de sleuven werden slechts drie archeologische sporen geregistreerd. Het gaat om een niet nader dateerbare greppel, een loopgraaf en een bomkrater uit de Eerste Wereldoorlog (Figuur 28). De loopgraaf was echter zeer oppervlakkig bewaard, enkel de onderkant was nog zichtbaar. Uit de loopgraaf werden twee houten planken gerecupereerd. Verder werden tijdens het onderzoek geen vondsten of sporen aangetroffen. In alle sleuven werden echter verschillende verstoringen geregistreerd, hetgeen de afwezigheid van archeologische resten kan verklaren. De lage densiteit van de sporen en de datering ervan leveren geen extra en nieuwe informatie op waardoor een vervolgoopgraving niet nodig is, dit zal geen kenniswinst opleveren.⁹⁶

⁹⁶ LEFERE & SLABBINCK 2018

Figuur 28: Resultaten proefsleuvenonderzoek aan de Basculestraat (Ieper) op de GRB-kaart (© Ruben Willaert, 2018)⁹⁷

⁹⁷ LEFERE & SLABBINCK 2018

2.3 Synthese onderzoeksresultaten

2.3.1 Datering en interpretatie onderzoeksterrein

Op basis van de resultaten van het assessmentonderzoek kan reeds een eerste inschatting gemaakt worden van een datering van het plangebied. Uit historisch onderzoek, cartografische bronnen en CAI-gegevens blijkt dat binnen en rondom het plangebied gekende sporen of structuren gelegen zijn waaruit een mogelijke datering afgeleid kan worden.

In de **volle en late middeleeuwen** was het plangebied gelegen buiten de oude stadsomwalling van Ieper en binnen de Uterste Veste. De Uterste Veste loopt op slechts ca. 100 m ten oosten van het projectgebied. Sinds het begin van de 14de eeuw bevindt het onderzoeksterrein zich dus in het buitengebied van de stad. Cartografische bronnen tonen aan dat deze zone in deze periode intensief bewoond en bewerkt werd. De activiteiten concentreerden zich vooral in de buitenparochies. Ter hoogte van de onderzoekslocatie, die binnen het gebied van de voormalige Sint-Jansparochie en O.L.V. Ten Brielen ligt, bevond zich een bewoningskern (bewoning langs de Brugseweg en de Zonnebeekseweg, parochiekerk, staakmolen...). Tussen 1329 en 1383 wordt de Uterste Veste afgebroken. Na de slag om Ieper in 1383 worden de buitenwijken vernietigd en verlaten. Het plangebied bevond zich nu in een ruraal en open landschap met zo goed als geen bebouwing. Het historisch wegtracé waarlangs het plangebied gelegen is, de Jan Ypermanstraat, komt voor het eerst voor op historische kaarten uit de tweede helft van de 17de eeuw (Vereecke atlas, 1670). De omgeving is nog steeds vrij van bebouwing. In 1678 wordt de Vauban-versterking opgetrokken. Het hoornwerk van Antwerpen en het hoornwerk van Torhout bevinden zich op relatief korte afstand van het plangebied, respectievelijk op 600 en 200 m. In de 18de eeuw worden de gronden in de buitenwijken gecultiveerd (akker- en weilanden worden aangelegd) en neemt de bebouwing langzaam toe. Het open landschap verandert geleidelijk aan in een gesloten heggenlandschap. Ook binnen het plangebied zou bebouwing voorkomen. Pas op het einde van de 19de eeuw neemt de stadsuitbreiding opnieuw sterk toe. De bebouwing in de omgeving stijgt en rond 1961 is voor het eerst met zekerheid bebouwing waar te nemen binnen de contouren van het onderzoeksgebied.

Bovenstaande evolutie van het plangebied (eerst als perifere stadszone binnen de Uterste Veste, later als extensief cultuurlandschap en tot slot als deel van de stadsuitbreidingen in de 19de eeuw) wordt bovendien bevestigd door de CAI-meldingen in de omgeving. De meldingen die zich op gelijkaardige locaties bevinden, handelen grotendeels over restanten van de verschillende vestingwerken van Ieper over (aanwijzingen van) nederzettingssites, zoals verschillende walgrachtsites. Dit wil zeggen dat de omgeving (de buitenparochies) in de volle en late middeleeuwen een hoge aantrekkingskracht uitoefende op de bewoners om zich te gaan vestigen, dit onder andere wegens een gunstige locatie nabij belangrijke wegen en waterlopen en door de aanwezigheid van het economische centrum van de stad Ieper. Rond het einde van de 14de eeuw werden de buitenparochies verlaten voor een zeer lange periode. Dit wil zeggen dat binnen het plangebied sporen uit de volle en late middeleeuwen verwacht kunnen worden.

Uiteraard kunnen binnen het plangebied ook sporen aanwezig zijn uit **vroegere en latere periodes**. Gezien de uitstekende landschappelijke ligging is de kans reëel dat er binnen het plangebied steentijdsites aanwezig kunnen zijn. Daarnaast werden vlakbij het plangebied, ca. 280 m ten zuidoosten, sporen aangesneden uit de Romeinse periode (CAI: 207080). In de onmiddellijke omgeving van het plangebied komen ook veelvuldig vondsten voor uit de nieuwe tijd en de Eerste Wereldoorlog. Een bijkomende desktopstudie toonde aan dat ook binnen het plangebied zelf WOI-relicten verwacht kunnen worden (Britse geschutopstellingen en een schuilplaats, afvalcontexten, oorlogsmunitie). Het potentieel aanwezig archeologisch erfgoed kan dus uit meerdere periodes komen. De kans op het aantreffen van sporen van de volle/late middeleeuwen en de Eerste Wereldoorlog is echter hoger.

2.3.2 Archeologische verwachting

In volgende paragraaf worden de resultaten van het assessmentgedeelte gesynthetiseerd tot een concrete archeologische verwachting voor het onderzoeksterrein. Het bureauonderzoek bracht volgende relevante elementen aan het licht:

- **Paleolandschappelijke ligging:** Het plangebied ligt ten noordoosten van de historische kern van Ieper, in de vallei van de Ieperlee, tussen twee langgerekte, west-oost georiënteerde uitlopers van de dekzandrug Passendale-Wijtschate. Het plangebied is gelegen in het interfluvium van de Kustvlakte en de Leievallei. De omgeving van het onderzoeksterrein situeert zich op een hoogte van 15 en 42 m +TAW en het plangebied zelf is gelegen op 20,5 en 22 m +TAW. De grote waterlopen in de omgeving zijn natuurlijke rivieren die reeds lange tijd in het landschap aanwezig zijn.
 - De tertiaire afzettingen maken deel uit van *Het lid van Aalbeke*, onderdeel van de *Formatie van Kortrijk*: donkergrijze tot blauwe klei met glimmers
 - De quartaire laag wordt gevormd door eolische afzettingen (zand tot silt) van het weichseliaan (laat-pleistoceen), mogelijk vroeg-holocene. Het gaat om zand tot zandleem in het noordelijke en centrale deel van Vlaanderen en silt (loess) in het zuidelijke gedeelte. Daaronder bevinden zich hellingsafzettingen van het quartair.
- **Bodem:** Binnen het plangebied komt een matig natte zandleembodem voor zonder profiel (Ldp-type). Deze bodems omvatten colluviale gronden, gekenmerkt door een laag recent geërodeerd sediment. Op de bodemerosie kaart staat het plangebied gekarteerd als een zone met een lage erosiegraad.
- **Bodemgebruik:** Sinds het begin van de 14de eeuw bevindt het onderzoeksterrein zich in het buitengebied van de stad (gelegen buiten de oude stadsomwalling van Ieper en binnen de Uterste Veste). Deze zone werd in de volle en late middeleeuwen intensief bewoond en bewerkt. Ter hoogte van de onderzoekslocatie, bevond zich een bewoningskern. Tussen 1329 en 1383 wordt de Uterste Veste afgebroken en worden de buitenwijken volledig verlaten. Het plangebied bevindt zich verschillende eeuwen in ruraal en open landschap zonder bebouwing. Pas in de 18de eeuw worden de gronden in de buitenwijken gecultiveerd (akker- en weilanden worden aangelegd) en neemt de bebouwing langzaam toe. Het open landschap verandert geleidelijk aan in een gesloten heggenlandschap. Ook binnen het plangebied zou bebouwing voorkomen. Pas op het einde van de 19de eeuw neemt de stadsuitbreiding sterk toe. Rond 1961 is voor het eerst met zekerheid bebouwing waar te nemen binnen de contouren van het onderzoeksgebied, het merendeel blijft echter in gebruik als akker- en/of weiland.
- **Cartografische bronnen:** Het belangrijkste element uit de historische kaarten is de opvallende ligging van het plangebied, dat zich eerst binnen de perifere stadszone binnen de Uterste Veste bevond, later in een extensief cultuurlandschap en tot slot wordt het nog net opgenomen in de stadsuitbreidingen van de 19de eeuw: sinds de 14de eeuw is het plangebied gelegen in buitengebied, net binnen de Uterste Veste. Deze tweede stadsomwalling wordt echter na het beleg van de stad in 1383 afgebroken door Engelse troepen en Gentse opstandelingen en niet meer heropgebouwd. Het gebied wordt verlaten. Ten westen van het plangebied worden in de 17de eeuw de Vaubanversterkingen opgericht. Het hoornwerk van Torhout bevindt zich op slechts 200 m van het plangebied. Het historisch wegtracé waarlangs het plangebied gelegen is, de Jan Ypermanstraat, komt voor het eerst voor in de tweede helft van de 17de eeuw. Pas op het einde van de 19de eeuw neemt de stadsuitbreiding opnieuw sterk toe. Daarnaast wijzen historische luchtfoto's en loopgravenkaarten van de Eerste Wereldoorlog op de

aanwezigheid van Britse geschutopstellingen, een schuilplaats, afvalcontexten en oorlogsmunitie binnen het plangebied.

- **CAI-gegevens:** Uit bovenstaande CAI-gegevens kan afgeleid worden dat in de nabije omgeving van het plangebied verscheidene meldingen zijn van sites uit verschillende periodes, gaande van de Romeinse tijd tot en met de nieuwste tijd. Onder de meldingen zitten behoorlijk veel aanwijzingen van nederzettingssites. Dit wil zeggen dat de omgeving in de volle en late middeleeuwen een hoge aantrekkingskracht uitoefende op de bewoners om zich te gaan vestigen, dit onder andere wegens een gunstige locatie nabij belangrijke wegen en waterlopen en door de aanwezigheid van het economische centrum van de stad Ieper. Vondsten die dateren uit de steentijd, metaaltijden, Romeinse tijd, vroege middeleeuwen komen volgens de CAI minder of niet voor in de onmiddellijke omgeving van het plangebied. De meldingen die zich op een gelijkaardige locatie bevinden als het plangebied, handelen grotendeels over restanten van de verschillende vestingwerken van Ieper. Ook kwamen verschillende sites met walgracht voor. Verder tonen de CAI-meldingen aan dat het landschap in de perifere stadszone intensief bewoond en bewerkt werd. Deze activiteiten concentreerden zich in eerste instantie in enkele buitenparochies. Na de slag om Ieper in 1383 wordt het landschap verlaten. Dit proces werd bevestigd tijdens recent archeologisch onderzoek. Hoe het landschap toen gebruikt en ingericht werd, is niet duidelijk. Meer dan waarschijnlijk werd het omgevormd tot een extensief exploitatielandschap, zonder intensieve bebouwing. Archeologisch onderzoek toonde aan dat dit potentieel bijzonder interessante locaties zijn. Daarnaast maakt de CAI melding van verschillende WOI-relicten in de omgeving. Een bijkomende desktopstudie heeft aangetoond dat ook binnen het plangebied sporen van de Eerste Wereldoorlog aanwezig kunnen zijn.

Over het pre-middeleeuwse Ieper is een beperkte hoeveelheid informatie beschikbaar. Zo maakt de CAI of ander archeologisch onderzoek geen melding van vindplaatsen die dateren uit de **steentijd** of de **metaaltijden**. Gezien de paleolandschappelijke ligging van het plangebied, in de vallei van de Ieperlee tussen twee uitlopers van een dekzandrug en de nabijheid van natuurlijke waterlopen, zou het onderzoeksterrein echter een aantrekkelijke locatie kunnen zijn voor jager-verzamelaars om zich te gaan vestigen. In het verleden waren dergelijke overgangslandschappen met grote biodiversiteit een aantrekkelijke locatie voor het vestigen van nederzettingen of exploitatiekernen. Bovendien heeft de bodemkaart aangetoond dat op de bodem binnen het plangebied colluvium afgezet is. De kans bestaat dus dat dit colluvium mogelijke steentijdsites afgedekt heeft waardoor deze goed bewaard kunnen zijn binnen het plangebied. Dit maakt dat de verwachtingen voor deze periodes middelhoog ingeschat kunnen worden.

De vroegste sporen in de omgeving gaan terug tot de **Romeinse tijd**. Voor het projectgebied en de onmiddellijke omgeving is slechts weinig gekend uit deze periode. In de omgeving zijn slechts weinig vondsten gedaan die gerelateerd kunnen worden aan de Romeinse periode. De enige aanwijzing betreft een aantal sporen en vondsten die tijdens een proefsleuvenonderzoek aan het licht kwamen op een terrein ca. 280 m ten zuidoosten van het plangebied (CAI: 207080). Hier werden enkele kuilen met Romeins aardewerk en bouwfragmenten aangetroffen. De kuilen zijn mogelijk te interpreteren als restanten van zand/leemontginningen, die gelinkt kunnen worden aan een nabij gelegen nederzetting. Bijgevolg bestaat de kans dat deze nederzetting ter hoogte van het plangebied gelegen was. Bovendien tonen de resultaten van de opgraving aan dat het landschap in de Romeinse tijd ontgonnen en geëxploiteerd werd. De verwachtingen voor de Romeinse periode kunnen dus middelhoog ingeschat worden.

Tijdens de **middeleeuwen** kende Ieper een sterke ontwikkeling als handelsnederzetting. Sinds het begin van de 14de eeuw is het onderzoeksterrein gelegen in de buitenwijken van de stad, buiten de oorspronkelijke stadsomwalling en net binnen de Uterste Veste (Tweede omwalling). Recent

archeologisch onderzoek in de omgeving toont aan dat het landschap in dit buitengebied intensief bewoond en bewerkt werd. Deze activiteiten concentreerden zich in eerste instantie in enkele buitenparochies. Ter hoogte van de onderzoekslocatie, die binnen het gebied van de voormalige Sint-Jansparochie en O.L.V. Ten Brielen ligt, bevond zich een bewoningskern. Na het verval van de Uterste Veste en de buitenparochies, na de slag om Ieper in 1383, wordt het landschap net buiten de stadsomwalling verlaten. Dit proces werd bevestigd tijdens recent archeologisch onderzoek. Hoe het landschap in de volle en late middeleeuwen gebruikt en ingericht werd, is niet duidelijk. Meer dan waarschijnlijk werd het omgevormd tot een extensief exploitatielandschap, zonder intensieve bebouwing. De verwachtingen voor de middeleeuwen zijn bijgevolg zeer hoog en richten zich specifiek op eerder extensieve sporen van bewoning, bebouwing en inrichting/exploitatie van het landschap.

In de **nieuwe tijd**, meer bepaald in 1678, wordt de Vauban-versterking opgetrokken. Het hoornwerk van Antwerpen en het hoornwerk van Torhout bevinden zich op relatief korte afstand van het plangebied, respectievelijk op 600 en 200 m afstand. In de 18de eeuw worden de gronden in de buitenwijken gecultiveerd (akker- en weilanden worden aangelegd) en neemt de bebouwing langzaam toe. Het open landschap verandert geleidelijk aan in een gesloten heggenlandschap. De bebouwing in het buitengebied neemt toe. Binnen het plangebied zelf is er in deze periode nog geen bebouwing aanwezig. In de omgeving komen ook heel wat CAI-meldingen voor uit deze periode die bevestigen dat de buitenwijken opnieuw bewoond en ontgonnen worden. De archeologische verwachting voor de nieuwe tijd kan als hoog beschouwd worden.

Pas in de **nieuwste tijd**, op het einde van de 19de eeuw, neemt de stadsuitbreiding opnieuw sterk toe. De bebouwing in de omgeving breidt uit en omstreeks de Eerste Wereldoorlog is voor het eerst met bebouwing waar te nemen binnen de contouren van het onderzoeksgebied. Onderzoek binnen de stadskern van Ieper toont aan dat de stedelijke omgeving ten westen van het onderzoeksterrein inderdaad langzaam evolueerde van rurale zone naar urbane zone. De link met het nabijgelegen rurale hinterland bleef steeds erg intens. De CAI-meldingen uit deze periode hebben alle betrekking op de Eerste Wereldoorlog. De studie van historische luchtfoto's en loopgravenkaarten uit de periode toonden aan dat ook binnen het plangebied WOI-relicten verwacht kunnen worden, zoals Britse geschutopstellingen, een Britse schuilplaats, afvalcontexten van de tentenkampen die zich binnen het plangebied bevonden en oorlogsmunitie. De archeologische verwachting voor de nieuwste tijd kan met andere woorden middelhoog ingeschat worden, in het bijzonder voor WOI-relicten.

Conclusie: Het onderzoeksterrein wordt globaal een bijzondere archeologische verwachting toegekend. Zo werd voor het plangebied een middelhoge steentijdverwachting opgesteld en ook een gemiddelde verwachting voor de metaaltijden en de Romeinse periode. Tijdens de volle en late middeleeuwen lag het onderzoeksterrein net buiten de stadsomwalling, binnen de Uterste Veste. Archeologisch onderzoek toonde aan dat dit potentieel – zeker ter hoogte van de buitenparochies – bijzonder interessante locaties zijn. Over hoe dit landschap bewoond en bewerkt werd, is nog weinig geweten. Cartografische bronnen wijzen op extensieve bebouwing langs wegen en geïsoleerd in het landschap. Daarnaast kon ook aangetoond worden dat binnen het plangebied relicten uit de Eerste Wereldoorlog verwacht mogen worden. Alle bovenstaande elementen in beschouwing genomen, is te verwachten dat zich ter hoogte van het onderzoeksterrein bijzondere archeologische resten in het bodemarchief bevinden, die van grote waarde kunnen zijn voor de verdere ontwikkeling van de archeologische en historische kennis over Ieper.

Op basis van een historische, cartografische en archeologische analyse zijn de te verwachten onroerende structuren en roerende elementen voor het projectgebied aan de *Ieper, Jan Ypermanstraat 26* de volgende:

- *Steentijd en metaaltijden:* mogelijke sporen van nederzettingen of exploitatiekernen.

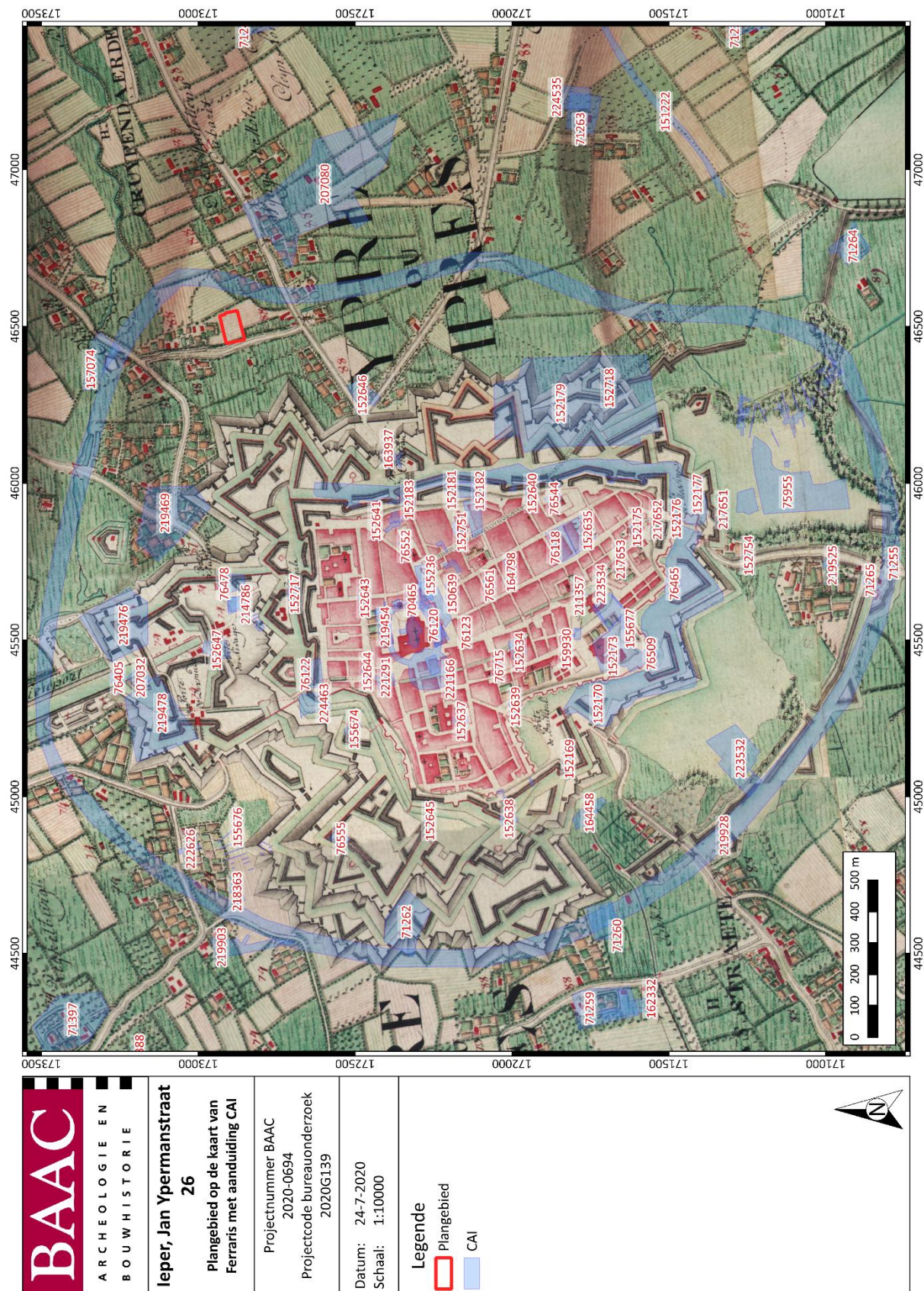
- *Romeinse periode*: mogelijke nederzettingssporen en sporen van ontginning/exploitatie van het landschap.
- *Volle en late middeleeuwen*: mogelijk extensieve sporen van bewoning, bebouwing en inrichting en exploitatie van het landschap.
- *Eerste Wereldoorlog*: Restanten Britse geschutsofstellingen, mogelijke Britse schuilplaats in ruïnes gebouw, afvalcontexten van tentenkampen, granaattrechters.

Voor de oudere perioden (steentijden-metaaltijden-Romeinse periode) is er niets voorhanden wat betreft historische bronnen die relevant zijn voor het plangebied. De enige manier om hierover informatie in te winnen is dan ook veldonderzoek met ingreep in de bodem.

Het bodembestand is enkel aan de straatkant verstoord door ingrepen in het landschap in de 19de en 20ste eeuw (huidig gebouw). De achterliggende zone lijkt niet aangetast te zijn gedurende de laatste eeuwen, waardoor de kans op het aantreffen van archeologische sporen hoog is.

2.3.3 Syntheseplan

Onderstaand plan geeft de situatie weer van het plangebied op de Ferrariskaart met de aanduiding van de CAI-waarden. Het plangebied omvat op de historische kaarten steeds akkerland. Het plangebied is niet gelegen in de laat-middeleeuwse stadsversterking en omvat geen bebouwing voor de 20^e eeuw, dit wil echter niet zeggen dat deze er nooit geweest is. Verder onderzoek moet uitwijzen of er nog sporen aan te treffen zijn van de steentijd tot en met de late middeleeuwen.

Plan 22: Plangebied op de kaart van Ferraris met aanduiding van de CAI-waarden (analoog; 1:1; 24-07-2020)

2.4 Besluit

2.4.1 Potentieel op kennisvermeerdering

Naast het inschatten van de archeologische verwachting, is het belangrijk om het potentieel op kennisvermeerdering van naderbij te bekijken. Dit wil zeggen dat geanalyseerd wordt in welke mate het uit te voeren onderzoek kan bijdragen tot concrete kenniswinst.

Het onderzoeksterrein wordt globaal een bijzondere archeologische verwachting toegekend. Specifieker kan gesteld worden dat indien er binnen het plangebied archeologische sporen of structuren aan het licht komen voor de steentijd, metaaltijden en/of de Romeinse periode dit een grote kennisvermeerdering kan betekenen. In de directe omgeving van het onderzoeksterrein is momenteel namelijk nog geen of zeer weinig sprake van sporen uit deze periodes. De aanwezigheid van dergelijke sporen kan als uitzonderlijk en zeldzaam gewaardeerd worden. Hierdoor is het potentieel op kennisvermeerdering zeer groot. Voor de middeleeuwen en de nieuwe/nieuwste tijd daarentegen zullen te bekomen resultaten een aanvulling betekenen op de reeds vergaarde kennis van soortgelijke vondsten uit deze periodes. Vondsten uit de middeleeuwen zouden deels een bevestiging betekenen van het vermoeden dat de regio in intense mate is ontgonnen in die tijd. Het onderzoeksterrein lag tijdens de volle en late middeleeuwen net buiten de stadsomwalling, binnen de Uterste Veste. Archeologisch onderzoek toonde aan dat dit potentieel – zeker ter hoogte van de buitenparochies – bijzonder interessante locaties zijn. Over hoe dit landschap bewoond en bewerkt werd, is nog weinig geweten. Daarnaast kon ook aangetoond worden dat binnen het plangebied relictten uit de Eerste Wereldoorlog verwacht mogen worden. Kortom, er kan verwacht worden dat zich ter hoogte van het plangebied bijzondere archeologische resten in het bodemarchief bevinden, die van grote waarde kunnen zijn voor de verdere ontwikkeling van de archeologische en historische kennis over Ieper en kunnen bijdragen tot een grote vermeerdering van kennis.

2.4.2 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Er kan op basis van de beschikbare gegevens van het bestudeerde kaartmateriaal en de historische/archeologische gegevens uit de directe en ruimere omgeving van het plangebied reeds een goede inschatting gemaakt worden over aard van de eventueel aanwezige waarden binnen de contouren van het plangebied.

Wanneer de geplande werken geconfronteerd worden met de impact ervan, kan reeds een groot deel van het plangebied afgeschreven worden. Het grootste deel van het plangebied wordt ingericht als tuin (3.866 m², goed voor 70% van het plangebied). Hier worden geen bodemingrepen voorzien. De werken in de tuinzone omvatten enkel het verwijderen van het struikgewas. Aangezien er binnen deze zone geen bodemingrepen plaatsvinden, wordt het eventueel aanwezige archeologische erfgoed niet bedreigd. Deze zone komt bijgevolg niet aanmerking voor verder archeologisch onderzoek.

De werken die gepaard gaan met de sloop van de huidige bebouwing en het bouwen van de nieuwe woningen hebben echter wel een impact op het eventueel aanwezig archeologisch erfgoed. Deze ingrepen situeren zich in een zone aan de straatkant. Deze zone heeft een oppervlakte van 1.755 m² (ca 30% van het plangebied). In deze zone worden zes wooneenheden met bijhorende carports, verharding en terras ingepland. De verstoringdiepte van de funderingsplaat van de woningen bedraagt 50 tot 55 cm. De buitenverhardingen worden aangelegd op een diepte van 40 cm onder het maaiveld. De mogelijk aanwezige archeologische resten in het bodemarchief kunnen door de geplande werken beschadigd of vernield worden. Dit gecombineerd met het hoge potentieel op kennisvermeerdering maakt dat het verder onderzoek binnen dit deel van het plangebied noodzakelijk is. De aangeduide advieszone (zone waar bodemingrepen zullen plaatsvinden) dient verder onderzocht te worden aan de hand van een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem.

2.4.3 Keuze onderzoeksmethode

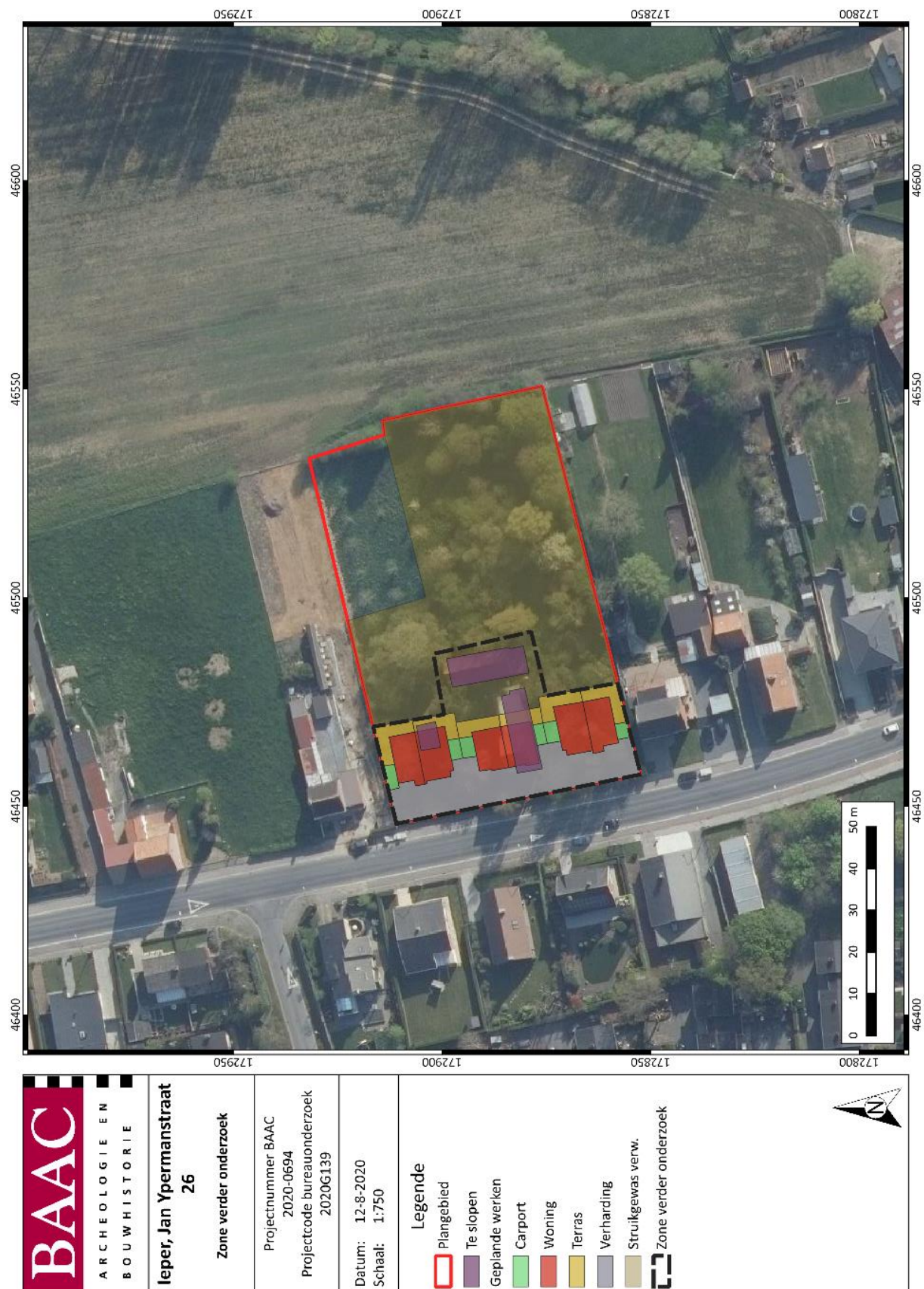
Tabel 3: Overzicht van de keuze onderzoeksmethode

METHODE	MOGELIJK	NUTTIG	SCHADELIJK	NOODZAKELIJK	MOTIVATIE
LANDSCHAPPELIJK BODEMONDERZOEK	JA	JA	NEE	JA	OM DE GAAFHEID VAN HET BODEMPROFIEL TE BEPALEN, DE GEOMORFOLOGIE EN DE MOGELIJK AANWEZIGE ARCHEOLOGISCHE NIVEAUS.
VERKENNEND/ WAARDEREND BOORONDERZOEK	JA	MISSCHIEN	NEE	MISSCHIEN	AFHANKELIJK VAN DE RESULTATEN VAN HET LANDSCHAPPELIJK BODEMONDERZOEK.
PROEFPUTTEN- ONDERZOEK STEENTIJD	JA	MISSCHIEN	NEE	MISSCHIEN	AFHANKELIJK VAN DE RESULTATEN VAN HET LANDSCHAPPELIJK BODEMONDERZOEK.
PROEFSLEUVEN/ PROEFPUTTEN ONDERZOEK	NA DE SLOOP	MISSCHIEN	NEE	MISSCHIEN	AFHANKELIJK VAN DE RESULTATEN VAN HET LANDSCHAPPELIJK BODEMONDERZOEK.

In eerste instantie dient nagegaan te worden wat de gaafheid is van het bodemprofiel en of er nog relevante archeologische niveaus aanwezig zijn binnen de contouren van het plangebied. Verder dient ook nagegaan te worden of er nog een steentijdpotentieel binnen het plangebied aanwezig is. Indien de resultaten van het landschappelijk bodemonderzoek deze zaken bevestigen en de geplande werken de relevante niveaus zouden verstoren, dient verder onderzoek uitgevoerd te worden in de vorm van proefsleuven. Indien er nog een steentijdpotentieel aanwezig is, dient voorafgaand aan het proefsleuvenonderzoek, een steentijdtraject opgesteld te worden in de vorm van archeologische boringen.

2.4.4 Afbakening onderzoeksterrein

Onderstaand plan toont de afbakening van de verder te onderzoeken zone. Deze zone omvat de sloop en de zone voor de geplande werken. Deze zone werd voldoende ruim afgebakend zodat een volledig mogelijk beeld verkregen wordt. In de groenzone wordt enkel het struikgewas verwijderd. Bijgevolg is in deze zone van het plangebied geen verder vooronderzoek nodig.

Plan 23: Plangebied met afbakening van de zone voor verder vooronderzoek en de geplande werken (digitaal; 1:1; 12-08-2020)

3 Samenvatting

In het kader van een omgevingsvergunningsaanvraag voor stedenbouwkundige handelingen werd door BAAC Vlaanderen een archeologienota opgemaakt voor het plangebied *Ieper, Jan Ypermanstraat 26*. De opdrachtgever plant binnen het plangebied de bouw van zes wooneenheden met bijhorende carports en de aanleg van verharding. Hiervoor dient de huidige bebouwing eerst gesloopt te worden. De geplande ingrepen zullen potentieel archeologisch bodemarchief verstoren.

Het doel van deze archeologienota was het inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied en het opstellen van een programma van maatregelen voor een (eventueel) vervolgonderzoek. Gebaseerd op de resultaten van het uitgevoerde bureauonderzoek wordt op het terrein geen verder archeologisch onderzoek aanbevolen.

Voor het bureauonderzoek werd gebruik gemaakt van zo veel mogelijk beschikbare bodemkaarten, geologische kaarten, historische kaarten en archeologische gegevens. Op deze manier kon een inschatting worden gemaakt van het onderzoekspotentieel van het plangebied aan de hand van bodem- en aardkundige gegevens en kon een specifieke verwachting ten aangaan van de archeologische waarden op het terrein worden vastgesteld.

Op basis van de bureaustudie kon geconcludeerd worden dat het merendeel van het plangebied, de zone ter hoogte van de geplande tuin, niet in aanmerking komt voor verder archeologisch onderzoek aangezien hier geen bodemingrepen zullen plaatsvinden en het eventueel aanwezig archeologisch erfgoed bijgevolg niet bedreigd wordt. Binnen de zone gelegen aan de straatkant zullen wel bodemingrepen uitgevoerd worden die een impact hebben op het eventueel aanwezig archeologisch erfgoed. Hier werd bovendien een hoge archeologische verwachting vooropgesteld, in het bijzonder voor laat en/of post-middeleeuwse bewoningssporen en relictten uit de Eerste Wereldoorlog. Ook sporen uit de steentijd, metaaltijden en Romeinse periode kunnen verwacht worden. Om verdere uitspraken te doen over het archeologisch potentieel van het plangebied wordt in eerste instantie verder vooronderzoek geadviseerd in de vorm van landschappelijke boringen geadviseerd. Dit onderzoek geeft meer informatie over het steentijdpotentieel en de geomorfologie binnen het plangebied. Afhankelijk van de resultaten van dit landschappelijk bodemonderzoek dient al dan niet een gepast archeologisch traject opgesteld te worden.

4 Lijsten

4.1 Figurenlijst

Figuur 1: Overzicht van de traditionele landschappen rond leper	20
Figuur 2: Kenmerken van de quartairgeologische kaart (1:200.000) betreffende het plangebied	26
Figuur 3: Kenmerken van de quartairgeologische kaart (1:50.000) betreffende het plangebied	26
Figuur 4: Leper in de 11de-12de eeuw. Het plangebied kan gesitueerd worden ten noordoosten van de stadskern, net buiten het kader (noorden is bovenaan)	30
Figuur 5: Leper en de voorsteden in de 13de eeuw (plangebied bij benadering aangeduid (rood))	31
Figuur 6: Kaart met situering van de buitenparochies rond leper tijdens de volle middeleeuwen (plangebied bij benadering aangeduid (rood), ten noorden ervan loopt de voorloper van de Brugseweg, ten zuiden van de Zonnebeekseweg).	32
Figuur 7: Kaart van het beleg van leper in 1383 op een 17de-eeuwse gravure van Guillaume du Tielt (plangebied bij benadering aangeduid (rood)) (noorden is bovenaan).	34
Figuur 8: Detail gravure van Guillaume du Tielt. Het plangebied kan bij benadering gesitueerd worden ten noorden van de parochiekerk (tussen de voorloper van de Brugseweg (geel) en de Zonnebeekseweg (groen)) (noorden is bovenaan)	35
Figuur 9: Leper omstreeks het jaar 1581 op een gravure van Lodovico Guicciardini. Het plangebied kan gesitueerd worden ten noordoosten van de stadskern, net buiten het kader (noorden is bovenaan).	36
Figuur 10: Weergave van leper op een kaart van Sanderus (1641). Plangebied bij benadering aangeduid (rode cirkel).....	37
Figuur 11: Leper tijdens het beleg van 1648 op een gravure van Goubaut (plangebied bij benadering aangeduid (rood), noorden is rechts).	38
Figuur 12: Detail gravure van Goubaut, 1648 (plangebied bij benadering aangeduid (rood), noorden is rechts).	39
Figuur 13: Weergave leper op de kaart van de citadel in de Atlas van Vereecke (plangebied bij benadering aangeduid (rood), noorden is links).	40
Figuur 14: Weergave van de Vauban versterkingen rond leper in 1708 op de kaart van Gaspard Baillieu (ca. 1708) (plangebied bij benadering aangeduid (rood), noorden is links).	41
Figuur 15: Detail kaart van Gaspard Baillieu (ca. 1708) (plangebied bij benadering aangeduid (rood), noorden is links).	41
Figuur 16 Ligging projectgebied ten opzichte van de voornaamste frontlijnen (bron orthofoto: agiv.be)	52
Figuur 17 Britse luchtfoto (26 september 1916) (bron luchtfoto: AWM)	53
Figuur 18 Duitse loopgravenkaart (7 oktober 1917)(bron: Captured German Trench Map cdrom)	53
Figuur 19 Britse luchtfoto 29 januari 1918 met talrijke Britse geschutopstellingen (bron luchtfoto: IWM)	54
Figuur 20 Britse luchtfoto 22 augustus 1918 (bron: KLM-MRA)	54
Figuur 21 Kartering WO1-sporen op basis van historische luchtfoto's (bron orthofoto: GDI Vlaanderen)	55
Figuur 22: Resultaten proefsleuvenonderzoek aan de Basculestraat (leper) op de GRB-kaart (© Ruben Willaert, 2018)	69

4.2 Plannenlijst

Plan 1: Plangebied op topografische kaart (digitaal; 1:10.000; 22-07-2020).....	2
Plan 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB) (digitaal; 1:250; 22-07-2020).....	3
Plan 3: Plangebied op de meest recente orthofoto (digitaal; 1:1; 22-07-2020)	6
Plan 4: Plangebied op de meest recente orthofoto met aanduiding van de sloopwerken en de geplande werken (digitaal; 1:1; 24-07-2020).....	11
Plan 5: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) met waterwegen (digitaal; 1:1; 22-07-2020)	18
Plan 6: Plangebied op het DHM (digitaal; 1:1; 22-07-2020).....	19
Plan 7: Plangebied op de tertiairgeologische kaart (digitaal; 1:50.000; 22-07-2020).....	23
Plan 8: Plangebied op de quartairgeologische kaart 1:200.000 (digitaal; 1:200.000; 22-07-2020).....	24

Plan 9: Plangebied op de quartairgeologische kaart 1:50.000 (digitaal; 1:200.000; 22-07-2020).....	25
Plan 10: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen (digitaal; 1:20.000; 22-07-2020)	28
Plan 11: Plangebied op de Ferrariskaart (analoog; 1:25.000; 24-07-2020)	44
Plan 12: Plangebied op de Vandermaelenkaart (analoog; 1:20.000; 24-07-2020)	45
Plan 13: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen (analoog; 1:2500; 24-07-2020)	46
Plan 14: Plangebied op de Poppkaart (analoog; 1:1.250-1:7.500; 24-07-2020)	47
Plan 15: Plangebied op de topografische kaart van 1883 (analoog; 1:1; 24-07-2020)	48
Plan 16: Plangebied op de topografische kaart van 1911 (analoog; 1:1; 24-07-2020)	49
Plan 17: Plangebied op de topografische kaart van 1961 (analoog; 1:1; 24-07-2020)	50
Plan 18: Plangebied op de orthofoto van 1971 (analoog; 1:1; 24-07-2020).....	57
Plan 19: Plangebied op de orthofoto van 1979 – 1990 (analoog; 1:1; 24-07-2020)	58
Plan 20: Plangebied op de meest recente orthofoto (digitaal; 1:1; 24-07-2020)	59
Plan 21: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart (digitaal; 1:1; 24-07-2020).....	66
Plan 22: Plangebied op de kaart van Ferraris met aanduiding van de CAI-waarden (analoog; 1:1; 24-07-2020)	75
Plan 23: Plangebied met afbakening van de zone voor verder vooronderzoek(digitaal; 1:1; 12-08-2020).....	78

4.3 Tabellenlijst

Tabel 1: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.	60
Tabel 2: Bekrachtige (archeologie)nota's in de omgeving	67
Tabel 3: Overzicht van de keuze onderzoeksmethode	77

5 Bibliografie

- ACKE, B. et al., 2017. *Archeologienota leper Oude Kortrijkstraat*, Zelzate. Available at: <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/5677>.
- ACKE, B. & BRACKE, M., 2017. *Archeologienota leper Albert Dehemlaan 1*, Zelzate. Available at: <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/3313>.
- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2020a. *Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 4.0)*, Brussel. Available at: https://www.onroerenderfgoed.be/sites/default/files/2019-03/CGP_V4_geen_TC_20190322.pdf.
- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2020b. Geoportaal. Available at: <https://geo.onroerenderfgoed.be>.
- AGIV, 2020a. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Digitaal Hoogte Model.
- AGIV, 2020b. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Grootchalig Referentiebestand (GRB).
- AGIV, 2020c. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Topografische Kaart NGI 1:10000 raster, klassieke reeks. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- ANTROP, M. et al., 2002. *Overzicht Traditionele landschappen. Versie 6.1 - maart 2002*, Gent: Universiteit Gent: Vakgroep geografie.
- BEYAERT, M. et al., 2006. *België in kaart. De evolutie van het landschap in drie eeuwen cartografie*, Brussel: Uitgeverij Lannoo.
- CAI, 2020. Centraal Archeologisch Inventaris. Available at: <http://cai.onroerenderfgoed.be/>.
- CARTESIUS, 2020. Cartesius. Available at: www.cartesius.be.
- DEMOEN, D., 2017. *Archeologienota leper Vaubanstraat 14*, BAAC Vlaanderen Rapport Nr. 520, Gent. Available at: <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/3555>.
- DOV VLAANDEREN, 2020a. Databank Ondergrond Vlaanderen, Bodemkaart. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.
- DOV VLAANDEREN, 2020b. Databank Ondergrond Vlaanderen, neogeen/paleogeen (tertiair). Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.
- DOV VLAANDEREN, 2020c. Databank Ondergrond Vlaanderen, Quartair. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.
- EDMONDS, E., 1925. *History of the Great War. Military Operations: France and Belgium, 1914. Volume II: Antwerp, La Bassée, Armentières, Messines and Ypres, October - November 1914*, London: Macmillan.

- GENOOTSCHAP VOORGESCHIEDENIS EN VESTINGBOUWKUNDE, 2017. Vesting Ieper. Available at: <http://www.vesting-ieper.be/> [Accessed April 24, 2017].
- GEOPUNT, 2020a. GEOPUNT VLAANDEREN: Atlas der Buurtwegen Vlaanderen (ca1840). Available at: <http://www.geopunt.be>.
- GEOPUNT, 2020b. GEOPUNT VLAANDEREN: Ferrariskaart (1777). Available at: <http://www.geopunt.be>.
- GEOPUNT, 2020c. GEOPUNT VLAANDEREN: Kaart Vandermaelen (1846-1854). Available at: <http://www.geopunt.be>.
- GEOPUNT, 2020d. GEOPUNT VLAANDEREN: Popp-kaart Vlaanderen (1842-1879). Available at: <http://www.geopunt.be>.
- DE GRUYSE, J., THYS, C., VAN GOIDSENHOVEN, W., DE TOLLENAERE, J. & WILLAERT, A., 2017a. *Basculestraat (Ieper, West-Vlaanderen)*, Sint-Michiels-Brugge. Available at: <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/5510>.
- DE GRUYSE, J., THYS, C., VAN GOIDSENHOVEN, W., DE TOLLENAERE, J., WILLAERT, A., et al., 2017b. *Bloemenstraat 20-21 (Ieper, West-Vlaanderen)*, Sint-Michiels-Brugge. Available at: <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/6260>.
- DE GRUYSE, J., THYS, C., DE TOLLENAERE, J. & WILLAERT, A., 2017a. *Karel Steverlyncklaan (Ieper, West-Vlaanderen)*, Sint-Michiels-Brugge. Available at: <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/2421>.
- DE GRUYSE, J., THYS, C., VAN GOIDSENHOVEN, W., DE TOLLENAERE, J. & WILLAERT, A., 2017c. *Lindendreef 11 (Ieper, West-Vlaanderen)*, Sint-Michiels-Brugge. Available at: <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/3769>.
- DE GRUYSE, J., THYS, C., DE TOLLENAERE, J. & WILLAERT, A., 2017b. *WZC Wieltjesgracht (Ieper, West-Vlaanderen)*, Sint-Michiels-Brugge. Available at: <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/2486>.
- HANECA, K., DEWILDE, M. & ERVYNCK, A., 2009. De houten eeuw van een Vlaamse stad. Archeologisch en dendrochronologisch onderzoek in Ieper (prov. West-Vlaanderen). *Relicta*, 4, pp.99–134.
- IOE, 2020. Inventaris Onroerend Erfgoed. Available at: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be>.
- LEFERE, M. & SLABBINCK, F., 2018. *Basculestraat (Ieper, West-Vlaanderen)*, Sint-Michiels-Brugge. Available at: <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/8334>.
- MATTHIJS, J., 2002. Toelichting bij Quartairgeologische kaart: kaartblad 27-28-36 Proven-Ieper-Ploegsteert.
- DE MOOR, G. & MOSTAERT, F., 1993. *Geomorfologische kaart van België 1:50000*, Leuven.
- MUS, O., 1998. L'évolution de la ville d'Ypres depuis l'origine jusqu'à 1400. In *Ypres and the Medieval Cloth Industry in Flanders. Archaeological and Historical Contributions*. pp. 43–56.
- STICHELBAUT, B., 2019. *Ieper-Jan Ypermanstraat: Historisch desktoponderzoek a.d.h.v. historische*

luchtfoto's en loopgravenkaarten, CHAL-rapport 73, Gent.

VANDENBULCKE, J., 2005. *Acht Eeuwen Sint-Jan*, leper: Stad leper.

VANROLLEGHEM, A., 2006. *Ieper à la Carte. De Ieperse vestingen in kaart gebracht*, leper: Erfgoedcel Ieper.

VEREECKE, J.J.J., 1858. *Histoire Militaire de la ville d'Ypres*, leper: Genootschap voor Geschiedenis en Vestingbouwkunde.

6 Bijlagen

6.1 Bouwaanvraag.pdf

6.2 BA_WONINGEN_I_N_01_INPLANTING.pdf